

Fleksible løsninger – stabile moderskap

*En kvalitativ studie av mødre som
praktiserer delt omsorg*

Signe Tønseth

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2011

Fleksible løsninger – stabile moderskap

© Signe Tønseth

2011

Fleksible løsninger – stabile moderskap

Signe Tønseth

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Sentrum CopyCat

Sammendrag

Temaet for denne oppgaven er praktisering av delt omsorg sett fra mødres perspektiv. Delt omsorg er en samværsordning som innebærer at foreldre etter et samlivsbrudd deler omsorgstiden for sine barn tilnærmet likt – vanligvis basert på enighet. Denne samværsordningen er i vekst, men kun omlag 10 prosent velger i dag å dele samværstiden tilnærmet likt, og det er skrevet forholdsvis lite om ordningen (Skjørten, Barlindhaug & Lidén 2007). I dag er det fortsatt mor som i hovedsak har hovedomsorgen for sine barn etter samlivsbrudd – i 2004 gjaldt dette 82 prosent av alle barn (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet [BLD] 2008). Samtidig viser undersøkelser at mange fedre ønsker mer samværstid med sine barn etter foreldrebrudd, og da særlig i form av delt omsorg (Oftung 2009; Thuen 2004).

Skiftende regjeringers familiepolitikk har blant annet hatt som mål å styrke fedres omsorg og kontakt med sine barn, blant annet gjennom fedrekvoten, som innebærer at far kan dele deler av fødselspermisjon med mor samt har selvstendig rett til 12 uker. Likevel eksisterer det stadig tunge kjønnete strukturingsmekanismer innen omsorgsfeltet, noe som blant annet reflekteres i samværs mønsteret mellom foreldre og barn etter foreldrebrudd. Mens menn i grove trekk har mellom 0 og 50 prosent samvær med sine barn, har kvinner som regel mellom 50 til 100 prosent av samværet (Oftung 2009). Fra et slikt perspektiv kan man se det slik at mødre som praktiserer delt omsorg "gir avkall" på samværstid, sammenlignet med det som er vanlig ved samlivsbrudd.

Målet for denne oppgaven er å få innsikt i blant annet mødrenes motiver for valg av delt omsorg, praktiseringen av ordningen, samt hvordan de oppfatter ordningen – og i hvilken grad den eventuelt utfordrer kvinnens oppfattelse av eget moderskap. På denne måten ønsker jeg å identifisere kulturelle forventninger knyttet til det moderne moderskapet.

Oppgaven er basert på en kvalitativ tilnærming, og datamaterialet er innhentet gjennom dybdeintervju med syv mødre som praktiserer delt omsorg. Datamaterialet belyses ved hjelp av ulike teoretiske bidrag. Jeg har i hovedsak gjort bruk av perspektiver knyttet til forståelser av kjønn og moderskap, som jeg ser i sammenheng med mulighetsrammen for endring. Jeg tar utgangspunkt i Torill Moi (1998) sitt begrep "levd erfaring" som forstår subjektet som situert og kroppsliggjort, men også i besittelse av en dimensjon av frihet. På denne måten blir det mulig å forstå kvinnene i undersøkelsen som kjønnete aktører, som samtidig er i besittelse av

frihet og handlekraft. For å sette fenomenet moderskap inn i en kontekst har jeg benyttet meg av blant annet Beck og Beck-Gernsheim (1995) samt Gidden (1992) sine teser om modernitetens frigjørende konsekvenser for individ og familieliv. Disse teoriene relevans diskuteres i lys av blant annet Bourdieu og hans forståelse av aktørers handlingsrom - ”agency” - innen kjønnsfeltet.

Oppgaven har følgende problemstillinger: Hvordan begrunner mødrene valget av delt omsorg? Hvordan utformes moderskapet i en delt omsorgssetting? Påvirker en slik samværsordning kvinnenens opplevelse av eget moderskap? Hva kan undersøkelsen min si om kulturelle forventninger til moderne moderskap, og er de preget av stabilitet?

Ved å argumentere for valg av delt omsorg ut fra hensynet til *barnets beste*, verner mødrene om sin identitet som god mor. Å være en god mor handler for mine informanter om å ta det valget som er til beste for barna, ut fra rammene som eksisterer etter samlivsbruddet. Så lenge far er en god omsorgsperson, vil delt omsorg være det beste valget. Samtidig som likestilling og deling av ansvar og plikt er viktig i mødrenes fortellinger, er forståelsen av at mor og far har komplementære egenskaper og roller i forhold til barna, sentral hos flere av informantene. Delt omsorg sikrer på denne måten foreldrenes komplementære omsorgspraksis for barna.

Oppgaven viser at mødrene jevnt over er fornøyde med å praktisere delt omsorg. Samtidig er det tydelig at delt omsorg byr på utfordringer, både i forhold til det praktiske, men også på det følelsesmessige plan. Følelsen av en oppstykket tilværelse, savn etter barna når de er hos far, opplevelse av tap av kontroll i forhold til barnas ved og vel, samt dårlig samvittighet og bekymring i forhold hvordan det er for barna å leve med delt omsorg, er en del av mødrenes hverdag. Gjennom å praktisere delt omsorg utfordrer mødrene tradisjonelle normative forventninger til hvordan moderskap tidsmessig bør utformes.

Uka uten samvær tilrettelegger for mødrenes individuelle liv, og flere av informantene gir uttrykk for å sette pris på muligheten for å kunne fokusere på egne behov og interesser, og å være mer enn ”mamma”. Samtidig er det også tydelig at mødrene forholder seg til tradisjonelle kjønnede forventninger til moderskapet, noe som blant annet kommer til uttrykk gjennom deres fortellinger om dårlig samvittighet, ansvarsfølelse for familien som helhet samt ambivalens knyttet til egen morspraksis.

Forord

Nå som denne lange, til tider krevende, men ikke minst lærerrike prosessen endelig nærmer seg slutten, er det mange som fortjener en takk. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til informantene som stilte opp og delte sine opplevelser med meg. Samvær og omsorg for egen barn er et tema som det kan være utfordrende og vanskelig å prate om, og jeg er svært takknemlig for at mine syv informanter ga meg mulighet til å få et innblikk i deres tilværelse med delt omsorg. Samtalene med dem ga meg en viktig innsikt i hverdagslivet som samværsmor, og vekket ytterligere nysgjerrigheten min for temaet delt omsorg. Jeg vil også takke Foreningen 2 Foreldre som velvillig tok i mot min henvendelse og satte meg i kontakt med informanter.

En stor takk til min hovedveileder Eirin Pedersen for uvurderlig hjelp og tilbakemeldinger, inspirasjon og støtte under hele den lange og til tider strevsomme prosessen det har vært å komme i mål med denne oppgave. Uten deg hadde jeg aldri kommet i mål! En stor takk går også til min biveileder Ulla-Britt Lilleaas for nyttige tilbakemeldinger og gode råd tidlig i prosessen.

Tusen takk til Astrid som alltid er der og bidrar med faglige tilbakemeldinger, oppmuntring og uendelig hjelpsomhet. Også en stor takk til gode studievenner, spesielt Nora og Torbjørg for kloke råd, latter og hygge på Blindern. Helene, Felicia, Ragnhild og Steve fortjener også en takk for forståelse, oppmuntring og hyggelig stunder etter lange arbeidsdager. Sist, men ikke minst takk til mamma og pappa som alltid er der for meg.

Signe Tønseth

Oslo, oktober 2011

Innholdsfortegnelse

1	Innledning og problemstilling	1
1.1	Sosiologisk og samfunnsmessig relevans	2
1.2	Bakgrunn og kontekstualisering	4
1.2.1	Historisk utvikling av familien og foreldreskapet	4
1.2.2	Samlivsbrudd og bostedsordninger	6
1.2.3	Barnets beste – rettslige forhold	8
1.3	Oppgavens struktur	10
2	Metode	13
2.1	Metodisk tilnærming	13
2.2	Rekruttering	14
2.2.1	Vurdering av utvalg	14
2.2.2	Foreningen 2 Foreldre	15
2.2.3	Utfordringer i rekrutteringsprosessen	16
2.2.4	Balansere utvalget	17
2.3	Utvalg	17
2.4	Informantportretter	19
2.5	Gjennomføring av intervjuer	22
2.6	Min rolle som forsker	25
2.7	Intervjuguiden	26
2.8	Analyse	27
3	Tidligere forskning	29
3.1	Undersøkelser om delt omsorg	29
3.2	Argumenter for valg av delt omsorg	31
3.3	Hvem velger delt omsorg?	32
3.3.1	Noen hovedtrekk	32
3.3.2	Delt omsorg – et middelklasseprosjekt?	33
3.4	Hvordan trives foreldre med delt omsorg?	35
3.5	Omgivelsenes reaksjoner	36
4	Teori	39
4.1	Kjønn	39
4.1.1	Kultur eller biologi?	39

4.1.2	Kjønn som levd erfaring.....	41
4.2	Moderskapet – kulturelle forståelser	42
4.2.1	The motherhood mandate.....	42
4.2.2	Myten om den dårlig mor.....	44
4.2.3	Kroppslig beredskap.....	45
4.2.4	Mor som tilrettelegger for barnas relasjoner	46
4.3	Perspektiver på farskapet.....	47
4.3.1	Farsrollen.....	47
4.3.2	Komplementære kjønnsroller?	48
4.4	Senmoderniteten – endrede vilkår for kjønnet praksis og utøvelse av foreldreskap?.....	52
4.4.1	Individualisering og refleksivitet	52
4.4.2	Refleksive moderskap	54
4.4.3	Rene forhold	55
4.5	Er endring mulig?	55
5	Valget av delt omsorg	59
5.1	Likedeling og samarbeid	59
5.2	Det naturlige valget	61
5.3	Argumenter for delt omsorg	62
5.3.1	Den vanskelige avgjørelsen.....	62
5.3.2	Barnets beste	63
5.3.3	Å se saken fra en fars perspektiv.....	64
5.3.4	Barnets rett til en far.....	65
5.3.5	Mors makt	65
5.3.6	Barnets behov for en far og en mor.....	67
5.3.7	Mor trøster mens far leker.....	68
5.4	Delt omsorg - valg, tvil og tro	70
6	Organisering av delt omsorg	73
6.1	Hvordan organiserer informantene delt omsorg?	73
6.1.1	Prøving og feiling – å prøve seg fram i ukjent terreng.....	73
6.2	Bosituasjon	76
6.3	Delt omsorg, men ikke på papiret.....	78
6.4	Fleksibilitet.....	80
7	Å leve med delt omsorg	83

7.1	Samværsuka.....	83
7.1.1	Strukturering.....	83
7.1.2	Viktigheten av hverdag	85
7.2	Uka av – den barnefrie tiden.....	86
7.2.1	Mer jobbing.....	86
7.2.2	Oppstykket tilværelse.....	87
7.2.3	Den tunge uka.....	89
7.2.4	Å kunne strukturere dagene som man vil.....	90
7.2.5	Overskudd og refleksjon	92
7.3	Dårlig samvittighet – en rød tråd.....	93
7.4	Hva betyr delt omsorgs-praksis for mødrenes forståelse av eget moderskap?.....	94
7.5	Den gode mor?.....	95
8	Avslutning	97
8.1	Diskusjon.....	97
8.1.1	Delt omsorg – svar på framveksten av nye farspraksiser.....	97
8.1.2	Juridiske og institusjonelle rammebetingelser for delt omsorg.....	98
8.1.3	Valget av delt omsorg – hva handler det om?.....	98
8.1.4	Kontrasterende uker - individuelle liv.....	100
8.1.5	Refleksive moderskap	102
8.1.6	Morsrollen – stabilitet eller endring?	103
8.2	Avsluttende kommentar.....	105
8.3	Forslag til videre forskning.....	105
	Litteraturliste	107
	Vedlegg 1: Informasjonsskriv	115
	Vedlegg 2: Godkjenning fra NSD	117
	Vedlegg 3: Informert samtykke.....	119
	Vedlegg 4: Intervjuguide.....	121

1 Innledning og problemstilling

De siste tiår har samlivsformer og familiers hverdagspraksis i Norge gjennomgått omfattende endringer (Ellingsæter og Leira 2004:13). Samlivsbrudd har blitt mer vanlig, samtidig som de siste 30 årene har vært preget av større formell og rettslig likestilling av mødre og fedre som foreldre (Bjørnholt 2005). Vi har i Norge gått fra et ideal om den mannlige forsørgeren og den kvinnelige husmoren, til en norm om den likestilte familien hvor både forsørgeransvar og omsorgsansvar er felles (Syltevik og Wærness 2004). Til tross for dette er foreldreskapet fremdeles sterkt kjønnet, og moderskapet virker på alle måter å ha større konsekvenser for og griper sterkere inn i kvinners liv, enn det faderskapet gjør i menns liv. Samværsfeltet er preget av tunge struktureringsmekanismer - etter et samlivsbrudd er det få mødre som vurderer å ha såkalt vanlig samvær, annenhver helg og en dag i uka. Som Oftung (2009) påpeker, er det sjelden at man krysser over til det andre kjønnets banehalvdel. Selv om dagens samfunn har stor grad av likestilling mellom kjønnene, både i familien, på arbeidsplassen og i samfunnet forøvrig, har fremdeles mødrene som regel hovedomsorgen for barna etter samlivsbrudd.

Det er liten tvil om at farsrollen har gjennomgått store endringer de senere år ved at måten å være far på har nærmet seg morsrollen. Dette har vært i overensstemmelse med det uttalte familiepolitiske mål å styrke fedres posisjon innad i familien og særlig deres tilknytning til egne barn, noe fedrekvoten er et eksempel på.

I Norge har det vært en tredobling av antall skilsmisser siden 1970. I 2009 ble 10 200 par skilt, noe som medførte at 10 000 barn under 18 år opplevde at foreldrene gikk fra hverandre (Moxnes 2004; SSB 2010). I tillegg kommer brudd mellom samboende par med barn, og i følge Jensen (2004) må tallet på barn som opplever skilsmisse eller samlivsbrudd økes med 40 til 50 prosent for å få det totale antall barn som opplever familieoppløsning. Tall fra 2004 viser at en av fire barn under 18 år i Norge kun bor med én av sine foreldre (Skjørten, Barlindhaug & Lidén 2007:12). De aller fleste barn blir boende hos mor etter familieoppløsning (Moxnes 2003; Skjørten m. fl. 2007; Thuen 2004). I følge Skjørten m. fl. (2007) utgjør denne gruppen 82 prosent, mens 8 prosent bor fast hos far. De ti resterende prosentene praktiserer delt omsorg.

Andelen foreldre som velger delt omsorg som samværsordning for sine barn har vokst relativt mye på kort tid. I Norge økte denne andelen fra 1996 til 2004 fra 4 til 10 prosent. Tall fra Sverige og Danmark viser en tilsvarende utvikling. I Sverige steg antallet fra 4 prosent til 19 prosent i perioden 1992-2002 (Socialstyrelsen 2004). Delt bosted har altså blitt en mer og mer vanlig måte å organisere livet på for foreldre og barn etter samlivsbrudd.

Når nye farspraksiser utvikler seg, oppstår spørsmålet om hvordan dette virker inn på morsfeltet. Noe av det jeg ønsker å undersøke er hvordan farsrollens utvikling berører morsrollen. Hvordan opplever kvinner at deres tradisjonelle arena i større grad enn før deles med mannen? Overtar den omsørgende far mer av mors ansvarsbyrde, og er dette noe hun i så fall ønsker?

Et mål for denne oppgaven er å få en bedre forståelse av hvordan delt omsorg praktiseres, sett fra et moderskapsperspektiv. Videre ønsker jeg å undersøke hva valget av en slik samværsordning handler om. Jeg ønsker også å problematisere hvorvidt en slik samværsordning utfordrer kvinnenens identitet knyttet til det å være mor, og på den måten forsøke å identifisere hvilke forventinger som rettes mot moderne moderskap.

Opgaven har følgende problemstillinger/forskningsspørsmål:

Hvordan begrunner mødrene valget av delt omsorg? Hvordan utformes moderskapet i en delt omsorgssetting? Utfordrer en slik samværsordning kvinnenens opplevelse av eget moderskap? Hva kan undersøkelsen min si om kulturelle forventinger til moderne moderskap, og er de preget av stabilitet?

1.1 Sosiologisk og samfunnsmessig relevans

Som skissert ovenfor har familien gjennomgått omfattende endringer i de siste 20-30 år, både når det gjelder sammensetting, funksjoner og relasjoner. Som Ellingsæter og Leira påpeker, «*I løpet av noen få tiår har idealet om den mannlige forsørgeren og det kvinnelige husmoridealet mer eller mindre forsvunnet til fordel for en norm om den likestilte familien hvor både forsørgeransvar og omsorgsansvar er felles*» (2004:30). Disse endringene fører med seg et behov om mer kunnskap. Det foreligger imidlertid relativt lite forskning omkring de endringene som de senere år har skjedd innenfor omsorgsområdet (Brandth og Moxnes 2004:7; Ellingsæter og Leira 2004). Delt omsorg representerer en forholdsvis ny måte å

opprettholde familien på etter samlivsbrudd, og kunnskapen er forholdsvis mangelfull (Skjørten m. fl. 2007). Flere av mine informanter bemerket under intervjuene at det hadde vært vanskelig å få tak i informasjon om ulike sider av delt omsorg, noe som til dels gjorde det vanskelig å finne en godt fungerende måte å organisere samværet på.

Hvorfor intervju mødre? Flere har spurt meg underveis i oppgaveprosessen om hvorfor jeg har valgt å skrive om mødre, og ikke også inkludere menn i utvalget. Min oppfatning etter å ha lest mye av nyere forskning om delt omsorg- og barnefordelingsspørsmål, er at det har blitt fokusert mye på fedre og deres rolle, ofte som marginaliserte omsorgspersoner. Mange fedre ønsker å ha mer omsorgstid for sine barn, men har tradisjonelt vært den tapende part i kampen om barna. Etter som delt omsorg har blitt mer vanlig mener jeg at det vil være interessant å belyse mødrenes syn på en slik ordning. Hvordan opplever de å frivillig gi fra seg deler av omsorgen for sine barn som de i utgangspunktet ellers ville kunne få, og hva ligger til grunn for deres valg av en slik løsning? Skretting Lunde (2001:140) skriver: *”Sett fra et tradisjonelt synspunkt, så gir kvinnene fra seg tid med barna ved delt omsorg, mens menn får tid. Dette gir foreldrene helt forskjellig utgangspunkt. Mødrene må forsvare utad at de gir bort deler av omsorgen til far, mens fedrene må forsvare at de har barna mer enn det som er vanlig”*. Ved å belyse mødrenes tanker rundt barnefordeling håper jeg å bidra til å skape større innsikt i hvorfor flere mødre i dag velger å praktisere delt omsorg.

Klassetilhørighet har også betydning for omsorgspraksis, og flere undersøkelser viser at delt omsorg er mer utbredt blant foreldre med høy utdanning (Skjørten m.fl. 2007; Stefansen og Farstad 2008). Mine informanter plasserer seg på bakgrunn av utdanningsnivå innenfor middelklassen, og deres forståelse av omsorg for barn føyer seg også tydelig inn i middelklassens omsorgslogikk, med fokus på barna som unike individer, med behov for intellektuelle utfordringer og behov for flere voksenpersoner å forholde seg til. Det er slik en tydelig klassesdimensjon i utvalget, samt i de idealer og praksis som informantene har for omsorg.

1.2 Bakgrunn og kontekstualisering

1.2.1 Historisk utvikling av familien og foreldreskapet

Sammenfallet mellom biologisk og sosialt moderskap, hvor det å føde knyttes til forventningen og ønsket om omsorg for barnet, er et relativt nytt fenomen i vestlig kultur. Fram til det 19. århundret ble omsorgsevne oppfattet som en tillært egenskap heller enn en kjønnnet biologisk evne (Ellingsæter 2004:151). Moderskapet som institusjon er relativt nytt. Før den industrielle revolusjon var det vanlig at far fikk retten til barna etter skilsmisse (Tuft og Vibe 1987). Dette kan knyttes til at det først og fremst var faren som hadde den økonomiske forutsetningen til å forsørge barna.

Med de Castbergske barnelovene av 1915, ble denne regelen endret, og det var nå mor som fikk barna etter skilsmisse (Tuft og Vibe 1987). De Castbergske barnelovene ble et uttrykk for en funksjonalisme tilpasset det moderne samfunn, blant annet gjennom å tilrettelegge for ”breadwinner”-idealet ved å ilegge fedre forsørgelsesansvar for sine barn, både innenfor og utenfor ekteskapet. Som en tilpassing til industrialiseringen ble det gitt politiske føringer på hvordan arbeidsfordelingen i familien burde være, og disse føringer bygde på antagelser om naturgitte forskjeller mellom kjønn (Tuft og Vibe 1987). Far burde ivareta den forsørgende rolle ved å ha inntektsgivende arbeid, mens mor ble plassert inn i en omsorgsrolle for barn og mann, der også husholdsarbeid hørte med. At produksjonen etter hvert ble flyttet ut av hjemmet og fra gårdene, gjorde at lønnsarbeid og omsorgsarbeid ble vanskelig å kombinere.

I Norge ble fulltidshusmoren dermed svaret på den praktiske utfordringen (Oftung 2009:49). Ved utbruddet av annen verdenskrig var den funksjonalistiske kjernefamilien norm i alle sosiale lag, og moderskapet var anerkjent som eget arbeid (Haavet 1999:60). Perioden fram til 1950 har også blitt karakterisert som husmortiden, og tall viser at rundt 1950 var en av fire kvinner i arbeid (Oftung 2009:49). Etterkrigstiden fram til 1960-tallet er ofte blitt karakterisert som familiens gullalder, og var en tid preget av relativ forutsigbarhet og trygghet når det gjelder rollefordeling i familien. Forestillingene om essensielle forskjeller mellom kvinner og menn ble styrket (Oftung 2009). Samtidig som en slik rollefordeling var med på å skape trygge rammer innad i familien, bygde den også på et reelt økonomisk avhengighetsforhold mellom mor og far.

På 1960- og 70-tallet kom det en kvinnepolitisk reaksjon mot den familieideologien som hadde preget de foregående tiårene. Yrkesdeltagelsen blant gifte kvinner økte markant, både som protest mot en trang kvinneverole, men også som en nødvendighet for utbyggingen av velferdsstaten. Det ble stilt krav til offentlig tilrettelegging av toinntektsfamilien i form av blant annet barnehager, og familielivet ble på denne måten gjort til et politisk og offentlig ansvar (Haavet 1999:60; Skrede 2004). Et av de viktigste familiepolitiske tiltakene som tilrettela for likestilte foreldreroller og mødres deltagelse i lønnet arbeid, kom med utvidelse av fødselspermisjon og omlegging fra morspermisjon til foreldrepermisjon i 1977 (Skrede 2004:165). Kjønnsdifferensieringen med hensyn til omsorg og forsørgelse ble, som følge av de nevnte reformene, gradvis mindre. Samtidig var den familiepolitiske retorikken med på å legitimere endringer gjennom krav om enda bedre ordninger (ibid). Barneloven av 1981 innførte formell likestilling mellom foreldrene ved samlivsbrudd, og loven har siden den gang lagt vekt på likestilling mellom kvinner og menn som omsorgspersoner (Bjørnholt 2005/2008).

Offentlige reformer og tiltak har bidratt til å løsrive kvinner og menn fra en yrkes- og omsorgsmessig tradisjonelle rollefordeling, og fedrenes stilling som omsorgspersoner er styrket gjennom blant annet økte rettigheter ved samlivsbrudd (Bjørnholt 2005/2008; Brandth og Kvande 2003), samt en egen fedrekvote for permisjon ved svangerskap og fødsel som stadig er blitt styrket (Brandth og Kvande 2003; Brandth og Øverli 1998), senest i 2010. Den offentlige politikken med vekt på større likestilling i familien er imidlertid ikke alltid konsistent og bærer av og til preg av politiske kompromisser, noe kontantstøtten er et eksempel på. Ordningen har hatt som mål å gi familien større fleksibilitet, men tall viser at det først og fremst er kvinner som velger å benytte ordningen. Skrede (2004) argumenterer for at dagens familiepolitiske ordninger legger til rette for en "likestilling light"-arbeidsdeling, og peker på at det til tross for at mødre ofte har lønnet arbeid, er far den ubestridte hovedforsørger i familien. I den grad foreldrene har redusert arbeidstid for å bruke mer tid med barna, er det først og fremst mødre som har gjort det.

Selv om ideen om den nærværende far preger den offentlige debatt, viser undersøkelser at familien på mange områder fremdeles er preget av tradisjonell arbeidsfordeling. For eksempel var det ingen endring i fedres tid til samvær med egne barn fra 1990 til 2000, og velferdsordninger som har hatt som mål å styrke fedres forhold til sine barn har ikke ført til en

nedprioritering av arbeid til fordel for mer tid med barn (Jensen 2004). Den store forskjellen mellom fedre og mødre i tid brukt på lønnsarbeid på den ene siden, og ulønnet familierelatert arbeid på den andre siden er et stort likestillingsproblem, fordi det bekrefter mødres fortsatte posisjon som barns hovedomsørger (Ellingsæter 2004:156).

1.2.2 Samlivsbrudd og bostedsordninger

Økningen i skilsmisser og samlivsbrudd de siste tiår har gjort problemstillingen om delt omsorg mer synlig. Tall fra SSB (Jensen 2004:32) viser at kun tre prosent av barna født i 1972 hadde foreldre som var gått fra hverandre ved fireårsalder. For barn født i 1984 var tallet 7 prosent. Til sammenligning hadde kun 6 prosent av barn født i 1965 opplevd samlivsbrudd mellom foreldrene før fylte 15 år. Skilsmisse var altså et uvanlig fenomen for barn født i 1965.

Når det gjelder barns kontakt med foreldre etter skilsmisse og samlivsbrudd er det interessante forskjeller. Undersøkelser viser at cirka ett av fem barn fra samboerskap har liten eller ingen kontakt med en av foreldrene, og da som regel faren (Moxnes 2003:99). Når det gjelder barn av skilte foreldre, har kun 5-6 prosent liten eller ingen kontakt med en av foreldrene. Samboerskap mellom foreldrene reduserer altså muligheten for at barna opprettholder kontakt med både mor og far.

Selv om norsk lov gir alle barn rett til samvær med begge sine foreldre, blir de fleste barn boende med mor etter foreldrenes samlivsbrudd (Jensen 2002; Moxnes 2003; Thuen 2009). Far vil oftest opprettholde en kontakt med barnet på ett eller annet nivå etter at foreldrene flytter fra hverandre. I følge Samværsundersøkelsen fra 1996 rapporterte 50 prosent av fedrene å ha minst "vanlig samvær" eller mer i måneden, 20 prosent oppga å ha begrenset kontakt mens nesten 30 prosent ikke hadde vært sammen sine barn den siste måneden (Jensen 1999:67).

Ved ekteskapsinngåelse får mor og far i utgangspunktet felles foreldreansvar (Jensen & Clausen 1997; Moxnes 2003). Foreldre står nokså fritt til å bestemme hvordan fordelingen av omsorgen for barna skal være etter samlivsbrudd, så lenge de forholder seg til loven. Foreldre kan f.eks. fortsette å ha felles juridisk, økonomisk og praktisk ansvar for felles barn, hvis de

mener det er det beste for barnet (Moxnes 2003:127). Ved samboerskap er det mor som etter brudd får foreldreansvaret alene, med mindre foreldrene har registrert felles foreldreansvar. I 1998 ble de administrative rutinene for felles foreldreansvar gjort enklere for foreldre, men i praksis har det vist seg at svært mange samboerforeldre ikke har registrert felles foreldreansvar, og at mor dermed får ansvaret alene. Fedre har rett til å reise spørsmålet om samværet for myndigheten, men inntil da blir barna boende med mor. Fram til 2006 var det bare gifte fedre som automatisk hadde felles foreldreansvar for barna etter skilsmisse, felles foreldreansvar for samboende måtte avtales spesielt (Oftung 2009:65).

Vanlig samvær

Fars rett til samvær ble lovbestemt i 1969 og gjaldt kun fedre som hadde vært gift. Barneloven av 1981 gir den av foreldrene som barnet ikke bor fast hos rett til samvær. Det som kalles ”vanlig samvær” har lenge vært den vanligste samværsordningen etter samlivsbrudd (Moxnes 2003). Dersom det blir gitt vanlig samvær betyr det samvær en ettermiddag i uka, annenhver helg, 14 dager i sommerferien samt jule- eller påskeferien (Barneloven § 43). Ved lovendring i april 2010 ble gitt adgang til å overnatte midt i uka. Det er opp til foreldrene å bestemme om samværet med den som barnet ikke bort fast hos skal være større eller mindre (Moxnes 2003:137)

Delt omsorg

Det formelle utgangspunktet i norsk rett er at foreldre har foreldreansvaret sammen for felles barn (Barneloven § 35). Når foreldre med felles foreldreansvar flytter fra hverandre vil de fortsatt ha foreldreansvar sammen, inntil noe annet er avtalt (Barneloven § 34). Foreldrene kan da avtale at barnet skal bo fast hos begge (Barneloven § 36). Barneloven bruker ikke begrepet ”delt omsorg”, men det er gjerne sistnevnte situasjon man tenker på når vi bruker begrepet delt omsorg.

Rettslig sett innebærer ikke delt bosted nødvendigvis at barnet bor like mye hos hver av foreldrene, men derimot at mor og far skal ha avgjørelsesmyndighet sammen. Hvem barnet bor hos gir i utgangspunktet økonomiske fordeler for vedkommende forelder. Selv om barnet etter barneloven kan bo fast hos begge, kan barnet kun være registrert på én adresse. Mange lar derfor barnet være registret hos hver av foreldrene annethvert år (Moxnes 2003).

Enslige forsørgere, som har mer enn 60% av omsorgen, har rett på utvidet barnetrygd og skatteklasse 2 (Barnetrygdloven 2010; BLD 2011). Hvordan endres disse økonomiske fordelene når foreldrene har delt omsorg? I Lov om barnetrygd (Barnetrygdloven) § 2 heter det følgende; Hvis foreldrene ikke bor sammen og skriftlig har avtalt at barnet skal bo fast hos begge eller det foreligger rettskraftig avgjørelse om at barnet skal bo fast hos begge, jf. barneloven § 36, kan hver av foreldrene få rett til 50 prosent barnetrygd, hvis de fremsetter krav om dette (Barnetrygdloven 2010). Når det gjelder skatteklasse har foreldre med delt omsorg rett til å lignedes i skatteklasse 2 annet hvert år.

1.2.3 Barnets beste – rettslige forhold

De siste 30-40 årene har de fleste vestlige land gjort store endringer i familielovgivning og i de lovene som regulerer forholdet mellom foreldre og barn. I tvistesaker om barnefordeling og samvær er det viktigste nå å komme fram til et utfall som er til *barnets beste* (Barneloven av 1981 § 48). I rettspraksis er dette begrepet primært knyttet til hvordan man oppfatter barnets eget ønske (Moxnes 2003:130). Fra barnet er syv år har det i følge barneloven rett til å bli hørt, og når det er 12 år gammelt skal dets mening tillegges stor vekt (ibid § 31). Forhold som tillegges betydning i fordelingssaker er bl.a. foreldrenes skikkethet som omsorgspersoner, den følelsesmessige kontakten mellom forelder og barn, samt den tidligere omsorgspraksisen og fordelingen av omsorgsarbeid i tiden før separasjonen. I de tilfeller hvor foreldrene ikke blir enige, går konflikten til megling (ibid § 51). Hvis megling ikke fører til enighet, havner saken hos domstolen (ibid § 56). Dersom en barnefordelingssak kommer opp for domstolene, har disse i praksis unnlatt å idømme barn to faste bosteder (Sandberg 1990). 1. juli 2010 kom imidlertid en lovendring som gir domstolene ”dersom det ligg føre særlege grunner” adgang til å idømme delt bosted mot den ene eller begge foreldres vilje” (Barneloven § 36).

Lovendringen har sin bakgrunn i NOU 2008:9 der et utvalg oppnevnt av Barne- og Likestillingsdepartementet vurderte ulike problemstillinger knyttet til delt omsorg, basert på foreliggende forskning (blant annet Skjørten m. fl.2007 og Ekeland & Myklebust 1997). Utvalget uttaler dette om delt omsorg i sin alminnelighet:

”Ut fra våre undersøkelser kan vi konkludere med at delt bosted kan fungere bra for mange barn. Vi har imidlertid ikke hold for å konkludere med at delt bosted vil fungere bra for alle eller de fleste barn. Tvert imot har vi funnet at for noen foreldre

og barn er delt bosted en problematisk ordning, og om ordningen passer for ett barn, er det ikke sikkert at den passer så bra for eventuelle søsken. Vi mener derfor at prinsippet om å vurdere barnets beste konkret ut fra hvert enkelt barns situasjon må være utgangspunktet i valget av bostedsløsninger for barnet.” (BLD 2008)

Når det gjelder spørsmålet om domstolene skal kunne idømme delt omsorg, sier utvalget at flere forutsetninger i så fall må være til stede. Blant annet nevnes godt samarbeid mellom foreldrene, fleksibilitet i forhold til å kunne justere ordningene etter barnets behov samt geografisk nærhet mellom foreldrenes bosted. Mindretallet som gikk imot lovendringen om at domstolene skulle kunne idømme delt bosted, la vekt på at i saker som kommer for domstolene, vil konfliktnivået mellom foreldrene som regel være høyt. Forutsetningene for nødvendig samarbeid til beste for barnet ville derfor normalt ikke være tilstede. Flertallet derimot, mente at en absolutt avskjæring av adgangen til å idømme delt bosted ville kunne komme i strid med prinsippet om barnets beste og i gitte tilfeller og i strid med FNs Barnekonvensjon (BLD 2008).

I Sverige har domstolene siden 1998 hatt adgang til å kunne idømme delt omsorg. I 2004 utredet et utvalg spørsmålet på oppdrag av Sosialstyrelsen. Utvalget er entydig positiv når det gjelder delt omsorg der foreldrene har et godt samarbeid seg i mellom, og hvor de selv kommer fram til beslutningen. Utvalget mener derimot at delt omsorg ikke er å anbefale hvis foreldrenes forhold er konfliktfylt. Utvalget konstaterer at det finnes lite kunnskap om delt omsorg for barn under tre år, men legger til grunn at det er viktig med stabilitet og kontinuitet for små barn. Delt omsorg er derfor ikke nødvendigvis en riktig løsning i barnets første leveår. Innholdet i det som er barnets beste vil kunne forandre seg over tid og hvem som skal ha omsorgen må vurderes deretter. Det etterlyses i rapporten større kompetanse og kunnskap blant fagfolk - både blant familierådgivere og i rettsapparatet.

Både den svenske og norsk rapporten har et klart fokus rettet mot barnets beste, samt virkningene – både positive og negative – som delt omsorg kan ha på barnet. Begge rapportene påpeker at kunnskapen om delt omsorg, særlig langtidsvirkningene, ikke er godt nok dokumentert, noe som gjør det vanskelig for utvalgene å gi entydige anbefalinger. Samtidig kommer det klart fram at delt omsorg framstår som et ideal så lenge forutsetningene ligger til rette for det.

1.3 Oppgavens struktur

I innledningen til oppgaven har jeg nå presentert en kort introduksjon til delt omsorg, samt problemstillingene for oppgaven. Jeg har lagt vekt på å kontekstualisere temaet, både ved å gi en historisk gjennomgang av familie og foreldreskap og den politiske debatten. Jeg har også presentert utviklingen av samliv og skilsmisser gjennom de siste årene, samt definisjonen og de juridiske og økonomiske rammene for delt omsorg.

I andre kapittel av oppgaven gjør jeg rede for de metodologiske valg jeg har gjort i løpet av oppgaven. Dette inkluderer blant annet en kronologisk presentasjon av forskningsprosessen, fra valg av kvalitativ metode, rekruttering av informanter, informantportretter og analyseprosessen. Tredje kapittel er en kort presentasjon av tidligere forskning på delt omsorg. Hovedvekten er kunnskap om temaet i norsk og skandinavisk kontekst. Foreldre som velger delt omsorg har ofte noen fellestrekk, og her vil jeg blant annet komme inn på likestilling, økonomi og klassebakgrunn. Til slutt i kapittelet ser jeg også nærmere på hvordan foreldrene, og særlig mødrene, trives med delt omsorg.

I fjerde kapittel av oppgaven presenterer jeg relevant teori for oppgaven. Som jeg også vil komme nærmere inn på senere i oppgaven er moderskap en praksis og identitet med grenser mot mange sosiale felt, og med mange muligheter for teoretisk analyse. I første del av kapittelet legger jeg først og fremst vekt på teoretiske forståelser av kjønn, moderskap og foreldreskap. I siste del av kapittelet vil jeg imidlertid også komme inn på senmodernitet, samt diskutere potensialet for endring, og da særlig opp mot kjønnete strukturer.

De neste tre kapitlene er en kombinert presentasjon av empiri og analyse. I femte kapittel går jeg nærmere inn på hva valget av delt omsorg handler om for mine informanter. Dette innebærer forskjellige argumenter for valg av delt omsorg, men også en diskusjon av kjønnsroller og foreldreskap, samt deres refleksjoner over selve ordningen. Kapittel 6 er en presentasjon av hvordan mine informanter organiserer delt omsorg. Her går jeg nærmere inn på hvordan foreldrene har organisert samværet, hvordan man løser praktiske problemer i forhold til bolig, men også økonomiske aspekter og hvordan mødrene forholder seg til rammevilkårene for delt omsorg. Jeg har valgt denne rekkefølgen på kapitlene fordi jeg mener det er viktig å kjenne til bakgrunnen for valget for å forstå hvilke hensyn som vektlegges i utformingen av delt omsorg. Kapittel 7 tar utgangspunkt i mødrenes fortellinger

om hverdagslivet, både i uka med og uten barna. I lys av dette vil jeg til slutt i kapitlet se nærmere på deres forståelse av eget moderskap.

Det siste kapitlet i oppgaven min er en nærmere diskusjon av mine funn i de foregående kapitlene, og vil hovedsakelig fokusere på kjønn, moderskap og endring. I slutten av kapitlet vil jeg gi noen avsluttende kommentarer, samt gi noen forslag til videre arbeid på temaet delt omsorg i dagens samfunn.

2 Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de metodologiske valg jeg har gjort i forbindelse med denne oppgaven. Ved å beskrive prosessen for datainnsamling, samt begrunne de valgene jeg har tatt underveis er min hensikt å styrke troverdigheten til undersøkelsen min. Troverdigheten til et forskningsopplegg er knyttet til hvorvidt forskeren kan redegjøre for at forskningen er gjennomført på en tillitsvekkende måte (Kvale 1997; Thaagaard 2003:178). Jeg starter kapitlet med å begrunne mitt valg av metodisk tilnærming samt argumentere for hvorfor jeg valgte å intervju mine informanter. Deretter redegjør jeg for prosessen med å finne informanter og for hvordan jeg gikk fram for å rekrutterte disse. Informantene mine vil så bli presentert i form av korte portretter. Jeg vil videre beskrive hvordan intervjuprosessen forløp og hvordan jeg har tenkt i forhold til utforming av intervjuguiden min. Deretter vil jeg til slutt kort skissere hvordan jeg har gått fram for å analysere datamaterialet mitt.

Forskeren vil måtte ta etiske avgjørelser gjennom hele forskningsprosessen (Kvale 1997:65; Silverman 2005). Jeg vil derfor underveis trekke fram de etiske utfordringer jeg har møtt og diskutere hvorvidt jeg har forholdt meg til disse på en god måte.

2.1 Metodisk tilnærming

I denne oppgaven har formålet mitt vært å undersøke hvordan mødre som praktiserer delt omsorg opplever og mestrer sin hverdag, hvilke begrunnelser de har hatt for å velge en slik løsning, og hvorvidt denne ordningen har utfordret deres forståelse av dem selv som mødre. Med disse spørsmålene som innfallsvinkel har det vært viktig å velge den metodiske tilnærmingen som best mulig kan fange opp disse perspektivene.

En kvalitativ tilnærming gir grunnlag for å forstå sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner, og den søker å gå i dybden av fenomener der kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall (Thaagard 2003:11-16). Ved å benytte meg av en kvalitativ tilnærming som metode mener jeg at jeg best mulig kan undersøke mine problemstillinger, nettopp fordi jeg er interessert i å undersøke mine informantere subjektive betraktninger om egen situasjon. Jeg har valgt å benytte meg av intervjuundersøkelser som metode for datainnsamling, da jeg opplever dette som den best egnende metode for å få

tilgang på den informasjon som jeg ønsker å samle inn - hvordan informanten opplever og forstår seg selv og sine omgivelser. En samtale mellom forsker og informant kan derfor være et godt utgangspunkt for å undersøke hvordan enkeltpersoner reflekterer over sin situasjon (Kvale 1997; Silverman 2005). *”Intervjueren får nær tilgang til intervjupersonens verden; dennes opplevelser og meninger blir umiddelbart tilgjengelige – ikke bare gjennom ord, men også gjennom tonefall, ordvalg og kroppsspråk”* (Kvale 1997:73).

Kvalitative metoder egner seg godt når man ønsker å studere personlige og sensitive temaer, spesielt når de omfatter private sider ved personers liv (Thaagard 2003:12). I og med at oppgaven min omhandler et på mange måter sensitivt og privat tema, anser jeg det derfor som velegnet å benytte meg av intervjuundersøkelser, da dette gir meg mulighet til å stille spørsmål av privat karakter og samtale om temaer som er vanskelig å få tilgang til på andre måter.

2.2 Rekruttering

2.2.1 Vurdering av utvalg

Hvor mange informanter burde jeg intervju? Thaagard (2003:56) skriver at utvalget når sitt metningspunkt når studier av flere enheter ikke gir ytterligere forståelse av fenomenet som studeres. Det er også viktig at antallet informanter i et kvalitativt forskningsopplegg ikke bør være større enn at det er mulig å gjennomføre dyptgripende analyser av datamaterialet. På bakgrunn av oppgavens omfang i forhold til tidsbruk og størrelse kom jeg fram til at et utvalg på 7-8 informanter ville være et passende antall. I tråd med Kvale (1997) og Thaagard (2003) sine betraktninger om metningspunkt når det gjelder datainnsamling for en oppgave, oppfattet jeg dette antallet å være tilstrekkelig stort, men også lite nok i forhold til å kunne gå i dybden av hvert av intervjuene. Hadde jeg gjort flere intervjuer kunne det blitt vanskeligere å konsentrere seg i like stor grad om historiene til informantene.

Informantene mine ble plukket ut fra et strategisk grunnlag, som vil si at jeg på forhånd hadde visse krav til deres egenskaper som gjorde dem strategiske i forhold til problemstillingen min (Andersen 2006; Thagaard 2003:53). Informantene måtte være mødre, og de måtte dele omsorgen for ett eller flere barn likt med far. En betingelse var også at minst ett av barna fremdeles bodde hjemme og var under 18 år. Hvorvidt mødrene hadde vært gift eller ikke

med barnas far var ikke av noen betydning. Det samme gjaldt hvorvidt mødrene hadde nye partnere eller ikke.

Problemstillingen og temaet mitt gjorde det enkelt å konkretisere hvilke informanter jeg var på jakt etter; jeg trengte kvinner som var mødre, og som praktiserte delt omsorg for sine barn. Hvordan burde jeg gå fram i forhold til rekruttere disse? Thagaard (2003:54) understreker at det i kvalitative studier ofte kan være vanskelig å finne informanter som ønsker å stille opp til intervju i og med at de ofte omhandler personlige og nærgående temaer. Dermed må man sikre seg de informantene som er villige til å stille opp, noe som gjør utvalget til det som karakteriseres som et tilgjengelighetsutvalg. Et tilgjengelighetsutvalg består altså av personer som er strategiske i forhold til problemstillingen samtidig som informantene er personer som ønsker å delta i undersøkelsen. Utfordringen min var dermed å komme i kontakt med personer som ønsket å stille opp til intervju. Jeg forsøkte i første rekke å forhøre meg om mulige informanter gjennom mitt eget nettverk. Det viste seg å være vanskelig å komme i kontakt med aktuelle informanter ved denne metoden, og jeg forstod at jeg måtte prøve gå fram på alternative måter.

2.2.2 Foreningen 2 Foreldre

Gjennom litteratur på feltet ble jeg introdusert for Foreningen 2 Foreldre, som er en interesseorganisasjon etablert i 1985. Foreningen jobber for å sikre barns rett til to foreldrehjem når foreldrene ikke bor sammen. En viktig målsetning er knyttet til økt rettslig likestilling mellom far og mor som omsorgspersoner, og foreningen ønsker at delt omsorg skal være det rådende prinsipp etter samlivsbrudd (Thuen 2004).

Jeg tok kontakt med foreningen i håp om å kunne rekruttere noen informantene gjennom den. Lederen for foreningen ba meg skrive et informasjonsbrev¹ som han kunne videreformidle. I brevet redegjorde jeg for hensikten bak prosjektet og at jeg søkte personer i henhold til mine kriterier som ville la seg intervju. Nærmere 20 personer, som enten selv ønsket å stille intervju eller som tipset om andre, tok kontakt. I ettertid ser jeg at jeg burde ha presisert at informantene måtte komme fra området rundt Oslo, selv om det hadde vært interessant med større geografisk spredning.

¹ Vedlegg 1

2.2.3 utfordringer i rekrutteringsprosessen

Henvendelsen til Foreningen 2 Foreldre var nyttig på flere måter. For det første fikk jeg kontakt med mange personer som ønsket å stille til intervju. Samtidig ble det fort tydelig for meg at delt omsorg er tema som det er knyttet seg mye engasjement og sterke følelser til, og at det finnes mange mennesker med sterke historier. Jeg mottok mange henvendelser av ulik art, blant annet telefoner og e-poster fra personer som ønsket å snakke med meg om temaet, eller fortelle meg deres personlige historie. En far oppfordret meg til å vinkle oppgaven mot fedre i stedet for mødre, ut fra sin egen ulykkelige situasjon uten særlig samværstid med sine barn, og med en eks-kone som nektet mer samvær. For meg som ”førstegangsforsker” var det utfordrende å skulle forholde meg til disse henvendelsene. I forhold til den nevnte faren ble jeg usikker på hvordan jeg skulle kommentere uttalelsene hans, og hvordan jeg kunne avslutte samtalen uten å virke uinteressert eller likegyldig. Jeg lurte på hvorvidt jeg skulle uttrykke sympati for fedre i hans situasjon, eller om jeg skulle forholde meg nøytral. Jeg løste dette ved å lytte med forståelse til det han fortalte uten å kommentere innholdet direkte. Jeg sa også at jeg forstod at det måtte være tøft for han å være i en slik situasjon. Videre forklarte jeg det kunne være interessant å skrive en oppgave rettet mot menn og barnefordeling, men at jeg i denne omgangen skrev om mødre som praktiserer delt omsorg.

Jeg fikk også en negativ tilbakemelding fra en person som ønsket å stille til intervju, men som på grunn av en misforståelse ikke mottok responsen på henvendelsen fra meg. Denne personen opplevde dette som både frekt og useriøst fra min side, og jeg opplevde det som vanskelig og leit å få en slik tilbakemelding. Jeg fikk imidlertid forklart at det hele skyldtes en ødelagt mobiltelefon, og vi fikk oppklart uoverenstemmelsen. Jeg valgte likevel å ikke ta med personen i utvalget mitt, da jeg følte at den uheldige starten vi fikk kanskje kunne prege relasjonen i intervjusituasjonen.

For meg ble slike henvendelser likevel viktige, da jeg raskt ble klar over hvor aktuelt, følelsesladet og viktig dette temaet er for mange. Samtidig førte det til at jeg med en gang ble utfordret i forhold til rollen som ”forsker”, og forstod at jeg i denne rollen måtte være bevisst på mitt ansvar i forhold til menneskene jeg kom i kontakt med gjennom prosjektet. Jeg forstod også at jeg gjennom å markedsføre meg gjennom henvendelsen til Foreningen 2 Foreldre, ble en slags aktør innenfor feltet, og som førte til at mange ønsket å snakke med meg av ulike grunner.

2.2.4 Balansere utvalget

Rekrutteringen gjennom Foreningen 2 Foreldre resulterte i utgangspunktet i mange nok informanter i forhold til antallet jeg på forhånd ønsket å intervju. Jeg var allikevel i tvil om hvorvidt jeg burde rekruttere alle informantene på denne måten. Med tanke på at Foreningen 2 Foreldre er en interesseorganisasjon, er det naturlig å anta at dens medlemmer vil ha en sterkere bevissthet knyttet til barnefordeling enn gjennomsnittet av samværsforeldre, og at det lett kan oppstå en skjevhet i utvalget hvis alle informantene rekrutteres fra det samme organet. En viktig tendens ved tilgjengelighetsutvalg er at det er de som opplever at de mestrer den livssituasjonen eller det fenomenet som studeres, som tilbyr seg å stille til intervju. Disse føler de ikke har noe å skjule og er kanskje stolte over det de har å fortelle. Dermed kan man ende opp med et utvalg som kun representerer personer som er positive til forskningstemaet og som gjerne vil framheve det positive ved livssituasjon (Andersen 2006; Thaagaard 2003:54).

Etter å ha gjennomført et par intervjuer med informanter som jeg kom i kontakt med gjennom Foreningen 2 Foreldre, var inntrykket mitt at disse kvinnene til en viss grad bekreftet min antagelse i forhold til deres engasjement knyttet til delt omsorg. Flere av dem fortalte at de til tider hadde vært aktive medlemmer innenfor organisasjonen, og det var tydelig at de hadde reflektert mye omkring delt omsorg. Det var også tydelig at disse mødrene i tråd med Andersen (2006) og Thaagard (2003), både var stolte over og fornøyde med samværsordningen de praktiserte. Dette forsterket mitt ønske om å rekruttere informanter gjennom andre kanaler, og på den måten forsøke å skape en større bredde i utvalget mitt. Mitt ønske var å bli presentert for et mangfold av erfaringer knyttet til valget og opplevelsen av å leve med delt omsorg. Jeg henvendte meg derfor til min bekjentskapskrets, og ble på denne måten satt i kontakt med til sammen tre personer som ville la seg intervju. Disse kvinnene hadde ikke kjennskap til hverandre, og tilhørte ikke et felles nettverk.

2.3 Utvalg

Jeg endte altså opp med å intervju syv mødre, noe som var et minimum av det jeg hadde håpet å rekruttere. Grunnet til dette var at noen av informantene etter hvert trakk seg, eller sluttet å respondere på mine henvendelser, noe jeg selvfølgelig måtte respektere. Etter å ha intervjuet de syv personene jeg hadde avtalt å møte, oppfattet jeg i midlertidig datamaterialet mitt som tilfredsstillende og jeg følte at flere intervjuer ikke nødvendigvis ville berike oppgaven min ytterligere.

Utvalget mitt bestod dermed av fire personer som var rekruttert gjennom Foreningen 2 Foreldre (Vibeke, Hanne, Hilde og Beate), og tre personer som var rekruttert på annet vis (Sunniva, Anette og Trine). Alle er i dag bosatt på Østlandet. Som jeg hadde antatt, ga informantene rekruttert gjennom Foreningen 2 Foreldre i sterkere grad uttrykk for prinsipielle holdninger knyttet til delt omsorg enn de øvrige, som i større grad fortalte om mer utfordrende sider ved omsorgsformen.

Aldersmessig var spredningen fra 26 til 47 år blant mødrene, mens barna deres var i alderen ett til 19 år. Alle kvinnene praktiserte for tiden delt omsorg for minst ett barn under 18 år. To av kvinnene hadde ett barn, mens resten var mor til to barn. Noen av mødrene hadde barn med ulike fedre. I tillegg fortalte to av informantene at de hadde det de karakteriserte som bonusbarn, altså den nye kjærestens eller samboerens barn fra tidligere forhold. Det var stor variasjon i hvor lenge mødrene hadde praktisert delt omsorg. Hanne, som har to barn med to forskjellige fedre, begynte å praktisere delt omsorg for den eldste sønnen sin for 16 år siden, og er den med lengst erfaring med delt omsorg. Trine hadde på intervjudispunktet praktisert delt omsorg for sønnen i underkant av et år, og var dermed den med kortest erfaring med denne samværsformen. Samtlige av informantene ga uttrykk for at de i dag har et godt fungerende samarbeid med sine barns fedre, og at det hadde vært relativt uproblematisk å komme fram til samværsordningen de nå praktiserer. Lengden på forholdene de hadde hatt til barnas fedre varierte stort, alt fra 13 år til ett års tid. To av mødrene, Vibeke og Anette, er i dag etablert i nye samboerforhold. Vibeke har også et nytt barn med sin samboer. Tre av mødrene, Hanne, Beate og Sunniva har kjæresten som de ikke bor med, mens to av mødrene, Hilde og Trine, er enslige.

Når det gjelder utdanningsbakgrunnen til informantene mine har de, eller tar de, utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. Samtlige av mødrene gir uttrykk for å ha en relativt god økonomi, og jeg mener det er riktig å kategorisere dem som en del av middelklassen. Sosioøkonomisk fremstår de som en nokså homogen gruppe. Thagaard (2003:54) skriver at det har vist seg at personer med høyere utdanning er mer villige til å stille opp som informanter i kvalitative studier enn de med lite utdanning, noe som stemmer med min erfaring. For meg vil det være viktig å ha denne refleksjonen i bakhodet i arbeidet med analysen, fordi utvalget mitt på mange måter representere en gruppe mødre som opplever delt omsorg som en god løsning.

I det neste avsnittet vil jeg gi en presentasjon av mine informanter, hvor jeg kort skisserer hvem de er, og hvordan de praktiserer delt omsorg. Jeg presenterer også i generelle trekk mødrenes opplevelse og holdning til delt omsorg, knyttet til aspekter som blir sentrale i analysen.

2.4 Informantportretter

Hanne

Hanne er 46 år gammel, og bosatt i en mellomstor by på Østlandet. Hun er utdannet fysioterapeut og jobber for tiden på en helsestasjon. Hanne har to barn, en sønn på 19 år og en datter på 9 år. Barna har forskjellige fedre, og hun er ikke lenger sammen med noen av fedrene. Hun har en ny kjæreste, men bor ikke sammen med han. Hanne bor i eget hus, som ligger i nærheten av fedrene til begge barna. Hun deler samværstiden for barna sine likt med deres fedre, og samværet er utformet på den måten at barna er en uke hos hver, men hvor barna tilbringer to dager i uka – onsdag og torsdag – hos den parten de ikke er hos den uka. I og med at den eldste sønnen nå er 19 år, styrer han mye av samværet selv. Å dele samværet 50/50 var noe hun og fedrene til barna ble enige om umiddelbart etter samlivsbruddene, og ordningen har derfor også vært praktisert på den måten siden hun flyttet fra sine eks-partnere. Hanne er veldig fornøyd med samværsordningen de praktiserer og opplever at den fungerer godt for både barna, henne selv og barnas fedre. Hun uttrykker også at hun setter pris på den egentiden en slik ordning gir henne, når barna er hos sine fedre. Hanne har praktisert delt omsorg i mer enn 15 år, og opplever at det har foregått en holdningsendring i forhold til synet på delt omsorg. Hun opplever at omgivelsene har større forståelse for valget i dag, enn de hadde for 15 år siden.

Vibeke

Vibeke er 38 år gammel, og bosatt i en mellomstor by på Østlandet hvor hun jobber som lærer. Vibeke er mor til to; hun har sønnen Elias på 9 år fra et tidligere samboerskap, og sønnen Viktor på 3 år med sin nåværende samboer. I tillegg har Vibeke et bonusbarn; samboerens sønn på 6 år som bor hos dem halvparten av tiden. Vibeke og eks-samboeren bosatte seg bevisst innenfor samme skolekrets etter bruddet av hensyn til sønnen, og begge bor nå i leilighet med ny partner. Samværsordningen er organisert på den måten at Elias bor

en uke hos hver, med skifte av hjem på onsdager. For Vibeke og hennes eks-partner var det aldri aktuelt å velge noen annen samværsordning enn delt omsorg, og hun oppfatter ordningen som velfungerende for alle parter. Vibeke er rekruttert gjennom Foreningen 2 Foreldre, og viser et tydelig og sterkt engasjement i forhold til barns rett til å bo like mye hos far som hos mor.

Beate

Beate er 47 år gammel og bor i en mellomstor by på Østlandet. Hun har ny kjæreste, men de bor ikke sammen. Hun er ingeniørutdannet og jobber i dag som rådgiver. Hun har to barn som hun i dag deler omsorgen for med eks-samboeren. Barna er 12 og 17 år gamle. Delt omsorg kom de relativt raskt fram til da de gikk fra hverandre for cirka fem år siden. Hun beskriver valget som det eneste naturlige for både henne og faren til barna. I dag bor de begge i hus i kort avstand fra hverandre, noe som gjør det enkelt for barna å skifte bolig hver mandag. Beate er relativt fleksibel i jobben som rådgiver, og hun jobber derfor lange dager i ukene hvor far har barna, så hun kan jobbe kortere dager den uka barna er hos henne. På denne måten kan hun ha fullt fokus på barna når de bor hos henne. Beate opplever at delt omsorg ivaretar barnas interesser på best mulig måte. Beate ble rekruttert til intervju gjennom Foreningen 2 Foreldre.

Hilde

Hilde er 40 år, og bosatt på et mindre sted på Østlandet. Hun er utdannet sosionom og jobber i dag i halv stilling på en barnevernsinstitusjon. Hun er enslig, og deler omsorgen for to barn med sin eks-samboer. Barna er syv og ni år gamle. Da Hilde og eks-samboeren valgte å gå fra hverandre for tre år siden, var det hun som fikk hovedomsorgen, selv om de begge var enige om at delt omsorg ville være den riktige løsningen på sikt. Først da barna selv ga uttrykk for at de ønsker å bo like mye hos far som hos mor, startet de å praktisere delt omsorg. Fram til det prøvde de seg fram med andre løsninger som for eksempel at barna bodde hos far et par dager i uka.

Hilde er opptatt av at delt omsorg handler om hensynet til barna, og at selv om hun av egeninteresse skulle ønske at hun kunne ha barna hos seg hele tiden, så mener hun at man som

mor ikke kan se bort fra hva som er best for barna. Hun ser heller ingen logikk i at det er mor som automatisk får hovedomsorgen for barna etter et samlivsbrudd.. Hilde opplever lovverket knyttet til barnefordeling i Norge i dag som lite rettferdig, og hun mener at mødre favoriseres som omsorgsperson. Hennes syn er også at lovverket ikke legger til rette for at foreldre kan velge delt omsorg. Hun forteller at hun til tider har vært aktiv som medlem i Foreningen 2 Foreldre.

Trine

Trine, utvalgets yngste, er 26 år gammel og bor på et tettsted utenfor Oslo. Hun er i ferd med å avslutte sin utdanning innen sykepleie, og har en deltidsjobb ved siden av studiene. Trine har en sønn, Andreas på fem år. Forholdet til eks-kjæresten tok slutt et par måneder etter at Andreas ble født, og etter det var det Trine som fikk hovedomsorgen for sønnen. Faren var likevel mye på besøk i hjemmet, og etter hvert ble de enige om en samværløsning hvor sønnen tilbrakte en dag i uken samt annenhver helg hos far. For seks måneder siden bestemte de seg for å gå over til en likedeling av omsorgstiden. Andreas er nå en uke hos hver av foreldrene som bor nært hverandre, og han skrifter hjem på mandager.

Trine legger ikke skjul på at det har vært en vanskelig prosess fram mot en slik ordning, og gir uttrykk for at det er far som først og fremst har ønsket å ha sønnen mer hos seg. Hun er den i utvalget som uttrykker mest personlig misnøye med å praktisere delt omsorg, først og fremst fordi hun savner sønnen når han er borte. Samtidig er hun veldig klar på at hennes ønsker og behov ikke bør være avgjørende, men hensynet til sønnens. Hun er i dag fornøyd med valget og stolt over å praktisere delt omsorg, selv om hun savner sønnen mye og derfor til tider føler tomhet.

Sunniva

Sunniva er 36 år gammel, og bor på et mindre sted utenfor Oslo. Hun jobber i full stilling som lege. Sammen med eksmannen har hun to barn, en jente på ni og en gutt på tretten år. Barna var åtte og fire år da foreldrene gikk fra hverandre, og delt omsorg ble samværløsningen så fort far var på plass i ny bolig. I dag bor de begge i leilighet nært hverandre. Sunniva har i dag ny kjæreste, men de bor ikke sammen. Kjæresten har også delt omsorg for tre barn fra et

tidligere forhold. Sunniva opplever delt omsorg som en rettferdig ordning, og så ingen alternative løsninger for hvordan samværet skulle organiseres. Allikevel reflekterer hun mye over hvordan dette eventuelt vil påvirke barna. Hun legger også vekt på at grunnlaget for å dele omsorgstiden likt med far allerede ble lagt da barna var små, gjennom at hun og faren blant annet delte fødselspermisjon likt, og på den måten har vært jevnbyrdige omsorgspersoner fra starten av.

Anette

Anette er 27 år gammel, og bor i en mellomstor by på Østlandet. Hun er i dag student og holder på å avslutte en bachelorgrad innen realfag, med tanke om videre masterstudier. Ved siden av studier har hun to deltidsjobber. Anette har en sønn, Jon-Kristian på åtte år, som hun i dag deler omsorgen for med sin eks-samboer. Denne løsningen begynte de å praktisere kort tid etter at de flyttet fra hverandre. Jon-Kristian bor en uke hos hver av foreldrene. På eget initiativ tilbringer han nå en dag i uka hos andre forelderen. Anette sier at valget om å dele omsorgen likt var nokså selvsagt, for både eks-partneren og henne, og at det var en nokså enkel å bli enige om en slik løsning. I dag opplever hun samarbeidet med eks-samboeren som ok, og er den av informantene som beskriver å ha minst kontakt med barnets far.

Anette forteller at sønnens far i en periode var redd for at hun i kraft av å være mor skulle kreve hovedomsorgen, men sier at det for henne aldri var aktuelt. En av grunnene til dette knytter hun til at hun selv er skilsmissebarn og derfor opplevde å ha lite kontakt med sin egen far. Selv om hun tidvis synes det er vanskelig å være borte fra sønnen, mener hun også at tiden hun har for seg selv gir henne mulighet til å reflektere over forholdet og interaksjonen hun har med sønnen i den tiden de er sammen, noe hun mener gjør henne til en bedre mor. Hun gir også uttrykk for at hun setter pris på uka uten samvær, og muligheten det gir henne.

2.5 Gjennomføring av intervjuer

Før jeg satte i gang intervjuprosessen ble prosjektet registrert og godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste². Intervjuene foregikk over en periode på ca 2-3 måneder. Jeg hadde forestilt meg at jeg skulle få gjennomført intervjuene på kortere tid, men

² Vedlegg 2

ulike forhold som sykdom hos informantene, informanter som trakk seg og lignende gjorde at denne prosessen tok lengre tid enn jeg hadde forutsett.

Jeg korresponderte hovedsakelig med mine informanter via e-post. Gjennom disse korrespondansene ble vi enige om sted og tid for intervjuene, og jeg sendte også en informert samtykke-erklæring i posten på forhånd som jeg ba dem signere og ta med til intervjuet. Utgangspunktet for alle forskningsprosjekt er at forskeren må ha informantens informerte samtykke³ (Thaagard 2003:23; Silverman 2005:258). Dette vil si at informanten er klar over hva han eller hun er med på, og at informanten er bevisst sine rettigheter i forhold til å kunne trekke seg fra prosjektet på hvilket som helst tidspunkt. En annet viktig prinsipp er å sikre informantene full konfidensialitet. Konfidensialitet betyr i en forskningsmessig kontekst at man ikke offentliggjør data som kan avsløre informantens identitet (Kvale 1997:68). En måte å sikre dette på er gjennom å endre identifiserende faktorer/egenskaper ved personen. I mitt materiale har jeg blant annet endret informantenes og deres familiemedlemmers navn, kjønn og alder, samt annen vesentlig informasjon (Silverman 2005:261).

Jeg la vekt på å tilrettelegge intervjustedet og tidspunktet på en måte som gjorde det enklest og mest komfortabelt for mine informanter å stille opp. Steder jeg foreslo som arena for intervju var hjemme hos informanten, på informantens arbeidsplass, på en cafe, eller på Blindern. To av intervjuene ble foretatt i kantina på Blindern, ett ble gjort på et seminarrom på Blindern, et ble gjort i lunsjpausen til informanten på en restaurant nær arbeidsplassen, et annet på en pizzeria, mens det siste foregikk på arbeidsplassen til informanten etter arbeidstid. Intervjuene varierte i lengde, mellom i underkant av en halv time til halvannen time. I forbindelse med transkribering av intervjuene ble det klart for meg at intervjuene som ble gjort i det offentlige rom, enten det var i kantina på Blindern eller på cafe, var av lydmessig dårligere kvalitet på grunn av støy fra omgivelsene enn intervjuene som ble tatt opp i stille omgivelser. Dermed ble transkriberingsjobben vanskeligere, og det førte til at ord eller setninger av og til ble umulige å tyde. I etterpåklokskapens lys ville jeg derfor forsøkt å unngå å foreta intervjuene i slike omgivelser. En annen ting jeg skulle ønske jeg hadde unngått var å avtale et av intervjuene i lunsjpausen til den ene informanten. Jeg trodde i utgangspunktet at informanten var fleksibel når det gjaldt tidsperspektivet på intervjuet, men det viste seg at hun kun hadde 30 minutter til rådighet. Dermed bar intervjuet preg av stress, og jeg tror hun svarte

³ Vedlegg 3

mindre utfyllende på spørsmålene jeg stilte enn det hun ville ha gjort hvis intervjuet var lagt til en annen tid og anledning.

I forkant av det første intervjuet avtalte jeg å foreta et prøveintervju med en venninne. Dette gjorde jeg fordi jeg ønsket å teste ut intervjuguiden min, men også fordi jeg ønsket å øve på rollen som intervjuer før jeg møtte mine ”ekte” informanter. Rollespill kan være en god forberedelse før en forsker går i gang med å intervjuer fordi det gjør intervjueren i stand til å forberede seg på ulike scenarier som kan dukke opp i møte med ulike informanter (Kvale 1997; Thaaagard 2003). For meg var prøveintervjuet av til stor hjelp. Først og fremst hjalp det meg å strukturere intervjuguiden min, samt tilføye flere spørsmål og temaer. En annen viktig effekt ved prøveintervjuet var at det ga meg selvtillit i rollen som intervjuer. Mye av nervøsiteten knyttet til intervjuene forsvant, og jeg fikk tilbakemelding på at spørsmålene jeg stilte ”ga mening” og at de var relevante.

I følge Kvale (1997:75) er det viktig å gi informanten en kontekst for intervjuet gjennom informasjon om formålet med undersøkelsen, bruk av båndopptaker og tilbud om spørsmålsstilling i forkant av intervjuet. Jeg startet alle intervjuene med å be om å få tilbakelevert informert samtykke-skrivet signert, som jeg på forhånd hadde sendt dem i posten. Deretter gjentok jeg de punktene jeg hadde informert om i informasjonsskrivet som omhandlet bruk av båndopptaker, rettigheter i forhold til å kunne trekke seg fra undersøkelsen til alle tider av forskningsprosessens faser, samt garanti om anonymisering.

Min gruppe informanter tilhører en stor og på mange måter ”normal” gruppe i dagens norske samfunn. Samtidig er samlivsbrudd og prosessen rundt det, spesielt i de tilfeller hvor barn er involvert, ofte svært vondt for dem det angår, og et tema som jeg regnet med at ville være vanskelig og ømfintlig for informantene å snakke om. Dette er noe jeg kontinuerlig reflekterte over i intervjuprosessen, og jeg forsøkte hele tiden å balansere min nysgjerrighet som forsker mot informantenes behov for beskyttelse mot nærgående spørsmål (Andersen 2006; Widerberg 2001). I ett tilfelle unnlot jeg å stille et av spørsmålene som var en del av intervjuguiden, fordi jeg var redd for at det kunne virke sårende, og fordi jeg fryktet at det kunne få henne til å reflektere over ting hun ikke hadde tenkt på før. Spørsmålet dreide seg om hvorvidt hun opplevde at hennes selvbylde som mor hadde endret seg etter at familien gikk over til å praktisere delt omsorg. Kvale (1997:67) argumenter for at man som forsker hele tiden må vurdere konsekvensene for informantene i intervjusituasjonen, i forhold til påkjenninger som stress og mulig endring av selvbylde. Til tross for at jeg opplevde dette

spørsmålet som sentralt og viktig for undersøkelsen min, endte jeg med å utelate det for å unngå å påføre informanten en unødig påkjenning.

I all hovedsak opplevde jeg at informantene virket komfortable med å snakke om sine erfaringer med delt omsorg, og det var som regel lett å få mødre til å fortelle. Hvor utfyllende informantene svarte på spørsmålene jeg stilte, og i hvilken grad de drev intervjuet fram på egen hånd varierte riktignok. I samtale med et par av informantene måtte jeg av og til styre intervjuet tilbake i den retningen jeg ønsket, fordi de kom inn på temaer jeg ikke anså som relevante for mine problemstillinger (Kvale 1997:93).

2.6 Min rolle som forsker

Hvordan påvirket min rolle som forsker intervjuet? Det at jeg selv ikke har barn og på den måten står utenfor feltet jeg studerer, kan muligens ha ført til at det for noen av informantene mine var viktig å ”reklamere” for delt omsorg og å argumentere for hvorfor det er riktig å velge en slik ordning. Samtidig gjorde mitt ståsted som barnløs forsker det mulig å fremstå som en nøytral aktør som kunne stille spørsmål uten å virke forutinntatt. Jeg forsøkte å innta en nøytral posisjon i intervjusituasjonen, men ved direkte spørsmål om mitt synspunkt på ulike aspekter ved delt omsorg, var det av og til vanskelig å være nøytral. For eksempel kunne jeg av og til si ”ja, det er jeg enig i”, eller lignende som svar på spørsmål rette til meg.

Holstein og Gubrium (1995:4) ser på det kvalitative intervjuet som meningskonstruerende prosesser hvor både intervjuer og informant er med på å skape datagrunnlaget som intervjuet frambringer. Interaksjonen som skjer mellom intervjuer og informant er vel så viktig for den mening som produseres under intervjuet, som det som faktisk blir fortalt. Kvale (1997:98) karakteriserer intervjuet som en samtale hvor data oppstår i den mellommenneskelige relasjonen, noe som gjør samtalen til intervjueren og informanten til et felles produkt. Med andre ord er det viktig å være bevisst hvordan meningsproduksjonen forløper under intervjuet. Det er like viktig å forstå ”hvordan” meningsdannelse foregår, som å forstå ”hva” som blir fortalt. I analysearbeidet vil det være viktig å reflektere over min rolle som forsker, og hvilken betydning den kan ha hatt for det som har blitt formidlet i intervjuene.

2.7 Intervjuguiden

Hvordan skulle jeg strukturere intervjuguiden min, og hvilke spørsmål burde jeg stille først? Et kvalitativt intervju kan utformes på ulike måter. Det lite strukturerte intervjuet tar på mange måter form som en samtale mellom forsker og informant, mens det strukturerte intervjuet er preget av en fastlagt rekkefølge av spørsmål (Andersen 2006; Thagaard 2003:84). Intervjuguiden inneholder de temaer som skal tas opp i løpet av intervjuet, samt rekkefølgen av disse temaene (Kvale 1997:76). Rekkefølgen av spørsmålene bør i følge Thagaard (2003:94) følge en viss dramaturgi for å skape fortrolighet og atmosfære som gjør det mulig å kunne stille spørsmål av personlig og emosjonell karakter, som ofte er den viktigste delen av et intervju. Hun foreslår at intervjuet introduseres med spørsmål av allmenn karakter for så gradvis å komme inn på mer emosjonelt ladede temaer, før intervjuet avsluttet med spørsmål av mer nøytral karakter. Ved å avslutte intervjuet med nøytrale spørsmål tones det emosjonelle nivået ned, og man får avrundet intervjuet på en god måte. Intervjuguiden min⁴ fulgte et relativt strukturert opplegg, og jeg forsøkte å utforme det etter den dramaturgiske oppbyggingen skissert overfor. Jeg innledet intervjuene ved å stille spørsmål knyttet til bakgrunnsinformasjon og nøytrale temaer som jobb, utdanning og organisering av omsorgen for barna. Deretter kom jeg gradvis inn på mer personlige spørsmål som omhandlet opplevelse og mestring av samværsordningen, og spørsmål knyttet til barna. Til slutt avrundet jeg intervjuet med å stille spørsmål knyttet til konkrete bakgrunnsinformasjon om barnas far, samt at jeg spurte om informanten ønsket å tilføye noe.

Jeg fulgte stort sett den fastlagte strukturen i guiden min underveis i intervjuene, men det hendte naturlig nok at spørsmål og temaer kom opp eller ble besvart i en annen rekkefølge enn det intervjuguiden min foreslo. Etter å ha gjennomført et par intervjuer gjorde jeg også noen rokkeringer i forhold til rekkefølge på noen av spørsmålene, da det ble tydelig at de passet bedre inn andre steder enn det jeg hadde trodd på forhånd. Det hendte også at enten informantene eller jeg berørte temaer som ikke var en del av intervjuguiden. For eksempel snakket flere av informantene om lovverket knyttet til barnefordeling og implikasjonene dette førte med seg, et tema jeg selv ikke hadde ført opp i intervjuguiden. Jeg fikk også i etterkant av et av intervjuene tilsendt en e-post fra en av informantene, som etter vårt møte hadde tenkt mer på flere av spørsmålene. Hun sendte meg det som ble mer utdypende svar enn det hun

⁴ Vedlegg 4

hadde fortalt under intervjuet. Dette synes jeg var veldig positivt, og det var en berikelse av mitt datamateriale.

2.8 Analyse

Etter at intervjuprosessen var over, satt jeg igjen med et stort datagrunnlag i form av timelange opptak, men også de refleksjoner og observasjoner jeg hadde gjort underveis i intervjuene. Analysearbeidet kan aldri begynne tidlig nok (Silverman 2005:153; Widerberg 2001), og jeg skrev umiddelbart etter hvert av intervjuene ned mine tanker, samt ideer jeg fikk i forhold til analysemomenter. Transkriberingsprosessen var tidkrevende, men ga meg mulighet til å bli godt kjent med materialet mitt. Hvordan skulle jeg arbeide videre med det skriftlige materialet jeg satt igjen med etter denne prosessen? Det første skrittet i analysen handler ofte om å sortere materialet (Widerberg 2001:122). Jeg gikk dermed i gang med å lese gjennom intervjuene, med fokus på å identifisere de temaene som stakk seg ut som interessante for undersøkelse. Etter å ha lest gjennom intervjuene gjentatte ganger, ble det tydelig for meg hvilke analytiske temaer som framstod som vesentlige i materialet mitt. En temasentrert tilnærming til datamaterialet innebærer at det er de temaene som dukker opp i materialet som er i fokus. Videre innebærer dette at man som forsker sammenligner informasjonen fra alle informantene om hvert tema (Thagaard 2003:153). Jeg lagde et skjema hvor jeg førte opp kategoriene som hadde pekt seg ut. Deretter kodet jeg materialet i henhold til disse kategoriene. Dette gjorde datagrunnlaget mitt oversiktlig, og det tydeliggjorde likheter og forskjeller mellom informantene.

Studier av intervjusamtaler kan gi god og dekkende informasjon om hvordan intervjuobjektene forstår seg selv og hvordan de plasserer seg i forhold til kulturelt etablerte måter å snakke om ulike temaer på (Thagaard 2003:110). I min undersøkelse har et av de sentrale målene vært å undersøke hvordan mødrene plasserer seg i forhold til den kulturelle forståelsen av moderskapet.

Hva kan undersøkelsen min si noe om? En kvalitativ forskningsstudie har ikke som formål å generalisere fakta og kunnskap, men heller å formidle beretninger og forståelser fra andre menneskers liv (Widerberg 2001). Størrelsen på utvalget mitt gjør at det ikke er mulig for meg å generalisere funnene mine. Samtidig kan funnene mine kanskje si noe om tendenser blant andre kan kjenne seg igjen i. I kvalitativ forskning argumenterer Thagaard (2003) for å

benytte begrepene bekreftbarhet og overførbarhet når en diskuterer verifisering av kunnskap. Bekreftbarhet innebærer at forskeren forholder seg kritisk til egne tolkninger, samt at prosjektets resultater kan bekreftes av annen forskning (Thagaard 2003: 179-180). Jeg har i min studie vært opptatt av å trekke på andre forskeres funn og analyser for å styrke egne tolkninger. Hvorvidt funnene er overførbare knyttes til om de tolkningene som er gjort i dette tilfellet kan ha relevans i andre lignende sammenhenger (Thagaard 2003). Denne studien kan være et bidrag til å gi en bedre forståelse av mødres opplevelse av- og begrunnelser for valget av delt omsorg.

3 Tidligere forskning

I dette kapitlet vil jeg presentere et utvalg av kunnskap knyttet til delt omsorg. Delt omsorg er et tema det ikke foreligger mye kunnskap om, og særlig er forskningen mangelfull innenfor en norsk kontekst (Skjørten m. fl. 2007; Thuen 2004). Temaet er behandlet innenfor ulike fagretninger, og spesielt har psykologer belyst emnet. Det foreligger endel internasjonal forskning på delt omsorg, særlig i en amerikansk kontekst (blant annet Folberg 1991, Deutsch 1999 og Morgenbesser & Nehls 1981), men jeg har i denne oppgaven valgt å fokusere på skandinavisk, hovedsaklig norsk, forskning. Dette fordi jeg opplever at de institusjonelle, juridiske og kulturelle rammene for foreldreskap i USA skiller seg fra de norske, og på den måten gjør overføringsverdien vanskelig. Etter at jeg har presentert et utvalg av forskning på feltet, vil jeg gi en mer tematisk presentasjon av de punktene jeg finner mest relevant for min egen forskning. Først vil jeg presentere de vanligste argumentene for delt omsorg, før jeg går over til å gi en oversikt over hva som kjennetegner foreldre som velger delt omsorg, primært økonomiske forutsetninger, fleksibilitet i arbeidsliv og klassetilhørighet. I min undersøkelse vil ikke klasseperspektivet være fremtredende i analysen, men jeg mener allikevel det er nyttig å kort gjøre rede for noe av forskningen, også fordi samtlige av mine informanter kan karakteriseres som representanter for middelklasse, da alle har eller for øyeblikket tar høyere utdanning. Til slutt i kapitlet går jeg nærmere inn på hvorvidt foreldrene, med særlig fokus på mødre, trives med delt omsorg, samt hvilke reaksjoner denne ordningen møter blant venner og familie, igjen med fokus på mødre.

3.1 Undersøkelser om delt omsorg

I en norsk kontekst er det Skjørten, Barlinhaug og Lidén (2007) som har stått for den foreløpig mest omfattende undersøkelsen på delt omsorg. Deres undersøkelse fra 2006 omfatter til sammen 499 par som praktiserer denne ordningen, og undersøkelsen har et todelt perspektiv ved at både foreldrene og deres barn har bidratt gjennom spørreundersøkelser og intervju. Både de praktiske sidene ved ordningen som for eksempel økonomi og boforhold, samt følelsesmessige aspekter som trivsel, savn og konflikt er belyst. Undersøkelsen bidrar gjennom sitt relativt store utvalg til å gi svar på viktige aspekter ved hverdagslivet for de som lever med delt omsorg - hvordan det oppleves å leve med ordningen, samt at den ønsker å kartlegge hvorvidt det finnes fellesteget og egenskaper ved foreldre som velger en slik løsning.

Innenfor psykologi- og pedagogikkfaget er skilsmisseproblematikk og samværsordninger rikelig belyst, og disse fagdisiplinene har hatt en viktig rolle i forhold å komme med faglige anbefalinger innen skilsmisse- og barnefordelingsproblematikk. Den første undersøkelse i norsk sammenheng på delt omsorg er gjort av psykolog Haaland i form av boka ”Familien etter skilsmissen – erfaringer med delt omsorgsordning” (1988). Boka baserer seg på intervjuer med familier som alle praktiserte eller har praktisert delt omsorg. Et av hovedfokusene i undersøkelsen er rettet mot foreldrenes argumenter for valg av delt omsorg, og hvordan disse argumentene kan forstås i lys av foreldrenes kjønn.

De svenske psykologene Öberg og Öberg (2000) har i skandinavisk sammenheng bidratt med å sette lys på delt omsorg. Fra et terapeutisk standpunkt redegjør de i boka ”Skiljas, men inte från barnen” (2000) for sine mangeårige erfaringer som terapeuter i tilknytning til skilsmisse og delt omsorg spesielt. I boken gjøres det rede for de ulike forutsetningene forfatterne mener må være til stede for at delt omsorg skal kunne fungere. Først og fremst må foreldrene være fullstendige enige og innstilte på å dele omsorgen for barna likt, med de forpliktelsene og den utformingen som dette krever. Det må også være en gjensidig respekt og sympati mellom foreldrene, og spenninger og uløste konflikter bør ikke lenger være en del av relasjonen. Samarbeidet mellom foreldrene bør i dagliglivet fungere bra, og ikke minst er det viktig at foreldrene bor nær hverandre for at barna skal slippe å reise langt for å bytte hjem. Når forholdene ligger til rette for en delt omsorg, mener forfatterne at ordningen er den beste løsningen for både foreldre og barn.

Psykolog Frode Thuen har i sin bok ”Livet som deltidsforelder” (2004) belyst sine erfaringer som terapeut i møte med deltidsforeldre, samt sine funn basert på en spørreundersøkelse av 1800 samværsforeldre. I denne boka fokuseres det også på delt omsorg, og Thuen kommer i boka inn på fordeler og ulemper slik han ser det i forbindelse med en slik ordning. Han legger vekt på at alle barn (og foreldre) er forskjellige, og at det på den måten ikke finnes et fasitsvar på hvilken samværsordning som er best for barn. Samtidig skriver han at på tvers av en lang rekke undersøkelser blant barn som har skilte foreldre, viser det seg at de som bor like mye hos far som hos mor kommer litt bedre ut, enn de som bor fast hos en av dem. Dermed mener han at delt omsorg er en god løsning for barn i de tilfeller hvor foreldre ønsker å dele samværet likt.

Jensen (2005) kommenterer i sin artikkel at det i den norske familiepolitikken har vært lagt stor vekt på betydningen av at foreldreskapet opprettholdelse etter samlivsbrudd. Jensen setter

spørsmålstegn ved hvorvidt barns velferd har hatt like stort fokus. Hun trekker i denne sammenheng fram Wade og Smart sin undersøkelse fra 2003, hvor barn som praktiserer delt omsorg har blitt intervjuet. Barna trekker fram hensynet til foreldrenes rettsmessige del av barnesamværet som en viktig dimensjon ved samværsordningen, et funn Brandstrup (2007) i sin undersøkelse av voksne barns erfaring med delt omsorg også kommer til. Wade og Smart peker imidlertid på konsekvensene ordning har for barna. Ikke alle barn har kort reisetid mellom familiehjemmene, og tid til reising samt oppbrudd fra barnas venner og nærmiljø går på bekostning av barnas egen fritid. Sett fra dette ståstedet gir delt omsorg «barnefri tid» for foreldrene, mens det tar «foreldrefri» tid fra barna, skriver Jensen. På bakgrunn at dette mener Jensen (2005) at barna kan betale en høy pris for delt omsorg, og at det er på tide å stille spørsmålstegn ved barns behov for og rett til egen tid.

3.2 Argumenter for valg av delt omsorg

Både Haaland (1988), Skjørten m.fl. (2007) og Skretting Lunde (1999) finner kjønnete forskjeller i foreldrenes argumentasjon for delt omsorg. Kvinners argumentasjon for valget er ofte knyttet til skyldfølelse og hensyn til de andre i familien. Dette kan skyldes at kvinner oftere enn menn tar initiativet til skilsmissen, noe en rekke undersøkelser finner (bl.a. Moxnes 1999b, Oftung 2009). Men også hensynet til barna og eks-partnerens behov er viktig. Haaland (1988) opplever at mødrenes ivaretagelse av resten av familien handler å forsøke på dempe de negative konsekvensene en skilsmisse fører med seg. På den andre siden var mennenes argumentasjon i større grad knyttet til en redsel for å miste den daglige kontakten med barna, ønsket om en rettferdig løsning, og at de opplevde delt omsorg som den eneste måten å kunne opprettholde følelsen av å være en ordentlig far.

Skretting Lunde (1999) har i sin hovedfagsoppgave undersøkt hvordan foreldre begrunner valget av delt omsorg, og deler foreldrenes begrunnelser inn i tre kategorier for hvert kjønn. Det ene kategorien kvinner argumenterer for kaller hun for ”Pappas påtrykk”, som handler om press fra far når mor egentlig ønsker å ha hovedomsorgen for barna. Den andre kategorien, ”Mammas medfølelse”, uttrykker i likhet med Haaland (1988) sitt funn følelsen av skyld og medlidenhet som mor opplever når det er hun som forlater ekteskapet. ”Barnas behov” er den

tredje kategorien, og er knyttet til mors tanker om barnas situasjon, og viktigheten av en farsfigur i barnas liv. Dette siste argumentet er også bekreftet i Haalands (1988) undersøkelse, hvor behovet for en farsfigur var sentral i mødrenes argumentasjon.

3.3 Hvem velger delt omsorg?

3.3.1 Noen hovedtrekk

Det er flere aspekter som viser seg å være kjennetegnende for foreldre som velger delt omsorg. Gode samarbeidsforhold mellom foreldre er en viktig forutsetning. Skretting Lunde (1999) opplever delt omsorg som en samværsordning tilpasset nye familiepraksiser, men også som et resultat av fedres endrede maskulinitetsprosjekt. Fedre tar i dag større del av omsorgsarbeidet i familien, og krever derfor også mer av omsorgen hvis parforholdet oppløses. Også andre undersøkelser bekrefter Skretting Lunde sine funn, det viser seg at et viktig kjennetegn ved par som velger delt omsorg er at de hadde delt omsorgansvaret for barna mer eller mindre likt forut for skilsmissen (Haaland 1988; Skjørten m.fl. 2007). I Skjørten m.fl. (2007) sin undersøkelse oppga 2 av 3 foreldre å ha hatt en jevn ansvarfordeling. I samme undersøkelse la foreldrene også vekt på at de vurderte hverandre som kompetente samarbeidspartnere, noe som gjorde dem i stand til å se at samlivsbruddet handlet om forholdet mellom foreldrene og ikke barna, og at spørsmål knyttet til samværsordning derfor burde handle utelukkende om barnas interesser.

En annen viktig forutsetning for å få til en godt fungerende delt omsorg-praksis viser seg å være fleksibilitet i arbeidslivet (Haaland 1988; Skjørten m. fl. 2007). Fleksible arbeidstider gjør det mulig å jobbe mye i uka hvor man ikke har samvær, og så redusere arbeidsmengden i uka med samvær. For foreldre som ikke har samme mulighet til å justere arbeidstiden på denne måten, kan også løsningen i noen tilfeller være å jobbe deltid (Skjørten m. fl. 2007).

Hvilken betydning har så økonomi for valget av delt omsorg? Haaland fant i sin undersøkelse (1988) at mødrene som praktiserer delt omsorg gjennomsnittlig hadde et bedre økonomisk utgangspunkt forut for bruddet enn normalbefolkningen av kvinner. Kvinnene hadde også i stor grad høy utdanning og yrkeaktivitet. Haaland vektlegger denne dimensjonen som sentral i mødrenes valg, fordi det bidro til å gi dem trygghet i forhold til at de økonomisk

kunne håndtere de økonomiske rammevilkårene som delt omsorg innebærer. Økonomisk trygget ga dem på denne måten muligheten til å tenke langsiktig.

Når det gjelder boligsituasjon, så fant Haaland (1988:43) at blant delt omsorg-foreldre ble fellesboligen i to av tre familier solgt, og det var flere mødre enn fedre som flyttet ut, tall som også bekreftes av nyere forskning (Skjørten m. fl. 2007:69). Årsaken til dette kan knyttes til at menns økonomiske situasjon gjennomgående er bedre enn kvinners, og at de på den måten har bedre forutsetninger for å kunne beholde den tidligere fellesboligen alene (Skjørten 2007). I følge Haaland (1988) kan en annen årsak til menn oftest beholder fellesboligen være dårlig samvittighet blant kvinnene i skilsmisseprosessen. Ved å selv flytte ut, kan de oppleve at det blir mindre uro for barna og eks-partneren. Når det gjelder boligtype fant Skjørten m. fl. (2007) at mødre med delt omsorg i større grad bor i blokkleiligheter og små boliger, og de leier oftere bolig enn det fedre gjør. Den samme undersøkelsen viste også at fedre med delt omsorg ofte bor i enebolig, og gjerne også eier boligen de bor i.

Å få til gode boforhold er i følge Skjørten m. fl. (2007) viktig for få delt omsorg til å fungere. Blant annet er geografisk nærhet mellom foreldrene som tidligere nevnt en faktor som foreldre flest legger vekt på legger til rette for når delt omsorg skal praktiseres (Haaland 1988; Skjørten m. fl. 2007; Thuen 2004; Öberg og Öberg 2000). Blant Skjørten m. fl. (2007) sitt utvalg bosatte 48 prosent av foreldrene seg i gangavstand mellom hverandre, 45 prosent hadde mindre enn en halvtime reisetid med bil mellom seg og de resterende hadde enda lengre reisetid enn dette.

3.3.2 Delt omsorg – et middelklasseprosjekt?

Mange undersøkelser samsvarer i forståelsen av at foreldres klasseposisjon og utformingen av samvær har en sammenheng (bl.a. Lareau 2000; Stefansen og Farstad 2008). Stefansen og Farstad (2008) mener at klasseperspektivet til nå har vært neglisjert når foreldres bruk av omsorgsordninger for sine barn har blitt studert. I deres artikkel ”Småbarnforeldres omsorgsprosesser” er målsettingen å identifisere hvilken betydning klasse har for foreldres omsorgsprosjekter i småbarnsfasen. De påpeker at den norske velferdsstaten griper inn i familiers liv og skisserer rammer for hvordan foreldre kan organisere omsorgen for sine barn gjennom offentlig ordninger som blant annet fedrekvote, fødselspermisjon, kontantstøtte og subsidierte barnhageplasser (Stefansen og Farstad 2008:344). Ved å undersøke hvilke ordninger foreldre gjør bruk av, og setter sammen som slags ”pakke” for sine barn, ønsker

forfatterne å kartlegge hvordan foreldre posisjonerer seg i forhold til ulike kulturelle forståelser av omsorg.

Omsorg for barn er kompleks sosial praksis hevder Stefansen og Farstad, og praksisen innebærer produksjon av, og forhandling om kulturelle verdier, og bør dermed ikke kun forstås som et svar på foreldres praktiske tilpasninger. Klasse gjøres i denne sammenheng på mikronivå, altså gjennom foreldrenes valg i hverdagslivet, og klasse forstås som noe som kontinuerlig reproduseres. Klasse er altså noe man *gjør*, og ikke bare *er*. Stefansen og Farstad (2008) identifiserer to hovedkategorier eller modeller for omsorgsprosjekter i sitt materiale. Disse kategoriene er karakterisert som ”et ordnet omsorgsløp” og ”et skjermet rom for omsorg”, og representerer på hver sin kant ytterpunkter for omsorgsorganisering. ”Et ordnet omsorgsløp” er preget av at foreldrene gjør bruk av de omsorgsløsninger som velferdsstaten legger opp til, i den rekkefølge som det legges opp til. Dette løpet karakteriseres som ”likestillingssporet”, fordi ideologien politikken bygger på legger opp til å jevne ut forskjeller mellom kjønnene når det gjelder barneomsorg og yrkesaktivitet. Modellen støtter seg på en forståelse av barnets behov for en selvstendig relasjon til både mor og far, samt at barnet har behov for å kunne bevege seg ut av familie når det er rundt ett år, for på denne måten kunne utvikle seg videre (Stefansen og Farstad 2008:352). I deres studie er det først og fremst foreldre fra middelklassen som passer inn i denne modellen.

Modellen som karakteriseres som ”et skjermet rom for omsorg”, handler først og fremst om foreldrenes forsøk på å ivareta barnas behov for trygghet og omsorg i hjemme (Stefansen og Farstad 2008:354). Modellen skiller seg fra ”et ordnet omsorgsløp” blant annet ved at den ikke ser på omsorg som noe som nødvendigvis bør deles opp i ulike perioder, og deles mellom begge kjønn. Det viktigste er barnets behov for å være hjemme, og hvem av foreldrene barnet er hjemme med er ikke avgjørende. I stedet blir det viktig å finne løsninger for at en av foreldrene, som oftest mor, kan være hjemme med barnet i lengre tid enn det velferdsstaten legger til rette for gjennom permisjonsordningene. I Stefansen og Farstad sitt utvalg er det først og fremst arbeiderklassefamilier som plasserer seg innfor denne modellen.

Deres funn er interessante for min undersøkelse på flere måter. Som jeg har vist til tidligere i kapitlet er det en positiv sammenheng mellom samarbeid om omsorgsoppgaver og deling fødselspermisjon, og praktisering av delt omsorg. Brandth og Kvande (2003:189) peker på at jo høyere utdanning og yrkesdeltagelse mødre har, jo større er sjansen for at fedrene gjør bruk av fedrekvoten og deler foreldrepermisjonen. Flere undersøkelser finner også at delt omsorgs-

praktiserende mødre i høyere grad er yrkesaktive enn norske kvinner generelt (Haaland 1988). Tall fra undersøkelsen til Skjørten m.fl. (2007) viser at delt bosted-foreldre i større grad har høyere utdanning enn øvrige foreldre som ikke bor sammen. 40 prosent av deres utvalg hadde utdanning fra høyskole eller universitet, noe som til sammenligning er mer enn dobbelt så mange som foreldrene i SSB sin undersøkelse om samværsforeldre fra 2002 (Sætre 2004). Når det gjelder spesifikt samvær for fedre har Jensen (1999:68) funnet at utdanning og inntekt spiller en stor rolle i forhold til hvor mye samvær fedre har med sine barn etter samlivsbrudd. Jo høyere utdanning og inntekt faren har, jo mer samværstid vil han vanligvis ha med sine barn.

3.4 Hvordan trives foreldre med delt omsorg?

Flere undersøkelser har funnet at de fleste foreldre er fornøyd med å praktisere delt omsorg (Haaland 1988; Koch & Walstad 2005; Skjørten m.fl. 2007). Skjørten m.fl. (2007) fant at 79 prosent av foreldrene med delt omsorg vurderte ordningen som godt fungerende, mens 61 prosent av alle enslige foreldre/samværsforeldre vurderte sin ordning som det samme. Samtidig viser de samme tallene en kjønnsforskjell; mens 90 prosent av fedrene mener at delt omsorg fungerer bra for dem selv, og kun 1 prosent at det fungerer dårlig, oppgir 70 prosent av kvinnene at det fungerer bra mens 7 prosent mener at det fungerer dårlig (2007:86). Samtidig finner flere undersøkelser at fedre generelt sett er mer fornøyd enn mødre, uavhengig av hva slag samværsordning som foreligger (Koch & Walstad 2005; Jensen 1999).

Blant de positive aspektene ved delt omsorg trekker blant annet mødre i Haalands (1988) undersøkelse fram alenetiden som delt omsorg gir rom for. Å innrømme dette var imidlertid vanskelig for mange, noe Haaland mener kan handle om at kvinnene er forankret i en tankegang om at mødre ikke bør finne glede i å være uten sine barn. Et annet positivt funn i tilknytning til delt omsorg, er at kvinner som praktiserer ordningen har bedre helse enn mødre som har hovedomsorgen alene, noe som trolig handler om at trivsel avler helse (Socialstyrelsen 2004).

Selv om foreldre flest opplever delt samvær som en god løsning, er det allikevel også, som tallene jeg viste til, foreldre som er misfornøyd med samværsordningen. Spesielt for mødre ble savn etter barna trukket fram som en av de viktigste faktorene for hvorfor de opplevde samværsordningen som problematisk (Koch & Walstad 2005; Skjørten m.fl. 2007).

En annen faktor som spiller inn på foreldrenes trivselsnivå var samarbeidskonflikter mellom foreldrene, og blant Skjørten m.fl. (2007) sitt utvalg oppga 27 prosent å ha et dårlig samarbeidsforhold til den andre forelderen. Andre dimensjoner som spiller inn var blant annet problemer i forhold til tilpassing mellom jobbsituasjon og samvær, opplevelse av at ordningen ikke passer barna og økonomiske forhold (Skjørten m.fl. 2007:89).

Det er bred enighet om at skilsmisse og samlivsbrudd har negativ betydning for familiers økonomiske situasjon (Jensen 1999; Moxnes 1999a; Skjørten m.fl. 2007). Dette handler blant annet om at utgifter til bolig, mat og generelle husholdsutgifter ikke lenger kan deles på to. Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven fører registrering av delt omsorg til at man som mor har lavere tilgang til velferdsytelser enn det man ville hatt om barnet hadde sitt primære bosted hos seg (Skjørten m.fl. 2007). Man har som delt omsorg-forelder heller ikke rett til utdanningsstøtte, overgangsstønad og fradrag for barnetilsyn som hovedforsørger-status ville gitt grunnlag for (2007:73). Tall fra Skjørten m.fl. (2007) sin undersøkelse viser at enslige delt omsorg-mødre har større problemer med å få betalt utgifter enn det enslige mødre generelt (med mer enn 50 prosent samvær) har. Dette funnet knyttes til at de som delt omsorg-mødrene som skissert har lavere tilgang til økonomisk støtte. Til tross for at mødre som praktiserer delt omsorg gjennomsnittlig har høy utdannelse og høy yrkesdeltagelse viser altså Skjørten m.fl. (2007) sine tall at de inntektsmessig kommer dårlige ut enn det enslig mødre og samværs mødre gjør i den samme undersøkelsen.

3.5 Omgivelsenes reaksjoner

Hvordan reagerer omgivelsene på valg av delt omsorg? Kvinnen som overlater den daglige omsorgen til faren, avviker i høy grad fra normen om hvordan den gode mor skal være, og blir ofte møtt med fordømmelse og et antagelse om at de er likegyldige og ukjærlige mødre (Tuft og Vibe 1987). Haaland (1988) fant at kvinner som praktiserer delt omsorg ble utsatt for kritikk for å ikke ha hovedomsorgen for barna. Motsatt blir menn med den samme ordningen rost for sitt engasjement og vilje til å forsette å ha omsorg for barna. I hennes studie ga mødre uttrykk for å ha møtt lite støtte fra omgivelsene i forhold til valget de tok. Spesielt var negative reaksjoner utbredt blant besteforeldre-generasjonen, noe Haaland knytter til at forestillingen om mor som viktigste omsorgsperson er mer utbredt blant eldre mennesker. En positiv tilbakemelding parene i Haalands (1988) sin undersøkelse opplevde å få, var knyttet til at samværsordningen gjorde det mulig for besteforeldre og familie på både mor- og farsiden å

kunne opprettholde nær kontakt med barnbarn. Selv om det kan diskuteres om Haaland sin undersøkelsen som går tilbake til 1988 fortsatt er gyldig i dagens samfunn, kan den si noe om tendenser som har preget samværsfeltet i de senere år.

4 Teori

Moderskap er en praksis og identitet med grenser mot mange sosiale felt, og med mange mulige innfallsvinkler for teoretisk analyse. Min undersøkelse tar først og fremst i bruk teori for å forstå hvordan mødrene som kjønnede aktører viderefører og nyskaper praksiser for moderskap i et sosialt felt preget av modernitet. I dette kapitlet vil jeg trekke fram ulike teoretiske forståelser og verktøy som jeg mener er relevante for det analytiske empiriske materialet. Jeg starter kapitlet med å presentere ulike teorier knyttet til forståelser av kjønn og kjønnets betydning for utforming av foreldreskap. For å forstå og forklare moderskap er kjønn sentralt. Kjønn er fremtredende i informantenes fortellinger, både gjennom kulturelle og biologiske forståelser, og konstruksjonen av moderskap oppstår i den kjønnede dikotomien mellom moderskap og faderskap. I mitt empiriske materiale kommer det frem motstridende forståelser av kjønn, både som biologisk determinert, og som sosialt konstruert med potensial til overskridelse. Å diskutere endringspotensialet til kjønn blir derfor viktig, og jeg trekker på forståelser hos Bourdieu og Moi for å gjøre dette.

Mange teorier er lansert for å forklare endringer i familiemønstre og livsstil, og i følge Ellingsæter og Leira (2004) er det teorier om økende *individualisering* i samfunnet som har hatt størst innflytelse i det siste tiåret. Jeg vil derfor, for å sette tematikken moderskap inn i en kontekst, gjøre rede for teorier av blant annet Beck og Beck-Gernsheim (1995) og Giddens (1992), knyttet til deres syn på den rolle individualisering og refleksivitet har hatt for familieliv og kjønnsroller i det senmoderne samfunn. Jeg avslutter kapitlet med å diskutere relevansen av en senmoderne forståelse av utforming av kjønnets praksis og familieliv, sett i lys av blant annet Bourdieu og hans forståelse av handlingskraft og endring.

4.1 Kjønn

4.1.1 Kultur eller biologi?

En sentral debatt innenfor kjønnsforskningen er knyttet til hvordan vi kan unngå å forstå kjønn som psykologisk og biologisk determinert (Brandth & Kvande 2003:37). Innen den feministiske tradisjonen ble det derfor viktig å avnaturalisere moderskapet, og på den måten

fremstille det som sosialt konstruert (Bjørnholt 2005/2008). Ved å nedtone kvinners biologi, ble moderskapet fremhevet som en *aktivitet* heller enn en egenskap. Avbiologiseringen ble på denne måten en strategi for å gjøre moderskapet tilgjengelig også for far. Utviklingen innen denne tradisjonen gikk på denne måten bort fra å betrakte kjønn som en egenskap, til å forstå kjønn som noe vi gjør. I stedet for å forstå mødre som bærere av visse egenskaper knyttet til omsorg har det innen den feministiske tradisjonen blitt ansett å være mer fruktbart å se på hvilke praksiser kjønn – i denne sammenheng mødre - faktisk demonstrerer. En slik forståelse representerer en overgang fra å se kjønn som *adjektiv* til å forstå kjønn som *verb* (Brandth & Kvande 2003). Ved å se på mødrenes konstruksjon av moderskap tar jeg utgangspunkt i dette perspektivet, men mødrenes egen forståelse tar også utgangspunkt i en biologisk tilnærming til moderskapet, gjennom å understreke hvordan mor og far bidrar med to ulike dimensjoner til foreldreskapet og barneomsorgen.

Rotkirch (2003) representerer i denne sammenheng en stemme innenfor den biologisk orienterte kjønnsforskningen. Hennes forståelse av den menneskelige natur er i tråd med en evolusjonspsykologisk tankegang, som ser mennesket som et resultat av artstypiske egenskaper og handlingsrepertoarer, samt et mangfold av fysiske, psykiske og sosiale tilpassinger, som aktiviseres og utvikles i samspill med omgivelsene. Omgivelser er foranderlige, noe som dermed medfører at det ikke finnes noen metafysisk uforanderlig natur, og dermed heller ingen evig kvinnelig og moderlig kultur (2003:3).

Evolusjonspsykologien tar til orde for at vesentlige deler av menneskets psyke og natur er utviklet i tråd med en evolusjonistisk forståelse. Evolusjonsteorien forventer å finne forskjeller mellom kjønnene, både når det gjelder kroppslige egenskaper samt de sosiale og psykologiske tilbøyeligheter som i følge perspektivet henger sammen med det biologiske aspektet. Av dette følger at det er usannsynlig at kvinners biologi, som for eksempel eggøsning og svangerskap ikke skal ha sammenheng med emosjonelle og ferdighetsmessige egenskaper hos det kvinnelige kjønn.

Hvordan forstår så evolusjonsteorien moderskapet? Der det sosialkonstruktivistiske perspektivet hevder at det ikke finnes noe biologisk basert moderskap, og at årsaken til at de fleste kvinner blir mødre handler om at kvinner identifiserer seg med og kopierer morsrollen, hevder evolusjonsteoretikerne at dette er biologisk determinert. I følge dem streber alt levende

etter å formere seg, og i og med at det er kvinnen som tradisjonelt sett har brukt mest tid og krefter på å ta vare på sitt avkom, så gjør kvinnens nedarvede disposisjoner henne mest egent til denne rollen. Denne tankegangen, som også refereres til som "Mother Matters Most", tar utgangspunkt i at fra barnets synsvinkel betyr mor mer enn far. I jeger- og samlersamfunnet hadde barn som ble tatt vare på av sine mødre større sjanse til å overleve enn de som ble tatt vare på av sine fedre. Mødre utviklet flere følelsesmessige tilpassinger som gjorde dem bedre egnet som omsorgsperson (Rotkirch 2003:9).

Moderskapet er i følge et evolusjonsteoretisk perspektiv et resultat av samspillet mellom biologiske, emosjonelle, mentale og genetiske tilpassinger som varierer med ulike livssituasjon og andre ikke-genetiske faktorer. Moderskapet er med andre ord like lite sosialt og kulturelt konstruert som det er genetisk programmert (Rotkirch 2003:12). Denne forståelsen av mødres avgjørende betydning for barna er levende i den samfunnsmessige forståelsen av moderskapet. For mange oppleves det som selvsagt at mødre har en tettere tilknytning og større betydning for sine barn enn fedre. Denne forståelsen finner jeg hos mine informanter også, om enn i en noe moderert versjon, der begge foreldrene anses som viktige for barnas oppvekst, og hvor foreldrenes bidrag til barneomsorgen er disponert ut i fra biologisk kjønn.

4.1.2 Kjønn som levd erfaring

I spenningen mellom den sosialkonstruktivistiske forståelsen på den ene siden og den mer biologisk orienterte på den andre siden, representerer Toril Mois (1998) teorier om "den handlende kroppen" på mange måter en mellomposisjon. Inspirert av Beauvoir forstår hun kroppen som en situasjon; den bærer i seg biologiske utgangspunkt som åpner for ulike handlingsvalg. Kroppen er grunnlaget for aktørers erfaring av seg selv, og av verden. Kroppen er gjenstand for naturlover, samtidig som den produserer prosjekter og mening. Ved å oppfatte kroppen som en situasjon, tar man i betraktning både det å ha en spesiell type kropp samt betydningen denne kroppen har for det enkelte individ, og man unngår å redusere handling til enten biologisk eller sosialt betinget (Moi 1998:118). Å ta utgangspunkt i "levd erfaring" handler om å forstå subjektet som situert og kroppsliggjort, men også alltid i besittelse av en dimensjon av frihet. Det å være født kvinne, medfører at man står overfor spesifikke, men samtidig uforutsigbare konsekvenser. Hvis vi ønsker å forstå hva en kvinne er, vil hverken

sosiale eller biologiske generaliseringer om kjønnsforskjeller være nok, hevder Beauvoir (i Moi 1998). I stedet må man undersøke variasjonene i kvinners levde erfaring. Levde erfaring kan på denne måten fortelle noe om hvordan den individuelle kvinne møter, internaliserer eller forkaster sosiale kjønnsnormer (Moi 1998:119). Beauvoir nekter å definere kvinnen ut fra snevre kategorier som har med biologisk kjønn, seksualitet eller kjønnsforskjeller å gjøre – en kvinne er et menneske like mye som hun er kvinne. Beauvoir (i Moi 1998) aksepterer at kroppslige erfaringer bidrar til betydningen av vår levde erfaring, og anerkjenner med det den biologiske dimensjonen av kjønn. Samtidig avviser hun at biologiske forskjeller rettferdiggjør sosiale normer. Beauvoir identifiserer undertrykkende kjønnsideologi og sosiale kjønnsnormer, men legger samtidig til grunn at kvinner har frihet og *agency*, et begrep hun bruker om en persons handlekraft, og på den måte er i stand til å endre de sosiale forholdene de lever under. Denne tilnærmingen representerer et godt utgangspunkt for forståelsen av rammene for kjønnets handling, og det vil være en god innfallsvinkel i min undersøkelse, der muligheten for endring av rammer for moderskap er sentral.

4.2 Moderskapet – kulturelle forståelser

Moderskapet er et sentralt tema innenfor kjønnsforskningen, og feministisk forskning har blant annet vært opptatt av å identifisere hvilke forventninger som rettes mot morsrollen, samt belyse hvilke implikasjoner morsrollen har for kvinners posisjon i samfunnet.

4.2.1 The motherhood mandate

Richardson (1993) reflekterer i sin bok ”Woman, Motherhood and Childrearing” over det at feminin identitet er så sterkt knyttet til det å være mor: *”Women are expected to be primarily responsible for the care of their children. A responsibility which requires a woman to subordinate her own interests and to put the children first”* (Richardson 1993:7). I følge Richardson har ikke kvinner særlig handlingsrom i utformingen av eget liv eller familieliv, og mødre utformer moderskap etter de normative forventninger som er knyttet til dem. Lindsey og Christy (1990) kommer til en tilsvarende forståelse, som de uttrykker gjennom begrepet ”the motherhood mandate”. Dette mandatet predikerer om at kvinners fremste oppgave i livet er morsrollen, og at kvinner sosialiseres til å ofre seg selv og egne behov for å imøtekomme

denne forventningen. I følge Lindsey og Christy (1990:136) er styrken i dette mandatet så sterk at kvinner som jobber eller orienterer seg utenom hjemmet og familielivet vil oppleve skyldfølelse. Gjennom å sosialisere jenter til å oppleve mødrerollen som det sentrale i deres liv opprettholdes samfunnets produktivitet, noe som også gjør ”moderskapsmandatet” avgjørende fra et funksjonalistisk synspunkt. Opprettholdelse av en tradisjonell arbeidsfordeling i familien blir dermed viktig fordi den er den mest effektive.

Samtidig bidrar dette til å skape et syn om mor som den viktigste aktør for barns utvikling. Hvorvidt barn vokser opp til å bli lykkelige og gode samfunnsborgere eller ikke, vil først og fremst avhenge av mors innsats. Lindsey og Christy (1990) hevder at morsrollen på denne måten har blitt glorifisert og nærmest fremstår som noe hellig, og de stiller spørsmålsteget ved hvorvidt det er mulig for kvinner å ha det godt med seg selv som mødre hvis de også søker andre roller.

Hays (1996) deler Lindsey og Christy (1990) forståelse av forventninger til moderskap i dag, og bruker begrepet ”intensive mothering” for å beskrive det hun betegner som den hegemoniske kulturelle modellen for godt moderskap. Med dette mener hun at moderskapet er en sosial og historisk kjønnet modell som stiller krav til mødre om å investere store krefter i barns barndom og oppdragelse, i form av tid, kjærlighet, energi og penger. Dette står i motsetning til at de fleste kvinner i dag er yrkesaktive og lever i et samfunn der personlig karriere og individualisme er viktig. Dette motsetningsfulle forholdet mellom selvoppofrelse på den ene siden, og egendyrking på den andre, karakteriserer hun som ”the cultural contradiction of motherhood”. Hays stiller spørsmål ved hva det er som gjør at kvinner holder fast på ideen om ”intensive mothering”, samtidig som de har mest å tjene på å satse på egen karriere. Man kunne kanskje forvente at yrkeskvinner i mindre grad ville holde fast ved denne rollen, fordi de har mer å vinne på en omdefinering av moderskapet i en travel hverdag der yrkesliv tar mye av kvinnenenes kapasitet. Ved å etterleve ideen om ”intensive mothering”, setter kvinner seg i fare for å gå glipp av muligheter for forfremmelser og gjøre karriere. I følge Hays (1996) gir yrkeskvinner ikke opp idealet om det intensive moderskapet, selv om de ikke nødvendigvis greier å leve opp til det. Poenget til Hays er at kvinner *føler* en forpliktelse til å investere massivt av tid og krefter i barnas oppvekst og oppdragelse.

Mødrene jeg har intervjuet, bruker delt omsorg som en tidsmessig avgrensning mellom disse

kravene. Den ene uken prioriterer de å bruke all tilgjengelig tid med barna sine, mens de den neste uken fokuserer på jobb og venner.

4.2.2 Myten om den dårlig mor

Tuft og Vibe (1987) har i sin bok ”Myten om den dårlige mor” undersøkt hvilke kulturelle sanksjoner som gis mødre som ikke lever opp til forestillingene om den gode mor. I følge dem holdes forestillingene om moderskapet seg levende gjennom myter. Myter, som tilhører den sosiale virkelighet, er tanker, fantasier, bilder eller symboler som er forankret dypt i vår forestillingsverden (Tuft og Vibe 1987). Myten om *den gode mor* springer ikke ut fra en kilde, men er underbygd av symboler og begreper fra religion, filosofi og psykologi. Generelt går disse mytene ut på kvinner er utstyrt med et medfødt morsinstinkt som gjør dem bedre egnet enn menn til å ta seg av barn. En mor vet i følge mytene instinktivt hva som er best for barnet, hun er kjærlig og uselvisk, og ikke minst er hun lykkelig over å kunne ofre seg for oppgaven med å ta vare på et barn (Tuft og Vibe 1987:21). Forfatterne hevder at kvinnelighet og moderskap blir oppfattet som identiske begreper, og at morsoppgaven blir betraktet som et slags hellig kall som mødre er lykkelige over å kunne ta på seg. Det er i morsrollen kvinner kan finne lykke, og det er her de kan få utløp for sitt talent og sin virketrang (1987:21). På 1900-tallet var først og fremst psykologer med på å styrke disse ideene, ved å presentere teorier om kjønnsforskjeller som allmenngyldige, vitenskapelige fakta.

Denne psykologiske forståelsen blir både utfordret og videreført av mødrene i mitt materiale. Utfordret, ved at de slipper far mer til i barneomsorgen og videreført, ved at de opplever sitt valg av omsorgsform som et uselvisk valg gjort i kjærlighet til barnet. Innholdet i hva morsrollen innebærer er i endring, mens myten om den uselviske mor videreføres.

Samtidig som det eksisterer klare forventinger til hva det innebærer å være en god mor, knytter forestillingen om *den dårlige moren* seg til minst like uttalte ideer. I følge Tuft og Vibe (1987) har psykoanalytiske teorier vært med på å underbygge en følelse av skyld og utilstrekkelighet hos mødre ut fra en ide om at barnets utvikling er mors ansvarsområde. En dårlig mor er dermed en kvinne som ikke automatisk føler kjærlighet for sitt barn fra første stund. Det samme gjelder en kvinne som ikke ønsker å tilfredsstille sine barns behov på bekostning av egne behov og likeledes kvinnen som ikke finner glede i å være sammen barnet

sitt kontinuerlig. De kvinnene som ikke har klart å tilpasse seg de riktige idealene, har blitt betraktet som en unaturlig kvinne, og har blitt utsatt for diskriminerende holdninger (Tuft og Vibe 1987:26).

4.2.3 Kroppslig beredskap

Lilleaas (2003) har i sin avhandling om kvinner og menns kropper i det moderne, latt seg inspirere av Bourdieu og hans konsept om habitus. Habitus er i henhold til Bourdieu (i Lilleaas 2003) det sett av disposisjoner, tanker og vaner som hver enkelt erverver gjennom praktisk erfaring i et felt, som for eksempel kjønnsfeltet. Habitus knytter seg til hvert individs biografiske historie i kombinasjon med de ytre forhold vi lever under, og som kroppsliggjøres og på den måten farger hvordan vi tenker, handler og føler. Lilleaas (2003) mener at habitusbegrepet er et fruktbart analysebegrep for å undersøke hva som skjer i blant annet ulike klasser, generasjoner og familier når det oppstår endringer på strukturnivå. I hennes avhandling, hvor hun har intervjuet blant annet kvinner med kroniske lidelser, bruker hun *kroppslig beredskap*, et begrep som bygger på en forståelse av kvinnekroppen som en kropp for andre, og som hun mener er karakteristisk for kvinnene i undersøkelsen. Kroppslig beredskap beskriver hun som en form for plikt- og ansvarsfølelse som tidlig innskrives i kvinnekroppen, og som må forstås som en del av kvinners habitus (Lilleaas 2005:185). Begrepet setter ord på det som hun oppfatter som den *naturlige* kvinnekroppen i vår kultur: ”Begrepet kroppslig beredskap er en måte å gi den ansvars- og pliktfølelsen som mange feminister tidligere har pekt på, en kropp” (Lilleaas 2005:192).

Denne orientering mot andre, som kroppslig beredskap handler om, er sterkere innarbeidet i den kvinnelige habitusen enn den mannlige. Et velutviklet kroppslig beredskap betyr at man involverer seg i andre mennesker, og tar ansvar både for deres praktiske, men også følelsesmessige ve og vel. Lilleaas forstår den kroppslige beredskapen som en del av kvinners tilgjengelighet og mangel på grenser for andre. Ved å fokusere på kroppen, gjøres det mulig å forstå en vanemessig tenkning som tilegnes kvinner gjennom kjønnets praksis. Praksisen kan på denne måten være uttrykk for at kvinner har en følelse av hva som gjelder innenfor kjønnsfeltet (Lilleaas 2005:192). I tråd med Bourdieu, hevder Lilleaas at slike vaner er dypt forankret, men at de kan endres. Dette krever at man blir bevisst forholdene man lever under, og at man reflekterer over dem. Det å skulle bryte med disse vanene vil medføre ubehagelige

følelser, men det er samtidig en forutsetning for å kunne endre vaner at man utholder tvilen. Med dette mener hun at kvinner har mulighet til å dempe følelsen av beredskap for andre: ”*Endring av dype vaner krever ikke bare tid og hardt arbeid fra kvinner og menn, det krever også betydelige endringer i familie- og velferdspolitikken*” (Lilleaas 2005:197). Lilleaas trekker denne observasjonen et skritt lenger og ønsker å se hvilken sammenheng det er mellom endringer innen kjønnsfeltet og følelser. Følelser handler om kjønn, hevder Lilleaas. Habitus kan uttrykkes som en følelse for hvilke praksiser som gjelder innen et felt. Endringer på strukturnivå, som for eksempel i velferds- og familiepolitikken, vil få kroppslige konsekvenser for den enkelte. Økt likestilling mellom kjønnene vil på denne måten føre til at begge kjønn må endre innstillinger og vaner, noe som er lang og krevende prosess. Når kvinner gjør forsøk på å bryte med den kroppslige beredskapen, iverksettes det mekanismer fra både omgivelsene og dem selv (Lilleaas 2005:284). I følge Lilleaas vil kroppen motsette seg endringer av dype vaner, og i kombinasjon med omgivelsenes irrettesettelse være med på å videreføre de samme vanene.

4.2.4 Mor som tilrettelegger for barnas relasjoner

Det er rikelig dokumentert at det er mødre som stort sett ivaretar barnas relasjoner med omverdenen (Bjørnholt 2005/2008:16). Lareau (2000) fant samme tendens i sin undersøkelse av hvilken rolle mødre og fedres spiller i sine barns hverdagsliv. I hennes utvalg kom det tydelig fram at det var mødre som tok ansvar for og hadde oversikt over emosjonelle og relasjonelle forhold ved deres barn, og fedre først og fremst tilegnet seg denne kunnskap fra sine koner. Selv i familier hvor fedrene hadde en aktiv rolle i barnas liv, utførte mødre det Lareau (2000) karakteriserer som skjult støttarbeid: ”*As many other studies have suggested, fathers were helpers of mothers, recruited, directed, and monitored by mothers*” (Lareau 2000:417). I Andersens studie (i Bjørnholt 2005/2008:17) av alenefedre finner han en tendens til at fedrene i liten grad vektlegger mor og barnas forhold til henne. I deres utforming av fedreskapet settes tradisjonelle maskuline praksiser i skyggen, og fedrene spiller ut rollen som både mor og far. Dette funnet står i sterk motsetning til hvordan mødre forholder seg til barnas fedre etter samlivsbrudd. I følge Andersen (i Bjørnholt 2005/2008) strekker de seg langt for å verne om barnas relasjon til far, og legge forholdene til rette for at han skal ha mulighet til å fungere best mulig som far. Bjørnholt (2005/2008) forstår på bakgrunn av denne og andre studier at ansvaret for det gode farskapet inngår som en del av moderskapet, mens det omvendt ikke fungerer på samme måte. En måte å forstå dette på knytter hun til det

langvarige og store fokuset på farsbehovet, der far-barn-relasjonen har blitt oppfattet som skjørt og i behov for tilrettelegging. Mor-barn-relasjonen på den andre siden har av historiske og kulturelle årsaker framstått som mer naturlig og stødig, og dermed ikke med samme behov for tilrettelegging (Bjørnholt 2005/2008:18).

4.3 Perspektiver på farskapet

4.3.1 Farsrollen

Morsrollen utvikles og formes ikke isolert, men i samspill med, og ofte i kontrast til faderskapet. Som Tuft og Vibe (1987:33) påpeker: *"I arbeidet med å gi morsrollen nytt innhold blir den omsorgsfulle far derfor en viktig støttespiller, for en ny morsrolle er umulig uten en ny farsrolle"*. For å kunne danne seg en helhetlig forståelse av moderskapet er det derfor også nødvendig å ha kjennskap til hva som kjennetegner farsskapet, og dets utvikling fram til i dag.

Farskap og maskulinitet har vært knyttet sammen på forskjellige måter gjennom ulike historiske perioder. Tradisjonelt har farskapet vært forbundet med makt, autoritet og status, og den gode far var en mann som forsørget sin kone og sine barn (Brandth og Kvande 2003:21). Jensen (1999:74) bruker begrepet "familiepatriarkatet" for å illustrere fars tradisjonelle maktposisjon i familien. Grunnlaget for denne maktrelasjonen har vært knyttet til den økonomiske avhengighet som oppstår når mannen alene står for inntektsarbeidet. Kvinners inntreden på arbeidsmarkedet har dermed vært med på å svekke den underordnede rolle de har hatt i familien, og forsørgerrollen deles i større grad med mor (ibid). I takt med denne utviklingen, har fedres relasjon til sine barn endret karakter, og den handler ikke lenger kun om forsørgelse. Relasjonen far - barn har på denne måten måtte erstattes av nye dimensjoner, og mange undersøkelser peker på at farskapet i dag er en viktig del av fedres maskulinitetsprosjekt (Jensen 1999; Skretting Lunde 2001).

Flere kvantitative undersøkelser støtter tesen om endring blant fedre i retning av mer involvering i det emosjonelle og det praktiske dagliglivet rundt barna, og at de har et mye mer aktivt og nært forhold til sine barn enn det deres egne fedre hadde til dem (Brandt og Kvande 2003; Jensen 1999; Oftung 2009; Moxnes 1990). Haavet (1999:62) sier følgende: *"For*

hundre år siden jaktet man på en forsørgende far. I dag vil vi ha en omsørgende far til barna våre". Med dette skisserer hun hvordan idealet for den norske far har endret seg og totalt skiftet innhold. Bildet av den følelsesmessig engasjerte nye faren står i sterk kontrast til bildet av den tradisjonelle og autoritære farsfiguren. Egenskaper som framtidsrettet, involvert og omsørgende er i ferd med å bli et ideal for den moderne far (Brandt og Kvande 2003; Jensen 1999; Oftung 2009).

I kontrast til denne forskningen hevder flere at fedrerollen ikke har endret seg så mye som det forestillingen om den nye faren tilsier. Haavind (2006) beskriver dagens situasjon som å befinne seg midt i tredje akt, der man på mange vis opererer med doble foreldreskapsstandarder. Fedrenes relasjon til barnet forstås i lys av ulike tolkningsrammer. På samme tid som fedre er på vei inn med mer følsomhet og kompetanse, er de også mindre forpliktet i forhold til omsorgen. Fedre i parforhold baserer sin deltagelse på at mor allerede er der og sikrer kontinuitet og oppmerksomhet i forhold til barnas behov. På denne måten kan fedre *ta* ansvar, mens mor er den som *har* ansvaret. Bekkengen (2002) referer til dette som "barneorientert maskulinitet". Det er menns behov for nære relasjoner til barnet som er nytt, og ikke nødvendigvis relasjonen mellom mor og far. Fedre som kjemper for retten til omsorg for sine barn sender signaler om at farskapet har blitt en viktigere del av menns liv (Jensen 2004:225). De har egne organisasjoner og kommer til uttrykk både i media og på den politiske arena. Til tross for at disse fedrene har en stor plass i den offentlige debatt, reflekterer de ikke majoriteten av fedre som ikke har hovedomsorgen for sine barn; flere undersøkelser viser at mange fedre er fornøyde med å være samvæerspappa (Jensen 2004).

4.3.2 Komplementære kjønnsroller?

I forskningen på vennskap mellom menn har det blitt argumentert for at menn ofte har en side-ved-side kommunikasjon seg i mellom, i motsetning til kvinner som i større grad identifiserer seg med en ansikt-til-ansikt variant (Brandth og Kvande 1999:167; Lareau 2000:423). Side-ved-side-samvær kjennetegnes av at man er sammen om å *gjøre* ting sammen, som for eksempel sport og andre aktiviteter. Samme tendens finner Brandth og Kvande (1999) hos fedrene i deres måte å vise omsorg på for sine barn. Fedrene har ofte en vennskapelig og aktivitetsorientert tilnærming til barnet, og turgåing er en aktivitet som går igjen blant fedrenes beskrivelser av samværet. I Aarseths studie (2008) av middelklassefedre

finner hun også tendensen til at far og barn *gjør* ting sammen, og har felles prosjekter. Ofte korresponderte disse prosjektene med fedrenes egne interesser, noe Aarseth knytter til selvskapingsprosjekter hos fedrene selv.

Samtidig understreker Aarseth (2008) at det er det mye som tyder på at kjønnsforskjellene i foreldrepraksiser er i ferd med å viskes ut. Hun illustrerer dette ved å vise til mødrene i hennes undersøkelse, som forteller at de også er opptatt av å *gjøre* ting sammen med barna. De gir også uttrykk for at emosjonell kompetanse er noe som må opparbeides og erverves, og at dette ikke er noe som bare *er* der, som en naturlig del av det biologiske moderskapet. Aarseth oppfatter dette som en tendens til at mødrene og fedrene har løsrevet seg fra idealene om den naturlige og omsorgsorienterte mor på den ene siden, og den fraværende forsørgerfar på den andre siden. Likevel poengterer hun at det er mulig å finne kjønnede mønstre også i hennes informanternes fortellinger.

Studier av fedre har altså en tendens til enten å vise fram det nye ved rollen, eller å vise hvordan det nye inngår i reproduksjon av det gamle, altså kjønnede motsetningsforhold (Aarseth 2008:6). I tråd med Bekkengen (2002) hevder Aarseth at man kan se et mønster der forskere som fokuserer på utvalgte grupper av menn trekker fram endring i retning likestilling, mens forskere som fokuserer på relasjonen mellom kvinner og menn identifiserer en modernisering av menns overordning. I følge argumentasjonen til den sistnevnte tradisjonen er maktrelasjonen mellom menn og kvinner i familien fremdeles ujevn. Mens kvinner fremdeles er forpliktet til å fungere som fundament i hjemmet og familien, kan fedrene ta barnet i bruk i sitt selvrealiseringsprosjekt, uten at det får noen konsekvenser for deres større prosjekter (Aarseth 2008:6).

I følge Aarseth (2008) opererte forsørgerfaren i den første fasen av moderniteten som en grensefigur mellom den intime hjemmesfære, altså familien og prosjektene ute i verden, i form av arbeidet og offentlig virke. Etersom kvinner gikk ut i arbeid, og på den måten var med på å endre den kjønnskomplementære funksjonsdelingen i familien, ble fedres relasjon til barnet ikke lenger sikret gjennom en forsørgerfunksjon. I følge Aarseth befinner fedre seg derfor i et spenningsfelt mellom en fraværende far på den ene siden, og en mer nærværende far på den andre siden. Denne gråsonen er et problematisk sted å være for menn, mener Aarseth. Årsaken til dette er at betingelsene for intimitet og tilhørighet er endret ved at

ekteskapet, som har vært med på å sikre forsørgerfarens tilgang til familietilhørighet, er truet gjennom kvinners økonomiske selvstendighet og hyppige samlivsbrudd (Aarseth 2008:8).

Som blant annet Giddens (1992) og Beck og Beck-Gernsheim (1995) peker på, er denne sårbarheten spesielt problematisk i det senmoderne samfunn, der fraværet av tradisjonelle institusjoner og tilhørighetsformer gjør individer mer avhengig av intimiteten som nære relasjoner kan gi (ibid). Mens kvinnen er sikret tilknytning til barnet gjennom den naturaliserte og tradisjonsbaserte forbindelse som eksisterer mellom mor og barn, blir mannen nødt til å erobre denne relasjonen ved å skape en ny faderskapspraksis.

I følge Aarseth bidrar disse utviklingstrekkene til å forklare hvorfor fedre i dag er opptatt av å opparbeide seg en like nær relasjon til barna som mødrene tradisjonelt har hatt. Barnet i det senmoderne er altså en viktig intimitetskilde og ressurs for tilegnelse av emosjonell kapital. Fedre i dag tar derfor på mange måter avstand fra den tradisjonelle forsørgermaskuliniteten, og dens mangel på emosjonelle kompetanse, og omfavner en mer omsørgende maskulinitet.

Partnerne til mødrene i min undersøkelse både ønsker og krever å ta større del i samværet med sine barn etter samlivsbruddet. Men mitt perspektiv – hvordan denne omsorgsdelingen påvirker mødrenes forståelse av sitt moderskap – blir ofte underkommunisert i disse studiene. Kvinners tilknytning til sine barn er naturalisert og uproblematisk, mens mannen er en aktør som omformer og utvikler sitt foreldreskap. Min undersøkelse av utformingen og endringen av moderskap i nye fordelinger av omsorg og ansvar blir et tilskudd til den utstrakte forskningen på faderskap.

Oftung (2009) retter i sin avhandling ”Skilte fedre – Omsorg, mestring og livskvalitet” fokus på livskvalitet og mestring blant skilte fedre med ulike samværsordninger, blant annet delt omsorg. Gjennom intervju av 19 fedre belyses tilværelsen som far og deltidsforelder, og fokus er rettet mot hvordan informantene posisjonerer seg selv som fedre. Et grunnleggende analysemaal er knyttet til maskulinitet og dens betydning for forelderskap. Ved å få fedrene til å fortelle om den praktiske omsorgen, ønsker Oftung å få frem hvilken mening de legger i omsorgen, og hva den betyr for dem. I situasjonen som skilt far settes ulike former for farskap sammen. Her blir script som karakteriserte mennene som fedre før samlivsbruddet mindre relevant i deres nye rolle. Oftung viser at betydningen av kjønn reduseres etter bruddet, og fedrene blir nødt til å beherske hele spekteret av omsorgs- og forsørgerrollen. I fortellingene

til fedrene framstår det hverdagslige, rutiner og vanlige dager, som viktige i samværstiden med barna, og det er hverdagen som konstruerer mening og sammenheng i fedrenes liv.

I avhandlingen finner Oftung (2009) at fedrene forholder seg til hovedsakelig tre ulike script for faderskapet i en norsk kontekst. *Forsørgerfaren* er scriptet som henter idealer fra 1950-tallets Norge, der fedres posisjon i forhold til familien var knyttet til inntekt og forsørgelse, mens mor sørget for omsorg. Den tradisjonelle forsørgerideologien gir fars jobb prioritet, både økonomisk og statusmessig. En slik forsørgerideologi gjøres mulig ved at mor tar ansvar for omsorgen av familien, og Oftung karakteriserer rollefordelingen som et bytteforhold, hvor far bytter penger mot omsorg for barna og seg selv. En slik arbeidsfordeling er dermed med på å skape rammer for det mannlige og det kvinnelige i samfunnet (Oftung 2009:50). I den kjønnsdelte kjernefamilien får forsørgerfaren ulike omsorgsoppgaven i tillegg til materiell forsørgelse. Et eksempel på dette er i følge Oftung ”søndagspappen” som til vanlig er skjermet for bråk og støy i hverdagslivet, men tar barna med på aktivitet og lek utenfor hjemmet.

Hjelpe-til-faren er scriptet for fedrene som i større grad enn forsørgerfaren hjelper til med omsorgen av barna, og hvor grensene for mannlige og kvinnelige omsorg i mindre grad er uttalt (Oftung 2009:54). Allikevel er det mor som bærer hovedansvaret både for omsorg, husarbeid og organisering av familielivet. Hjelpe-til-faren er også forsørgerfar i det han som regel jobber heltid og overtid, mens mor jobber deltid. I følge tall som Oftung (2009:54) referer til, var femti prosent av alle yrkesaktive mødre i en deltidsstilling i 1997, noe som gjør dette scriptet relevant i dagens norske samfunn. I forhold til forsørgerfaren har hjelpe-til-faren et bredere handlingsrepertoar i forhold til barna, og hva som er mannlige og umannlige avhenger i større grad av situasjonen. For eksempel kan det å ta seg av barna på en intim og nær måte være akseptert som mannlige. Selv om scriptet for hjelpe-til-faren har en romsligere forståelse av maskulinitet, knytter det allikevel forventninger til at far står for hovedinntekten i familien, og antagelsen om at kvinner og menn har ulike egenskaper i forhold til omsorg er absolutt til stede.

Scriptet om *den likestilte faren* er det som i størst grad har relevant for min undersøkelse. Dette scriptet bygger på forventninger til foreldreskap som likestiller far og mor med tanke på forutsetninger og oppgaver i forhold til omsorg og arbeidsdeling. Scriptet har fått

gjennomslagskraft blant annet gjennom politikk og lovverk, som i de siste tiår har lagt til rette for et mer likestilt foreldreskap. Eksempler på dette er blant annet fedrekvoten og nye lovbestemmelser om barnefordeling etter samlivsbrudd. Scriptet om den likestilte faren forutsetter likhet mellom mor og far i tid brukt på både lønns- og hjemmearbeid. Dermed er den likestilte far gjerne heltidsansatt, og gift med en kvinne som jobber nesten like mye. I og med at scriptet baserer seg på ideen om at mannen har like gode forutsetninger for barneomsorg som kvinnen, anses det ikke som noe problem at far er omsorgsperson i perioder hvor mor er bortreist. Når far har barnet en uke i forbindelse med delt omsorg blir dette kun en videreføring av delingen som eksisterte før bruddet. Scriptet om den likestilte far tegner et bilde av ”den nye faren”, et ideal som i følge Oftung proklameres i det offentlige gjennom blant annet reklame- og holdningskampanjer. Scriptet om den likestilte faren formidler holdninger som søker å overskride hjelpe-til-farens mer passive engasjement i forhold til barna og deres følelsesmessige behov. Til tross for at dette scriptet illustrer forventninger knyttet til faderskapet i dag, mener Oftung (2009:62) at det i praksis er få menn som passer inn under et slikt script.

4.4 Senmoderniteten – endrede vilkår for kjønn praksis og utøvelse av foreldreskap?

4.4.1 Individualisering og refleksivitet

Utgangspunktet for min undersøkelse er spørsmål knyttet til kjønn og endring, og i mine informanternes historier ser jeg mange refleksjoner over hva denne endringen innebærer, og refleksjoner over egen rolle og egne muligheter i et nytt mulighetsrom. Mødrene i min undersøkelse, og deres partnere, er aktører i et sosialt rom, og dette sosiale rommet bærer preg av modernitet og krav om refleksivitet i utformingen av eget liv og egne roller. Beck (2004) bruker betegnelsen «det refleksive moderne» for å sette ord på det mulighetsrommet individer står overfor i det senmoderne. I det refleksive moderne eksisterer det ikke lenger noen faste grenser for subjektet, og spørsmål knyttet til identitet og valg for den enkelte kan ikke lenger baseres på gitte sosiale mønstre. Tradisjonelle fellesskap og solidariske relasjoner oppløses, og forestillingene om sosial rang, arbeidsdelingen i familien og arbeidslivets

identitetsdannende funksjon trekkes i tvil (2004:120). Dermed oppstår det en mulighet, og i følge Beck også en tvang i forhold til å forme sitt eget liv. Individualisering skjer parallelt med en forvitring av moralske normer knyttet til det enkelte individ, og det er ikke lenger mulig å snakke om ensartede normative spilleregler i forhold hva familie, ekteskap, seksualitet eller foreldreskap skal bestå av (ibid). Individene er dommere over sine egne valg, og må selv avgjøre hva slags samliv de eventuelt vil inngå i, eller når de eventuelt vil forlate det samlivet eller familien de er en del av.

I følge Beck (2004) er individualiseringstendensen som oppstod på 1960-tallet et resultat av velferdsstatens modernisering. En viktig del av denne tendensen knyttet seg til kjønnsrevolusjon og forandring av de indre relasjoner i familien. Morsrollen, som fram til da først og fremst var forbundet med en emosjonell støttefunksjon for andre, begynte å orientere seg utenfor kjernefamiliens grenser. Individualisering har på denne måten vært med på å frigjøre menn og kvinner fra kjønnsrollemønsteret som kjernefamilien representerte under industrisamfunnet, og har lagt til rette for utviklingen av nye mors- og farsroller.

I før-industrielle samfunn var barn en nødvendighet for sine foreldre, både av økonomiske hensyn, i forhold til familiens navn og ære, og for praktisk hjelp knyttet til alderdom (Beck og Beck-Gernsheim 1995). I dag er barn oftest et bevisst valg og et mer privatisert resultat av foreldres emosjonelle behov, og mindre en økonomisk og praktisk nødvendighet (Jensen i Jensen, Backe-Hansen, Backe-Wiig og Heggen 1999). I dag velger man ikke å få barn ut fra en forventning at det økonomisk eller praktisk sett skal lønne seg. I høy-industrialiserte land, der rasjonalitet, effektivitet og suksess vektlegges, utgjør et barn en verdifull motvekt i kraft av sitt naturlige og anti-materialistiske vesen. Barn åpner opp for følelser og verdier som er mindre tilgjengelige i moderne og effektiviserte samfunn (Beck og Beck-Gernsheim 1995:106; Hallden 1999). Foreldreskap i dag handler først og fremst om tilgang til emosjonell tilfredshet. Dermed får barn en unik stilling i familien – de fyller funksjonen som den siste ikke-utskiftbare primære relasjon mellom mennesker (Jensen i Jensen m. fl. 1999:75). Når samlivet brytes, står barnet igjen, og representerer dermed den mest entydige kilden til varig kjærlighet. Beck og Beck-Gernsheim (1995) argumenterer også for at barnet innehar en unik posisjon i en tid hvor kjærlighetsforhold og familie er flyktige konsepter. Dermed kjemper ofte mor og far hardt for retten til mest mulig samvær etter samlivsbrudd. Relasjonen til barnet blir ikke bare en skanse mot, men omfattes også selv av endringsprosesser i det

senmoderne samfunn, og denne kan være en kilde til ny intimitet (Aarseth 2008).

4.4.2 Refleksive moderskap

I Back-Wiklund (1999) sin undersøkelse av svenske småbarnsforeldre, er mødrenes for hverdagsliv ofte fylt av mye dårlig samvittighet, ambivalens og refleksjoner. Mange av kvinnene har ofte tvilt på sin kompetanse og har søkt eksperthjelp for å få veiledning og hjelp til å takle tilværelsen som mor (i Dencik & Schultz Jørgensen 1999:211). Back-Wiklund bruker karakteristikken ”refleksiv usikker morsrolle” om denne type moderskap, og argumenterer for at de ambivalente mødrene speiler det postmodernistiske samfunns mangfoldighet og refleksivitet, ved stadig å stille spørsmålstegn ved moderskapet og søke etter nye løsninger for utforming av rollen.

Begrepet ”contradictory advice” bruker Beck og Beck-Gernsheim (1995) for å illustrere hva foreldre ofte blir stilt overfor i sin søken etter kunnskap og råd når det kommer til barneoppdragelse. I en tid med usikkerhet og hvor tradisjon og etablerte normer mister relevans og der verden kan virke som et farlig sted for barn å vokse opp i, tyr foreldre til forskning og faglitteratur for råd. Problemet er at ekspertene er mange og meningene delte, og at foreldrene ofte blir mer rådville enn de i utgangspunktet var. I det post-moderne samfunn stilles foreldre til ansvar for barnets ve og vel, noe Beck-Gernsheim (1995) formulerer i *the principle of responsibility*, der foreldre forventes å gjøre det beste de kan for å sikre at deres barn utvikler seg til sitt fulle potensial. Refleksivitet blir dermed en illustrerende betegnelse på moderne foreldreskap, et begrep som setter ord på den tvil som foreldre kontinuerlig står overfor (Hallden 1999).

I mitt materiale har mødrene etter samlivsbruddet en sårbarhet knyttet til ansvaret for sine barns ve og vel, samtidig som de mangler råd og føringer for hvordan de skal utforme ansvarsdeling og foreldreskap. De er nødt til å være refleksive i sin utforming av moderskapet, fordi den rollen de innehar mangler sosiale og normative føringer. Samtidig trekker de på tradisjonelle normer for godt moderskap – uselviskheter og oppofrelse – som grunnleggende verdier for det moderskapet de praktiserer.

4.4.3 Rene forhold

Overgangen fra gamle kjønnsrolleforventninger til mer moderne har vært tydelig spesielt i forhold til kvinner, men har naturligvis også innebåret endringer i mansrollen, skriver Beck og Beck-Gernsheim (1995). Sammenlignet med tidligere generasjoner, nyter kvinner i dag mye frihet, både i form av utdanningsmuligheter, rettigheter som arbeidstaker og muligheten til å bestemme hva slags privat liv man ønsker å leve. Samtidig som økte muligheter frigjør kvinnene, lar arbeidsliv og karriere seg åpenbart ikke uten videre kombinere med tradisjonelle forventninger til morskap. Det blir et vanskelig valg mellom det Beck og Beck-Gernsheim (1995) karakteriserer som "living one's own life" og "being there for others". Kvinners inntreden på arbeidsmarkedet utfordrer utgangspunktet for kjernefamilien, nemlig den hjemmearbeidende moren og den inntektsbringende faren.

Giddens (1992) setter også søkelys på konsekvensene som individualisering har for moderne samliv, og i boka "The transformation of intimacy" argumenterer han for hvordan kjærlighetsforhold og familiekonstellasjoner har endret karakter i det senmoderne. I følge Giddens forventer kvinner i dag, for første gang i historien, å være likestilte menn. Kvinnekamp har banet vei for omfattende endringer i kvinners muligheter. Denne revolusjonen har videre åpnet opp for det han karakteriserer som "rene forhold", som betegner seksuelle og følelsesmessige forhold som er preget av likestilling mellom partene, og altså fravær av kjønnet maktdominans. Giddens opplever disse tendensene som et bevis på hva han opplever som en demokratisering av den sosiale sfæren: "*Intimacy implies a wholesale democratization of the interpersonal domain, in a manner fully compatible with democracy in the public sphere.*" (Giddens 1992:3).

4.5 Er endring mulig?

I takt med modernisering av samfunnet oppnår aktører økende grad av evne til å reflektere over de sosiale forholdene de er omgitt av, som igjen gjør det mulig for dem å endre disse strukturene. Denne forståelsen kan knyttes til synet på et samfunn hvor sosiale strukturer er svekket, og hvor individet dermed framstår som handlekraftig og frigjort. Et slik aktørsentrert perspektiv, som tar til ordet for økende grad av sosial endring har også blitt møtt med kritikk (Adkins 2004). Blant annet handler denne kritikken om at aktøren blir plassert utenfor den

sosiale verden, og at den refleksive prosessen er adskilt fra livsverdenen. Mange har stilt seg kritiske til Giddens og Beck teser om sosiale relasjoner i det senmoderne. McNay (i Adkins 2004) kritiserer blant annet Giddens for hans syn på aktørers mulighet for reflektiv selvtransformasjon i senmoderniteten, spesielt i tilknytning til kjønn. Hun støtter seg på Bourdieu og mener den kjønnede dimensjonen er nedfelt hos aktører på et dypere felt, og dermed mindre tilgjengelig for refleksivitet. For henne er Bourdieus syn på det ubevisste og den før-refleksive prosess viktig for hennes forståelse av muligheter for kjønntransformasjon. For å illustrere dette henviser McNay til det faktum at selv om kvinner har beveget seg over til det maskuline felt, som for eksempel i yrkeslivet, så bærer kvinner fremdeles det største følelsesmessige ansvaret i forhold til sine omgivelser.

Endringer i kvinners felt har gjort individualisering mer krevende, noe som skyldes at idealet om å forme sitte eget liv står i kontrast til forventningen som er rettet mot dem i forhold til å være der for andre. I følge Bourdieu er de disposisjoner og den kompetanse som aktører bærer med seg gjennom sin habitus ikke dem selv bevisste, men kommuniseres gjennom en prosess som han karakteriserer som "feel for the game". Denne prosessen er preget av før-refleksivitet, et begrep som er viktig for Bourdieus forståelse av sosial handling. Vaner og handling er altså et resultat av ubevisst refleksjon, som aktører opererer med innenfor rammene av deres habitus. I følge Lash (i Adkins 2004), er en slik hermeneutisk forståelse av refleksivitet fruktbar, fordi den i motsetning til blant annet Giddens og Beck forklarer handling/refleksivitet fra et situasjonsnivå, og i større grad som et resultat av kollektiv forankring (felt).

Et viktig spørsmål i forbindelse med Bourdieus forståelse av sosial handling, er knyttet til endring. Alexander (i Adkins 2004) setter spørsmålsteget ved forklaringskraften ved Bourdieus syn på refleksivitet, og mener at der Giddens og Beck og Beck-Gernsheim innser at senmoderniteten representerer noe annerledes og nytt som gir grunnlag for individualisering, greier ikke Bourdieu med sitt syn på før-refleksivitet å fange opp senmodernitetens endrede karakter. Adkins (2004:196) er enig i at Bourdieus forståelse av sosial endring ikke er fullstendig utviklet, men mener allikevel at fenomenet kan forklares gjennom begrepet "kritisk refleksivitet". En slik refleksivitet kommer først til uttrykk i de tilfeller hvor det oppstår en mangel på samsvar mellom habitus og felt. En slik asymmetri mellom habitus og felt kan forekomme hvis endringer i struktur og handling ikke er samspilt,

noe som åpner for kritisk refleksivitet. Kritisk refleksivitet foregår i motsetning til før-refleksivitet på et bevisst nivå, noe som kan gjøre aktører i stand til å skape sosial endring. Det er gjennom denne mekanismen, hevder Adkins, at feministiskinspirerte forskere har funnet forklaringskraft for kjønnendring/transformasjon i senmoderniteten. Omfattende endringer har funnet sted innenfor kjønnsfeltet de senere år, spesielt med tanke på kvinners økte sysselsetting og posisjon i tidligere mannsdominerte områder. Dette har ført til en forskyving i symmetrien mellom habitus og felt, noe som igjen har skapt rom for kritisk refleksivitet over de normer og regler som har preget det kjønnete feltet.

5 Valget av delt omsorg

Fokus i dette kapittelet er mødrenes fortellinger om bakgrunn og motivasjon for valget av delt omsorg. Valget av delt omsorg er et sentralt element i mødrenes fremstilling og forståelse av sitt foreldreskap. Forutsetningene og argumentasjonen knyttet til valget av delt omsorg er derfor også vesentlig i min analyse. Valget av delt omsorg blir trukket frem som et naturlig og selvsagt valg, men det betyr ikke at det var et enkelt valg, heller at det er en tung avgjørelse som tar hensyn til alle de involverte i samlivsbruddet – mor, far og barn. At mødrene opplever at det er en avgjørelse som i siste instans er deres, er muligens med på å forsterke fokuset på valget i deres fortellinger. I sine fortellinger om valget gir mødrene ulike kjønnede forståelser av foreldreskap som jeg vil komme nærmere inn på. Hensynet til “barnets beste” er en argumentasjon som gjennomsyrrer mødrenes fortellinger, og hvor barnets beste innebærer å ha to foreldre som tar vare på det, og bidrar med ulik, kjønnet omsorg i hverdagen. Hensynet til barnets beste blir senere trukket frem i mødrenes fremstilling av sitt eget moderskap, hvor de legitimerer sin egen moderskapspraksis ved å argumentere for at deres foreldreskap er knyttet mer til “barnas beste”, heller enn til egne behov for nærhet og daglig omsorg for barnet.

5.1 Likedeling og samarbeid

De fleste av mine informanter hadde et godt forhold til sine barns fedre, og mente at dette var av stor betydning når det gjaldt å velge delt omsorg. Sunniva var en av dem som la vekt på at samarbeidsklimaet mellom henne og barnas far har vært godt hele tiden, og at det ikke var store konflikter knyttet til bruddet:

”Nei, løsningen har kommet så naturlig fordi vi klarte å unngå, det ble ikke noe konflikt i forhold til ungene, vi har hele tiden klart å sette dem litt utenfor, det har vært et bevisst valg, vi har vært veldig heldige, samarbeidet har vært veldig bra hele tiden.”

Hanne beskriver også et godt samarbeidsforhold til sine eks-partnere, og greide i ettertid også å opprettholde vennskapet med dem begge. Hun understreket også at det ikke hadde vært noe sjalusi eller vanskeligheter i forbindelse med bruddet, som hun mener fort kunne ha gjort det vanskeligere å samarbeide. Ingen av mine informanter har gitt uttrykk for at det har vært store konflikter i forbindelse med samlivsbruddet, eller at bitterhet den ene eller begge sider har

vært noe problem. På denne måten har mine informanter hatt et godt grunnlag for å kunne velge en løsning som handler utelukkende om barna.

Også annen forskning har funnet at fravær av konflikt i forbindelse med samlivsbruddet er en viktig faktor for at foreldre kan enes om å velge å praktisere delt omsorg (Moxnes 2003; Oftung 2009; Skjørten m.fl. 2007; Thuen 2004). Konfliktnivået mellom foreldre etter samlivsbrudd er avgjørende for samværets utforming, samtidig som uenighet om samværsavtale kan være med og skape konflikt (Thuen 2004). Det er derfor rimelig å anta at en delt omsorgsordning har styrket foreldresamarbeidet mellom mine informanter og deres eks-partner.

Et annet viktig aspekt ved mine informanters fortellinger om valg av delt omsorg var hvordan man tidlig i foreldreskapet hadde etablert et likeverdig ansvar og omsorg for barna. Sunniva er en av dem som understreket dette:

”Ja altså, vi hadde vel ikke noen andre alternativer som ble diskutert. Da han eldste var 7 måneder så tok [faren] resten av permisjonen til han var 15 måneder og begynte i barnehage. Så han delte vi likt.[...] Altså vi har hele tiden vært veldig sånn jevne, jeg tror nok grunnlaget ble lagt på mange måter da, jeg tror ungene ville synes det var rart hvis de skulle være mer hos den andre. Det var et naturlig utgangspunkt.”

Sunniva gir uttrykk for at plattformen for delt omsorg allerede ble lagt i permisjonstiden når barna var små. Da den eldste sønnen ble født, valgte hun og eks-partneren å dele permisjonstiden likt. Sunniva mener at permisjonsdelingen har gjort at hun og faren til barna alltid har vært veldig jevnbyrdige i forhold til omsorgen for barna, som en naturlig konsekvens av at omsorgen ble delt fra starten av. Delt omsorg ble på denne måten en naturlig forlengelse av rollene som likeverdige foreldre.

Hva mine informanter forteller virker også å stemme med annen forskning på temaet. Skjørten m.fl. (2007) fant i sin undersøkelse at foreldrene som delte permisjonstiden likt mellom seg oftere valgte delt omsorg ved samlivsbrudd enn i familier hvor mor tok mest permisjon. Dette stemmer også med forskning som viser at fedre som har tatt aktiv del i omsorgsarbeidet før brudd og gjort bruk av velferdsordninger som for eksempel fedrekvoten, i høyere grad å ønske omfattende omsorgstid etter brudd (Moxnes 2003; Skjørten 2007).

5.2 Det naturlige valget

Fordi Hanne og hennes eks-kjærester vurderte seg som likeverdige partnere, var det å ikke dele omsorgen likt aldri aktuelt. Hun avviser at hun som mor skulle ha større betydning for sine barn enn det som gjelder fedrene. Vibeke forteller også at avgjørelsen om å velge delt omsorg for sønnen var selvsagt, både for henne og for faren. Hun legger vekt på at dette ikke var et valg de behøvde å bli enige om. Det var aldri snakk om å gjøre det på andre måter, og Vibeke uttrykker at hun oppfatter delt omsorg er den eneste løsningen som kan ivareta barnas interesser når samlivsbruddet er en realitet. Flere av de andre informantene gir uttrykk for det samme;

”Det var egentlig ikke noen diskusjon. Jeg tror vi begge egentlig så på det som det eneste normale for oss da. Det mest naturlige er kanskje ordet. Så det var egentlig aldri noe tema.”(Beate)

”Vi var veldig fort enige om at barnet skal få være sammen med begge to og at vi er like mye verdige foreldre [...] og ingen av oss hadde sett på barnet som mitt barn eller noe mer mitt.” (Hanne)

”Jeg tror det var litt sånn selvsagt for begge to at det skulle være det. Jeg vet ikke helt hvorfor, men det var iallefall aldri noen diskusjon egentlig, så lenge vi bodde på samme sted. [...] Jeg tror vi begge egentlig så på det som det eneste normale for oss da. Det mest naturlige, er kanskje ordet. Så det var egentlig aldri noe tema.” (Anette)

Sunniva, Hanne, Vibeke, Anette og Beate legger alle vekt på likeverdigheten som preget foreldreskapet forut for samlivsbruddet og at likeverdigheten var viktig for valget av delt omsorg. I deres fortellinger er forestillingen om mor som viktigste omsorgsperson ikke tydelig tilstedeværende, og far trekkes fram som en likeverdig og naturlig omsorgsgiver. Oftung (2009) finner i sin undersøkelse et kulturelt skjema for handling som han mener kjennetegner fedre som praktiserer delt omsorg, som han referer til som «scriptet for den likestilte faren». Scriptet legger til grunn likhet mellom mor og far i tid brukt på lønns-, hjemme- og omsorgsarbeid, og baserer seg på en forestilling om at mannen har like gode forutsetninger for barneomsorg som kvinnen. Jeg mener at dette scriptet er relevant også for den arbeids- og omsorgsdeling som mine informanter skisserer.

5.3 Argumenter for delt omsorg

5.3.1 Den vanskelige avgjørelsen

Mødrenes argumentasjon for fars rett til og betydning for barnet er sentrale i fortellingene jeg her har skissert, og delt omsorg blir trukket fram som den eneste omsorgsløsningen som ivaretar denne dimensjonen. Trine representerer en noe annen stemme i denne sammenheng. Hun forteller at valget av delt omsorg ikke var noe hun i utgangspunktet ønsket, og det var en lang og vanskelig prosess for å komme fram til beslutningen:

”Jeg har liksom hatt i alle år sånn, nei jeg synes litt av biologiske, at det er viktig at barn er hos mor, så har jeg brukt det argumentet. Og så etter hvert som han [barnet] har blitt eldre så føler jeg at jeg ikke kan stå helt på det lenger.”

Trine uttrykker en tradisjonelt og biologisk orientert forståelse av omsorg, der mor oppleves å være barnets viktigste omsorgsperson, særlig i tidlig alder. En slik forståelse kan knyttes til et evolusjonistisk syn på foreldreskap, i tråd med Rotkirch (2003). Rotkirch argumenterer for at kvinners biologi i form av blant annet eggøsning og svangerskap må ha en sammenheng med emosjonelle og ferdighetsmessige kvaliteter hos mødre, og at deres nedarvede egenskaper gjør dem bedre i stand til å ta vare på barn. Logikken Rotkirch refererer til som ”Mother Matter Most”, setter ord på forståelsen av mor som en bedre omsorgsperson for barnet enn det far er. Til tross for at Trine trekker på en slik forståelse, har hun allikevel en åpen og refleksiv tilnærming til spørsmålet om hvor sønnen bør bo. For henne handlet dessuten valget av delt omsorg også om omsorg for barnets far, som hadde det tøft på grunn av lite samvær med sønnen:

”Så var faren veldig deprimert, både på grunn av bruddet og at han så sønnen vår mindre. Så det var litt for å «please» han på den måten da, så tenkte jeg at han ble litt blidere. Og så hadde jeg litt frykt må jeg innrømme, for når Andreas blir et par år eldre, at han da skal velge å se mer til faren fordi jeg har holdt han tilbake fra å ha så mye samvær med faren.”

Argumentasjonen til Trine kan knyttes til et av funnene i Skretting Lunde (1999) sin undersøkelse, der hun fant at en vanlig begrunnelse for mødres valg av delt omsorg ble referert til som «pappas påtrykk», der mor gir etter for fars ønske om delt omsorg selv om mor ønsker å ha hovedomsorgen.

5.3.2 Barnets beste

Samtlige av mine informanter gir uttrykk for at foreldre som går fra hverandre i utgangspunktet er den verste situasjonen et barn kan oppleve. Å velge delt omsorg handler i følge mine informanter først og fremst om å ta det valget som vil være til barnets beste. Det viktigste blir derfor, innenfor de rammer som et samlivsbrudd gir, å gjøre barnas hverdag og liv best mulig. På denne måten blir barnets beste en logikk og argumentasjon som går igjen i mødrenes fortellinger, både som utgangspunkt for deres foreldrepraksis, men også som det normative grunnlaget de baserer sitt moderskap på. Ved vektleggingen av barnets beste trekker flere av informantene frem eksempler på andre foreldres omsorgsordninger, der motivasjonen gjaldt andre forhold enn barnets beste. Flere viser til at når barn blir boende hos mor etter samlivsbrudd, så skyldes det oftest bitterhet og vonde følelser knyttet til bruddet, mors egne behov og følelser, og mangel på evne og vilje til å vurdere hva som vil være best for barna. Informantene mener at deres valg viser uselviskhets, og trekker på betydningen av "barnets beste" som en viktig normativ forutsetning for deres selvoppfattelse som mødre. Et sentralt innhold i begrepet barnets beste, er betydningen av å få omsorg og tid med far, og delt omsorg er i følge dem det eneste alternativet som kan sikre dette. Barnets beste blir en bærende og legitimerende tilnærming til samværspraksisen. Når jeg spør mødrene om de opplever å tilbringe nok tid med sine barn, blir det gjennomgående svaret at de ut fra eget hensyn ønsker å se barna så mye som mulig, men at de i prinsippet har så mye samvær som de kan ha. Beate og Vibeke setter ord på det på denne måten:

"Ah, det gjør man jo kanskje ikke da. Men den livssituasjonen jeg har så er dette hundre prosent av hva jeg kan få, så lenge faren er i live. Dør faren så har jeg dem jo hele tiden, men det ønsker jeg jo ikke. Så sånn som det er nå, så har jeg dem så mye jeg kan. Så jeg tror du på en måte innstiller deg på det da, så det er jo ikke sånn at jeg sitter og blåsavner dem, du blir jo vant til det." (Beate)

"Det er klart jeg skulle ønske at jeg hadde han hele tiden, men det er på en måte ikke noe... I lys av alle de tingene så har jeg jo maks i forhold til det jeg kan få så sånn sett, og da må man jo gjøre det beste ut av det." (Vibeke)

Her argumenterer Beate og Vibeke for at de har maksimalt samvær i forhold til hva de vil kunne ha så lenge de opprettholder et likestilt foreldreskap. Ved å sette hensynet til barnets beste først, rettferdiggjør de egen sorg og savn. Skjørten m.fl. (2007) skriver at delt omsorg i mange situasjoner fungerer bedre for barnet enn for mor, men at valget av ordningen rettferdiggjøres nettopp på grunn av mødrenes vektlegging barnets beste.

5.3.3 Å se saken fra en fars perspektiv

Hanne, Vibeke og Hildes har alle hatt samboere som har ønsket delt omsorg med tidligere partnere, men som har måttet slite en hard kamp for å få til en slik løsning. Disse informantene forteller at det å leve med en far som er i en vanskelig situasjon, har fått dem til å i større grad se sin egen omsorgsfordeling fra fars perspektiv.

Hilde var i en periode kjæreste med en mann som hadde et barn fra et tidligere forhold, som han ønsket å ha delt omsorg for. For henne var det tankevekkende å se en barnefordelingskonflikt fra en fars perspektiv. Hun forteller at både far og sønn i dette tilfellet ønsket mer samværstid, men at moren ikke ønsket en delt omsorgsløsning. Saken havnet i rettsvesenet, der moren fikk hovedomsorgen. Hilde forteller at det var det vondt å se hvordan både barn og far led i denne prosessen, og hun mener at dette gjorde henne bevisst på at det først og fremst er mor som har makten til å påvirke utfallet i barnefordelingssaker. Det å se saken fra hennes tidligere kjærestes perspektiv ble på den måten med på å styrke hennes avgjørelse om å praktisere delt omsorg med eks-kjæresten.

”Jeg var sammen med en mann en periode etter bruddet, og han var medlem i F2F, for han hadde barn, på den siden hvor det ikke funket [å få til delt omsorg]. Og det var egentlig veldig tøft å se. Der opplevde vi at det var en gutt som ville være lenger hos faren sin, men det var bare ”nei”. Skulle ikke prøve en gang, var bare nei. Så denne opplevelsen styrket jo vår avgjørelse.”

Vibekes nye samboer opplevde også å måtte kjempe for å få mor med på å dele samværet for sønnen han hadde fra sitt forrige samboerskap. Vibeke forteller at hun meldte seg inn i Foreningen 2 Foreldre fordi hun følte seg fortvilet og hjelpeløs i forhold til samboerens situasjon, og fordi hun ønsket å finne informasjon og skaffe juridisk bistand som kunne hjelpe samboeren i denne prosessen. For henne ble samboerens historie en tankevekker ved å oppleve det hun oppfatter som fedres marginale posisjon i barnefordelingssaker.

For informantene som har slike opplevelser, blir den egoistiske moren som ikke slipper far til, en rolle de distanserer seg fra, og i en viss grad konstruerer moderskapet sitt i kontrast til. De egoistiske mødrene setter seg selv foran barnas behov for far, og bruker sine rettigheter for å hindre at kompetente, omsorgsfulle fedre blir nektet samvær med sine barn. Slik forsterker de bildet av "barnets beste" til å innebære retten til en far.

5.3.4 Barnets rett til en far

Barnas rettigheter står i fokus i mødrenes fortellinger, og det er barnet som dikterer hva slags omsorg foreldrene skal utøve. Som Hilde påpeker: *"Det er ikke min rett, det er faktisk barnas rett, synes jeg"*. Ved å plassere barnets behov i sentrum for sin foreldreskapspraksis, konstruerer mødrene en rolle for seg som fremstår som særlig reflektert, fordi det alltid vil være barnets behov som bestemmer hva slags omsorg det får.

"Hvis det skulle være sånn som mange gjør, annenhver helg og en dag i uken, da tenker jeg at det hadde gått utover barnet, at det hadde fått for lite normalt samvær med den andre eller pappaen sin da. Det er jo ikke bare det å ha tid til å gjøre ting i helgene, det er jo også etter hvert det med skole og lekser og fritidsaktiviteter og begge følger jo med på det da. Morgener og hverdag liksom."(Beate)

"Og så handler det om å få være pappa på heltid på en måte. Hvis man er i den pappaverdenen."(Hanne)

Å se saken fra fars perspektiv handler også om å se far som en likeverdig forelder, og å anerkjenne fars behov for ikke å være forelder fra sidelinjen. Mødrene understreker fars behov for å oppleve barnas hverdag – og ikke bare å være helgepappa. For dem er fordelingen av omsorg mellom foreldrene sentral, for å sikre at begge foreldre får ta del i foreldrerollen.

5.3.5 Mors makt

En gjennomgående holdning blant mødrene er at de opplever at kvinner er favorisert som omsorgsperson for barn. At mor blir oppfattet som barnets viktigste forelder er et tema mange av mødrene ofte kommer inn på. Dette er holdningen mødrene oppfatter samfunnet legger til grunn for barneomsorg, og som administrative myndigheter og rettsvesenet baserer sine avgjørelser på i barnefordelingsspørsmål. Da jeg spurte Anette om like mye samvær var en

prioritet da paret gikk fra hverandre, ga hun uttrykk for at mors makt kan skape redsel hos fedre:

”Det var egentlig det, jeg tror han var veldig redd for at jeg skulle [få hovedomsorgen], fordi jeg er mor og sånn sett har mer rettigheter da. [...] så jeg følte da at de legger veldig opp til at du skal ha, at den ene forelderen, sikkert moren som tradisjonelt sett skal ha barnet for å få masse penger liksom, så det føles som de legger veldig opp til det.”

Anette, som tidligere fremstilte valget om delt omsorg som selvsagt og som en avgjørelse som skjedde uten at den ble direkte diskutert mellom partnerne, trekker her frem en dimensjon som inngir den selvsagte avgjørelsen med mer ambivalens, fordi begge partnere forholder seg til at mor har flere rettigheter, og også muligheten til å gjøre det vanskelig for far å ha delt omsorg.

Vibeke mener også at mor favoriseres som omsorgsperson, og i forlengelsen av det at kvinner derfor har et ansvar for å ikke utnytte seg av denne favoriseringen:

”Og det er jo en diskriminering allerede der som jeg er sterkt i mot. Og det er ikke noe rart da at far føler seg litt sånn underdanig eller i annen rekke og hvorfor i all verden skulle han det? Og jeg tenker også, det som skjer er jo at vi som kvinner og mammaer, vi får jo på en måte smådrypp av ting som gjør at man når man sitter i en krisesituasjon hvor man... så kjenner man bare at her har jeg fått, kanskje nesten litt ubevisst så har jeg større makt som mamma. Så dette kan jeg styre i større grad og han har ingen reelle innfallsvinkler og da synes jeg vi som mammaer er ganske stygge hvis vi bruker den.”

Hun forteller videre om en venninne som intuitivt etter samlivsbruddet argumenterte for at Vibeke måtte sørge for å få hovedomsorgen for sønnen:

”At en av mine medsøstre og ganske nære venninner, helt intuitiv sier at når et forhold ryker så skal man som mor ta til seg barnet og sørge for at barna blir hos oss”

For Vibeke var det både vondt, men også overraskende å oppleve at en venninne hun identifiserte seg med og oppfattet som nær, kunne gi uttrykk for en slik tenkemåte. Denne opplevelsen ble en tankevekker for Vibeke i forhold til hvor nedfelt en slik holdning er i samfunnet, og som uttrykk for en trussel mot det likedelte foreldreskapet.

Anette opplevde selv at foreldrene gikk fra hverandre som barn. Hun var syv år da faren flyttet ut fra familiehjemmet, og etter dette var samværet med faren begrenset til annenhver helg og en gang i uka. Dette skled etter hvert ut, og hun så mindre og mindre til faren. Anette forteller at det var moren hennes som først og fremst bestemte hvor mye samvær hun skulle ha med faren, og hun husker det som en vanskelig tid. Det at hun ønsket å se mer til faren enn hun fikk anledning til ble avgjørende i forhold til utformingen av egen samværsordning i forholdet til eks-kjæresten. Hun ønsket ikke at sønnen skulle miste kontakten med sin egen far, slik hun selv opplevde da hennes foreldre gikk fra hverandre.

”Det var viktig for meg at Jon-Kristian hadde pappaen sin, siden jeg er skilsmissebarn selv, og pappa flyttet langt vekk så jeg så han ikke mye, så det var helt utenkelig for meg å skulle begynne å bestemme og styre sånn”

Videre sier hun:

” [...]mamma skulle også bestemme hvor mye jeg skulle være hos han og sånn, jeg husker jeg syntes det var veldig vanskelig”

Anette opplevde at moren var den som tok kontroll og bestemte hvor mye kontakt hun fikk ha med sin far etter at foreldrene gikk fra henne. Dette ble også en viktig referanse i utforming av sønnens samværsordning; hun ville ikke som sin mor ta kontrollen og sette sønnens far på sidelinjen. Anette viser på denne måten avstand fra det hun oppfatter som hennes foreldregenerasjons måte å håndtere skilsmisse på, hvor barna oftest ble boende fast hos mor. ”Barnets beste” handler for Anette ikke om at en av foreldrene tar et valg, men heller at barnets ønsker og behov må stå i sentrum for omsorgsutformingen.

5.3.6 Barnets behov for en far og en mor

I mødrenes forståelse av “barnets beste” ligger også en opplevelse av at barn har behov for omsorg fra både mor og far, dvs. at ingen av foreldrene alene kan dekke barnets omsorgsbehov. Ved valg av delt omsorg ligger det en felles forutsetning om at foreldre er likeverdige som omsorgsgivere. Det er likevel ikke selvsagt at dette innebærer at mor og far har lik omsorg. Derimot innebærer barnets behov at mor og far kan tilby ulik, men like viktig omsorg.

Bjørnholt (2005/2008) og Lareau (2000) peker på at ansvaret for det gode faderskapet inngår i det gode moderskapet, også etter samlivsbrudd. I følge dem strekker dagens mødre seg langt for å verne om barnas relasjon til far, og de forsøker å legge til rette for at han fortsatt kan fungere best mulig som pappa. Dette står i motsetning alenefedres praksis, som ifølge Bjørnholt (2005/2008) i mindre grad vektlegger barnas forhold til sin mor, og som i større grad forsøker å spille ut rollen som både far og mor. Selv om Bjørnholts referanse gjelder alenefedre, kan mye tyde på at dette også gjelder fedre med delt omsorg. Jeg opplever at mine informanter er de som tar ansvar for storfamiliens trivsel også etter samlivsbruddet. Flere av informantene ga uttrykk for at ansvaret for organiseringen og koordineringen av familiens aktiviteter lå i deres hender. Vibeke sier:

"[...]Jeg det er klart at det hjelper oss også for det betyr jo at jeg er ansvarlig for at storfamilien også skal kunne trives i dette her, eller finne en måte å kommunisere på."

Som sitatet viser, så opplever Vibeke ikke bare et ansvar for relasjonen far - barn, men også for at besteforeldre og slektninger på begge sider skal kunne trives. I forlengelsen av Bjørnholt 2005/2008 og Lareau (2000) kan det se ut som at det er Vibekes ansvar å ivareta familien relasjoner utad.

5.3.7 Mor trøster mens far leker

Flertallet av informantene gir uttrykk for at de synes det er vesentlig at barna både har en mor- og en farsfigur i livene sine, med tanke på de forskjeller disse rollene representerer. Mange av dem gir uttrykk for at de opplever at de som mødre har kvaliteter og sider som barna ikke i like stor grad har tilgang på hos far. Samtidig legger de vekt på at det er viktige kvaliteter hos fedrene, som de selv ikke besitter. Omvendt har mødrene egenskaper som for eksempel evnen til å prate om følelser og nære ting i livet. Som Trine sier, *" at det er kanskje mer kos med meg, og at han prater mer med meg om følelser og ting."*

Et fellestrekk i mange av mødrenes fortellinger er at de oppfatter seg selv som viktige samtalepartnere for barna, og at de opplever at det er enklere for barna å komme til dem for å prate om det som er vanskelig og sårt i livet, enn til fedrene. Mange forteller også at de liker å lese for barna sine, noe flere av dem mener er noe barnas fedre ikke viser like stor interesse for. Derimot blir far beskrevet som en god lekekamerat og aktivitør. Flere forteller at fedrene er flinkere enn dem selv til å sette seg ned og leke med barna sine, og at de gjerne kan delta i

lego-lek med ungene sine i timevis. Spesielt vektlegger mødre med sønner betydningen av fedrenes aktiviteter med barna. Hilde opplever at hun som mor ikke greier å gi barna det faren kan, og hun mener at både mor- og farsfiguren – med de forskjellene de representerer - er like viktige for barns utvikling:

”De trenger begge to, vi gir jo forskjellige ting, og vi har både gutt og jente og jeg kan liksom ikke erstatte den rollen for i alle fall eldstemann, det kan jeg ikke, for jeg er jo ikke mann.”

Hanne forteller at faren har tatt aktiv del i sønnens interesse for fotball, og at han har vært den som har fulgt han opp, blant annet med transport til og fra kamper og trening. For Hanne har det betydning at hun har kunnet ta barna med på andre aktiviteter som hun selv glad i, som turer i skog og fjell. Anette kommer inn på mye av det samme:

”Jeg tror vi er klassiske i måten å være mor og far, for jeg vet at de ikke prater så mye om ting kanskje, det er mer, hvis Jon-Kristian er lei seg, så har han en tendens til å ville avlede da i stedet for å [spørre], mens jeg er mer sånn har du det bra på skolen med en gang, veldig redd for at han ikke skal ha det bra og sånn. Og så, jeg tror nok det er ganske forskjellig. Man må jo være begge deler. Jeg er ikke noe flink til å leke og sånn, og det merker jeg jo at han ikke får nok kos og sånn når han er hos pappaen, at det bare blir sånn leking og herjing da. [...] men det blir jo litt, det blir det at man må fylle to roller kanskje når han er hos meg.”

Anette argumenterer her for komplementær foreldrepraksis, og viktigheten av at barn har både kvinnelige og mannlige rollefigurer. Delt omsorg for henne innebærer ikke at foreldrene gir lik omsorg, men at de har ulike ting å bidra med, og at det derfor er viktig at sønnen tilbringer like mye tid med begge. Hun definerer seg og sin eks-partner som klassiske i sine kjønnete mønstre, og fjerner seg derfor fra den implisitte forståelsen av delt omsorg der mor og far har lik utforming av sin foreldrepraksis. Likevel krever temporaliteten som den delte omsorgen innebærer, at både mor og far i en viss grad klarer å balansere lek og kos på en annen måte enn om de fremdeles bodde sammen.

Da jeg spurte informantene om det var viktig for dem at barna tilbrakte like mye tid hos mor som hos far, var det tydelig at dette av forskjellige grunner var noe de prioriterte.

”Jeg har nok kanskje litt mer av de, sånn med lesing og den biten, og den kontakten på den måten da. Og sånne ting, og så gjør han andre ting selvfølgelig som ikke jeg gjør. Jeg føler vel at de får noe der som ikke jeg gir.” (Hilde)

”Også tenker jeg litt på dette med kjønn, at det er viktig å ha en far å identifisere seg med på den måten.[...]Og at det kanskje er mer kos hos meg, og han prater mer med meg om følelser og ting, og mer lek med.. De deler veldig sterke interesser for Lego, så lekingen der er nok bedre sånn sett enn med meg. Med meg så leser han bøker og historier og finner på ting.” (Trine)

Som sitatene illustrerer uttrykker flere av mødrene klare kjønns-komplementære forståelser av foreldreskapet. En sentral forståelse knytter seg til opplevelsen av at mor og far representerer ulike egenskaper og kvaliteter i forhold til omsorgen de kan gi sine barn. En slik komplementær rollefordeling mellom foreldrene er i tråd med funn i Brandt og Kvande (1999) sin studie av norske fedre, som også støttes av Holter og Aarseth (1993) og Lareau (2000). De fant at menns samvær med sine barn ofte var kjennetegnet av det de karakteriserer som «side-ved-side» -aktivitet, som handler om å gjøre aktiviteter sammen, for eksempel knyttet til sport og friluftsliv. Mødrenes samvær med sine barn preges motsatt oftere av «ansikt-til-ansikt»-samvær, som i større grad handler om samtaler og fortrolighet. Aarseth (2008) argumenter for at kjønnsforskjellene i foreldrepraksiser er i ferd med å viskes ut, og viser til at mødre i dag også er opptatt av å gjøre ting med sine barn, og at de opplever emosjonell kompetanse som noe man som forelder må opparbeide. I mødrenes fortellinger kommer det også fram skildringer av en dynamisk morsrolle, som i samvær med barna går utenom tradisjonell «ansikt-til-ansikt»-aktivitet. Som deltidsmor opplever mødrene å måtte spille på flere strenger.

5.4 Delt omsorg - valg, tvil og tro

Valget av delt omsorg er sammensatt, og som jeg har vist har mødrene ulike fortellinger om hvordan dette valget ble tatt. Den viktigste forutsetningen for å kunne velge delt omsorg handler likevel om gode samarbeidsforhold, og et syn på foreldrene som likeverdige omsorgspersoner. En faktor som går igjen i mødrenes argumentasjon er hensynet til barnets beste. Dette medfører at mødrene kontinuerlig vurderer om ordningen er til beste for barna. På

denne måten er fleksibilitet et viktig kjennetegn hos mødrene. De må hele tiden vurdere valget de har tatt, og være kritiske til hvorvidt de har valgt riktig.

I mødrenes fortellinger om valget av delt omsorg, og hvordan de forholder seg til samværsordningen de har valgt, er *tvil* og *refleksjon* nøkkelbegrep. Refleksivitet kan sees på som et illustrerende begrep på moderne foreldreskap, uttrykker Hallden (1999). I mitt materiale kan man også se tendenser til det Hallden refererer til som *"refleksiv usikker morsrolle"*, som kjennetegner moderskapet i sen-moderniteten, og kjennetegnes av tvil til eget moderskap og en søken etter nye løsninger for utforming av rollen. Anette setter ord på denne usikkerheten på følgende måte: *"Men, det er jo liksom ikke noen riktig måte å gjøre det på, jeg vet ikke om det finnes noen riktig måte å gjøre det på"*. Ikke bare er Anette usikker på om hun har tatt det riktige valget, hun vet heller ikke om det finnes et riktig valg. Selv mødrene snakker om delt omsorg som et selvfølgelig valg, så kommer det tydelig fram at de opplever ambivalens knyttet til valget de har gjort.

Dette er i tråd med Giddens (1992), Beck og Beck-Gernsheim (1995) sine teser om det senmoderne samfunn, hvor de normative spillereglene i forhold hvordan foreldreskapet skal utformes ikke lenger eksisterer, og individet på en refleksiv måte må stake ut sin egen kurs. Delt omsorg oppleves blant mødrene mine å være en prøve- og feile-prosess i ukjent terreng. De kan ikke forholde seg til tradisjonelle handlemønstre – de tar avstand fra foreldregenerasjonens tankegang i forhold til hvor barna bør bo etter samlivsbrudd, samtidig som de ikke har oversikt over konsekvensene av eget valg. I takt med at tradisjon mister relevans i forhold til å kunne veilede, henvender mødrene seg til forskning og ekspertuttalelser som ofte gir motstridende råd. Beck og Beck-Gernsheim (1995) bruker begrepet *"contradictory advice"* for å sette ord på foreldres søken etter kunnskap og råd i forhold til riktig barneoppdragelse. Rådene fra eksperthold er ofte flyktige, og det gjelder å orientere seg i jungelen av kunnskap. Jeg opplever at Trine setter ord på dette. Hun er usikker på hvordan det er for barn å leve med delt omsorg og hvorvidt det er riktig å gå i gang med en slik løsning, og henvender seg derfor til fagpersoner:

"Ja, jeg tenkte på når vi skulle ha den ordningen, så var jeg veldig usikker, så da tok jeg kontakt med familievernkontoret. Så snakket vi med noen terapeuter om det da, som har sagt at det høres bra ut når alle forhold ligger til rette. [...]Så det har hatt litt å si i mitt valg. Jeg følte at jeg måtte henvende meg til noen i gåseøyne profesjonelle."

Samtidig som det foreligger kunnskap og forskning knyttet til samværsfeltet, opplever mødre at kunnskapen om delt omsorg som mangelfull. De føler derfor på mange måter å være en del av en prøve- og feile-prosess, og flere uttrykker at de føler seg som "prøvekaniner". Når Vibeke sier "*resultatene ser vi ikke før om 20 år*", forstår jeg det som en et uttrykk for usikkerheten og ambivalensen som preger moderne moderskap. Foreldre både ønsker og forventes å gjøre det beste de kan for å sikre sine barn de beste oppvekstforhold og optimalisere deres lykke, og de stilles til ansvar for hvorvidt de lykkes eller ikke, noe som Beck og Beck-Gernsheim (1995) formulerer i "*the principle of responsibility*".

6 Organisering av delt omsorg

I dette kapitlet presenterer jeg mødrenes fortellinger om den praktiske utformingen av delt omsorg, og de utfordringer og dilemmaer som delt omsorgsløsning innebærer. Fordi kunnskapen om delt omsorg er mangelfull (Skjørten m. fl. 2007), kan det være interessant å belyse prosessen og avveiningene som ligger bak en fungerende omsorgsordning. Jeg starter kapitlet med å presentere de ulike løsningene som mine informanter har kommet fram til i forhold til organiseringen av samværet. Videre gir jeg et innblikk de ulike familiesammensetningene som informantene mine er en del av, før jeg diskuterer hvordan mødrene forholder seg til de økonomiske og juridiske rammevilkårene for delt omsorg.

6.1 Hvordan organiserer informantene delt omsorg?

Delt omsorg vil si at barna tilbringer omtrent lik tid hos mor og hos far. I følge (Skjørten m.fl. 2007) er den vanligste måten å organisere samværet på at barnet bor en uke hos hver. Organisering i forhold til bytte av bolig og andre praktiske forhold varierer hos de mødre jeg har intervjuet. Det samme gjelder lengden på sammenhengende samvær før bytte. De fleste av mødrene jeg har snakket med har forklart at barna bor en uke hos hver av foreldrene, med en fast byttedag. Flere av informantene gir uttrykk for at intensjonen med å bytte på samme dag hver uke, er å skape faste rutiner og en opplevelse av kontinuitet og forutsigbarhet. Å skape rutiner og kontinuitet i samværstiden er noe som Oftung (2009) også har pekt på som en strategi i forhold til mestring av situasjonen som deltidsfar, og jeg tolker i likhet med han mødrenes vektlegging av dette som spesielt viktig med tanke på at barna bytter hjem ukentlig.

6.1.1 Prøving og feiling – å prøve seg fram i ukjent terreng

Hvilken ukedag byttet skjer på varierer, og for flere av mødrene er den faste byttedagen resultatet av perioder med utprøving. Noen opplever helgen som et naturlig tidspunkt for bytting, mens andre har kommet til at midtveis i uka fungerer godt. Sunniva forteller at valget av fredag som byttedag blant annet har å gjøre med at det enkelt lar seg forene med ferier, som ofte starter på en fredag. Hanne og Anette organiserte også samværet på denne måten de første årene, men har etter hvert kommet til en annen variant, hvor barna bor hos den forelderen som ikke har hovedsamvær den uka i henholdsvis to og ett døgn midt i uka. Dette

for å gjøre tiden borte fra den ene forelderen kortere og dermed også savnet mindre, noe Hanne forklarer på denne måten:

”[...] så den uka hvor jeg har hele uka, så er barna hos pappaen sin på onsdagen og torsdagen, sånn at det blir på en måte aldri mer enn tre dager vekke eller tre dager hos den ene, og motsatt så har jeg dem bare onsdagen og torsdagen.”

For Anette kom denne løsningen i stand etter sønnens eget initiativ, da han opplevde at en uke ble for lang tid å være borte fra den andre. Hun opplever sønnens ønske som et forsøk på å skape følelse av kontroll og mulighet til å påvirke sin egen hverdag. Flere av mødrene jeg har intervjuet har vært inne på muligheten av en slik løsning, nettopp fordi de opplever at en uke borte fra den andre forelderen kan være mye. Mange av mødrene oppgir at barna savner den av foreldrene de ikke bor hos i samværsuka, spesielt gjelder dette for de yngste barna. Samtidig ser de at belastningen av enda en runde med flytting vil være for slitsomt for barna. Vibeke forteller at det i en periode var såpass vanskelig for sønnen å ta avskjed med den av foreldrene hun flyttet fra, at de bestemte seg for å gjøre overføringene på en kafé eller på skolen for å gjøre det minst mulig smertefullt for sønnen. Hensikten med å legge avskjedene utenfor hjemmene var å redusere følelsen hos sønnen av å bli forlatt av den ene forelderen. Sunniva forteller også at byttingen har vært vanskelig for barna, og at hun og faren derfor i en periode valgte å gjøre overleveringene på en brå og konsekvent måte for å strukturere sønnen i forhold til dette.

Hanne mener at det å flytte hver uke ikke har vært spesielt vanskelig for hennes barn. Dette fordi de har vært vant med denne overføringen fra de har vært små, og det derfor oppleves naturlig for dem. For Trines sønn Andreas er barnehagen arenaen for skifte av hjem, hver mandag. På denne måten mener Trine at det blir en naturlig overgang ved at hun for eksempel leverer sønnen i barnehagen mens faren henter han på ettermiddagen. Hun opplever at når uka hos den ene forelderen nærmer seg slutten, så gleder sønnen seg til å komme til den andre forelderen. Hilde forteller også at dagen når barna flytter fra den ene forelderen til den andre oppleves som naturlig for dem;

”[...]og jeg merker at når torsdagen kommer så er de klare for å bytte liksom, de blir jo veldig rutinerne, akkurat som de kjenner torsdagen, de merker tida, litt sånn.”

Tre av mødrene, Hilde, Trine og Hanne, opplever ikke at barnas flytting byr på problemer, noe som de forklarer med det har blitt en naturlig del av barnas liv. Dette samsvarer med Haalands (1988) undersøkelse, hvor de fleste av barna etterhvert får et naturlig forhold til å pendle mellom to hjem. Vibeke og Sunniva derimot beskriver overflyttingene som vanskelige for barna, og at de har måttet bruke tid og fantasi på å finne gode løsninger. Når mødrene forteller om prosessen med å finne den best mulige måten å organisere samværet på, er *barnets beste* det sentrale hensynet, og det det legges vekt på at det handler om å gjøre en vanskelig situasjon best mulig fungerende for barna.

Måten feriene organiseres på varierer mellom informantene. På samme måte som at byttedagen for flere av dem er et resultat av utprøving, har ferieavvikling også vært gjenstand for forsøk og feiling. Vibeke trekker fram usikkerheten i forhold til hvordan nettopp ferier bør organiseres og oppdeles når man praktiserer delt omsorg, på denne måten:

”Da vi gikk fra hverandre var det ikke noen særlige retningslinjer som jeg kunne lese eller høre om. Vi var de første i vår omgangskrets som fant på å gå fra hverandre med barn. Så det var liksom ingen å spørre, så vi rett og slett testet det litt sånn fram og tilbake.”

Som jeg var inne på i forrige kapittel opplever informantene at de operer i et felt som det foreligger lite informasjon om. Vibeke gir uttrykk for at det har vært vanskelig å få tilgang til informasjon og veiledning om hvordan samværet bør organiseres. For Vibeke og eks-samboeren ble altså løsningen å teste ut ulike måter for på den måten finne ut hva som fungerte best for dem.

Samværet i de mindre feriene, som høst- og vinterferie, har hver av foreldrene som regel annenhver gang, mens sommerferien og juleferien ofte deles likt. Samtidig gir de fleste mødrene uttrykk for at det er stor romslighet og fleksibilitet, og at det ikke er noe problem at barna tilbringer lengre tid hos den andre hvis det er nødvendig i forhold til feriereiser eller andre omstendigheter. Store merkedager som juleaften, bursdager og 17-mai feires blant flere av informantene gjerne i fellesskap med barnas far ved at enten mor eller far inviterer den andre forelderen til seg. Dette har spesielt forekommet i de første årene etter samlivsbruddet. Etter hvert som mor eller far får seg ny partner, har disse sammenkomstene opphørt for noen, fordi det har blitt mer naturlig å feire dagen med sin nye familie. Hanne understreket at

vennskapet med faren til sønnen hennes har gjort det mulig og naturlig å feire nettopp slike merkedager sammen, og at det å stikke innom for en kopp kaffe er helt ukomplisert. Fordi vennskapet til eks-partneren er bevart, synes hun det er fint å kunne vise sønnen at tonen dem i mellom er god. Det å kunne vise barna at mor og far kan samarbeide, er viktig for mange av mødrene, og er et tema som stadig understrekes.

6.2 Bosituasjon

En forutsetning for å kunne praktisere delt omsorg er at mor og fars bor relativt nær hverandre, noe som først og fremst skyldes at barna må bo i nærhet til sin skole (Haaland 1988; Skjørten m.fl. 2007; Thuen 2004). Felles for kvinnene jeg intervjuet er at de har kort vei til sine barns fedre, noe de uttrykker som et aspekt de har brukt mye tid og ressurser på å få til – både i form av organisering og økonomiske utgifter. Det å bo i nærhet av barnas far er noe mødrene omtaler som nødvendig for å kunne skape en best mulig ramme for barn som lever med delt omsorg. Samtidig fører naturligvis dette også til begrensninger når det gjelder å utforme sin egen boligsituasjon, spesielt med tanke på økonomi. Samlivsbrudd har som regel negative konsekvenser for familiers økonomi, og boligstandarden reduseres ofte når foreldre etablerer seg hver for seg (Jensen 1999; Moxnes 1999a; Skjørten m.fl. 2007). Sunniva og hennes eks-partner bor nå cirka en kilometer fra hverandre i samme borettslag-område. For dem var det ikke gitt at de av økonomiske årsaker kunne fortsette å bo i det samme området etter samlivsbruddet. Sunniva uttrykker det på denne måten:

”Det var usikkert i begynnelsen i forhold til hvorvidt far fikk kjøpt seg leilighet og om han kunne bo i samme område. Jeg var i en annen økonomisk situasjon fordi jeg hadde arv som jeg hadde kjøpt leilighet for, men jeg ser nok for oss begge to at det var veldig tøft å opprettholde en økonomi som gjør at vi klarer oss, altså vi bor jo på [tettsted] som er rimelig på mange måter sånn boligmessig i forhold til mange andre plasser, men samtidig innebærer det jo en stram økonomi å opprettholde, vi sitter begge på treroms-leiligheter.”

For Sunniva og eks-samboeren ble det nødvendig å bosette seg i et område der boligprisene var lave for å kunne opprettholde den boligstandarden i de ønsket og samtidig kunne bo i nærheten av hverandre. Vibeke og hennes eks-partner valgte å flytte fra det området der de hadde bodd før bruddet. Dette var mulig fordi sønnen ikke hadde begynt på skolen, og

dermed ikke ville miste skolemiljøet sitt. Prosessen som både handlet om å finne en skole som de syntes var ok samt å finne nye leiligheter i det nye området beskriver Vibeke som slitsom, og som en tålmodighetsprøve for begge. Hun er imidlertid i dag veldig glad for at de valgte å gjøre det på denne måten, og ser fordelene ved at de nå slipper å ordne med transport og lignende mellom to hjem. Den vanligste løsningen blant mine informanter har i midlertidig vært at en av partene har flyttet ut av felles bolig, og enten leid eller kjøpt ny leilighet i samme område. Viktigheten av kort avstand mellom mor og far er noe mødrene jeg har snakket med har lagt stor vekt på, og som nevnt har de strukket seg langt for kunne få til dette. Fordelene ved geografisk nærhet mellom foreldrene er blant annet at barna kan være nær sine venner uansett hvem de bor hos, og at de har kort vei til skolen fra begge steder. Kort avstand mellom hjemme gjør det også lettere å hente ting hos den andre hvis noe er glemmt eller å stikke innom for å ta seg en prat eller en kopp kaffe, noe flere av mødrene trekker fram som en stor fordel. Vibeke sier følgende om fordelene ved å bo nær faren til sønnen:

”Altså, fordi det er såpass nært, så er ikke terskelen heller for at han sier ah, jeg glemte hos pappa, da sier ikke jeg ”ja vel så dumt”, det er ikke sånn. Det er fleksibelt, det er fleksibelt begge veier. Det er ikke noe problem for oss å stikke innom hverandre.”

Hilde er den av mødrene som bor lengst unna barnas far, med ca fire kilometers avstand mellom hjemmene. Men i og med at barna fremdeles bor innenfor samme skoledistrikt, har de kort nærhet til både skole- og barnehagevenner hos begge foreldrene. Geografisk nærhet mellom foreldrehjemmene legger altså tilrette for en fleksibilitet som mødrene i min undersøkelse opplever som positivt for barna. Innen forskningen på delt omsorg legges det også stor vekt på betydning av geografisk nærhet for at samværordningen for trivselen blant både barn og voksne (Haaland 1988; Skjørten m.fl. 2007, Thuen 2004; Öberg og Öberg 2004).

Som jeg har vist medfører overgangen til å praktisere delt omsorg at økonomien til foreldrene rammes, og mødrene i min undersøkelse ga alle uttrykk for at delt omsorg innebar en økonomisk trangere hverdag, spesielt i perioden rett etter bruddet, eller i fasen hvor boligsituasjonen endret seg. De økonomiske utfordringene knyttet seg først og fremst til boligforhold, og de fleste ga uttrykk for at boligstandarden var redusert uten at dette ble problematisk, men heller en nødvendig konsekvens av valget de hadde tatt.

Når jeg spør informantene mine om økonomi hadde noen betydning for muligheten til å velge delt omsorg, gir de alle uttrykk for at det ikke var en avgjørende faktor i forhold til bestemmelsen. Haaland (1988) fant i sin undersøkelse at mødre som praktiserte delt omsorg i utgangspunktet hadde en god økonomisk situasjon. Haaland (1988) mener at et godt økonomisk utgangspunkt gjør det lettere å velge delt omsorg nettopp fordi man i større grad vet at man kan tåle høyere økonomiske utgifter, som det å praktisere delt omsorg ofte medfører. Dette kan være gyldige utsagn også for min undersøkelse, i og med at de alle ga uttrykk for at økonomiske hensyn ikke var avgjørende ved valget av ordningen.

6.3 Delt omsorg, men ikke på papiret

Flertallet av mødrene jeg har intervjuet forteller at de har oppgitt uriktige opplysninger til NAV i forhold til hvilken samværsordning de praktiserer og hvor barna bor. Dette begrunner de med at det økonomisk er ugunstig å registrere delt omsorg fordi det blant medfører at man havner i en annen skatteklasser enn man ville gjort som aleneforsørger, samt at det har betydning for beregning av barnebidrag og retten til ulike økonomiske stønader, som jeg har vist til i innledningskapittelet. I de tilfellene hvor paret har flere enn ett barn sammen, er det flere som har registrert et barn hos hver av foreldrene. Sunniva forklarer hvordan hun og eks-samboeren har valgt å gjøre det:

”Nei, der er det jo, der har jo vi, eh, der er jo vi litt på kanten [latter], kanskje dumt å si, men vi har jo registrert for å komme unna, så har vi registrert en unge på far og en unge på mor. For det er jo en ting som er absolutt sentral, det er jo på en måte en trygdesvindel, det bidrar til at vi kommer i skatteklasser to, det er sant. Nei det er en viktig ting, det har vært veldig stramt økonomisk, og jeg tror kanskje ikke vi ville klart oss hvis vi hadde hatt. [...] For det innebærer jo at du får en annen skatteklasser og barnetrygden da.”

Det kommer tydelig fram at Sunniva er ukomfortabel med å snakke om dette temaet og at hun nøler litt når hun forteller om hvordan de har valgt å registrere barna hos NAV. Som sitatet viser, så mener hun at det ville være vanskelig økonomisk å få det til å gå rundt, hvis de ikke fikk den økonomiske støtten som de nå får ved at de oppgir at et barn bor hos hver av foreldrene. I følge Skjørten m.fl. (2007) er dette ikke en uvanlig måte å formelt registrere

samværet på, når delt omsorg praktiseres av familier hvor det er flere enn et barn. Ved å føre opp at ett barn bor fast hos hver av foreldrene, har de krav på full stønadsrett for det barnet som bor hos hver av dem (2007:99). Hanne forteller at hun også oppgir uriktige opplysninger som samværsfordelingen til NAV, og hun sier følgende om;

”(...) og man kan si hva man vil om at det er gærent, men det er jo lov å gjøre det sånn, sånn at det går til barnehage.”

Hanne uttrykker at det formelt sett er uriktig å oppgi uriktige opplysninger, men hevder samtidig at det er lovlig å gjøre det. Hilde forteller at hun og eks-samboeren fant ut at de kunne føre opp ett barn hver på sin adresse, og for på den måten å havne i skatteklasse 2. Hilde påpeker at det for barna ikke betyr noen ting hva som blir oppgitt til NAV, så lenge de i praksis bor like mye hos far som hos mor. Når Hilde senere i intervjuet komme inn på rammebetingelsene for delt omsorg, er hun tydelig på at hun opplever regelverket knyttet til økonomiske betingelser som svært urettferdig. Hun opplever det som at man blir straffet for å samarbeide om barna etter et samlivsbrudd, siden man mister økonomiske bidrag ved å velge delt omsorg. Dette fører at folk spekulerer, mener hun. Mange velger å føre opp barna opp på forskjellige adresser, for å ha råd til å praktisere delt omsorg. Hilde karakteriserer dette som at «systemet» legger opp til at foreldre må lyve om barnas faktiske bosituasjon, slik hun forstår det blir man ikke belønnet for å samarbeide om barna. Utgiftene blir ikke nødvendigvis mindre ved at man har delt omsorg, argumenterer Hilde, og forklarer det med at utgiftene for bolig, mat og klær er de samme selv om barna er hos den andre forelderen halve tiden. Hun fortsetter:

”Så jeg tror mye av det kunne hindret mye konflikter faktisk, det å ha rettferdige løsninger, og det er det ikke. Så fort man er enige og deler og samarbeider bra så skal man miste. Så da bidrar det til at folk skriver uriktige opplysninger. Så vi har ikke skrevet papirer på at vi har delt omsorg hos NAV, det har vi ikke gjort. Vi har delt omsorg, selv om NAV ikke vet det. Hvorfor skal de vite det, det har de ingenting med. [...]Den avtalen den har vi for oss selv. Og det har de valgt.”

Hilde opplever ikke at «systemet» tilrettelegger for rettferdige rammebetingelser for foreldre som velger å praktisere delt omsorg. Dette gjør at mange velger å omgå regelverket, som en naturlig konsekvens av at det faktisk er mulig å gjøre nettopp det. Samtidig som hun argumenterer for at det er ok å gjøre det på denne måten, er det tydelig at hun opplever en

sårhet over at barna blir blandet inn. Hun sier følgende; ”Og det er synd at man skal bruke ungene sine sånn, synes jo det. Kjenner når jeg snakker om det at det er ganske ille.”

Flere av mødrene argumenterer på tilsvarende måte som Hanne og Hilde. De vet at de formelt sett gjør noe ulovlig når de oppgir uriktige opplysninger til Nav, men hevder samtidig at det er deres rett å gjøre det på denne måten. Jeg knytter dette til deres opplevelse av at systemet ikke tilrettelegger for rettferdige løsninger. Mødrene opplever at de økonomiske rammevilkårene for delt omsorg gjør det ugunstig å velge en slik ordning, og på den måten ikke oppmuntrer foreldre til å velge den ordningen som handler om barnets beste.

6.4 Fleksibilitet

Fleksibilitet i forhold til endring av måten samværet organiseres på er noe som mange av mødrene gir uttrykk for å måtte være åpen for, og flere forventer at slike endringer vil komme etter hvert som barna blir eldre. Sunniva har vært tydelig i forhold til barna sine på at de etter hvert kan endre hvordan de disponerer tiden hos hver av foreldrene, og ser for seg at det etter hvert kan bli aktuelt for barna å tilbringe 14 dager hos hver av foreldrene. Dette begrunner hun også ut i fra hvor slitsomt hun selv synes det er å flytte mellom eget hjem og hennes kjærestes bolig. Hilde uttrykker også at hun er forberedt på at det kan komme endringer i forhold til hvordan samværet organiseres etter hvert. Hun forteller at hun har gjort det klart for barna at det er dem ordningen skal fungere for, og at foreldrene vil lytte til deres ønsker og forsøke å tilrettelegge så godt som mulig for at barna skal ha en bra bosituasjon. Samtidig legger hun ikke skjul på at dette også er noe som skaper en viss bekymring for at det kan føre til at hun får mindre samvær med barna etter hvert. Hun uttrykker følgende:

”Sånn er det, og jeg tenker jo mye på at det kan jo fint komme en dag som ikke kommer til min fordel, den dagen ungene skulle si at de faktisk vil bo hos far, det må jeg bare innse at kan faktisk skje. Og det er jo ikke noe sorg jeg kan påføre dem da, dessverre.” (Hilde)

Til tross for at Hilde risikerer at en slik fleksibilitet som hun åpner for på sikt kan komme dårlig ut for hennes del, er det allikevel viktig for henne å poengtere at det er barnas beste, og ikke hennes følelser som bør vektlegges i forhold til hvilken samværsordning barna skal leve med.

Anettes tidligere samboer og far til hennes sønn Jon-Kristian planlegger som tidligere nevnt å flytte et stykke unna byen de nå begge bor i, noe som antageligvis vil medføre at Anette får den daglige omsorgen for sønnen. Til tross for at dette er en situasjon hun helst hadde ønsket å unngå, trekker hun allikevel fram det hun ser på som en potensiell positiv side ved at han flytter:

”Og så har jeg også tenkt at det kan være bra sånn senere når han skal begynne på ungdomsskolen å ha en sånn mulighet at han kan begynne på en helt annen skole et helt annet sted hvis det trengs, for det kan jo plutselig trenges. Men foreløpig så trives han jo veldig bra i [byen de bor i].”

Her viser Anette til at det å ha to foreldrehjem også kan være positivt, nettopp fordi det gjør det mulig for sønnen hennes å skifte skole- og lokalmiljø hvis det skulle være nødvendig. Dermed åpner hun også opp for at sønnen etter hvert kan komme til å flytte til faren, og understreker det positive ved en slik fleksibilitet.

7 Å leve med delt omsorg

Mens kapitlet om valg av delt omsorg fokuserte på idealer og de argumenter som mødrene knytter til å ha delt omsorg for sine barn, handlet kapitlet om organisering av delt omsorg om praksis og utforming av det delte samværet med barna. Dette kapitlet tar utgangspunkt i mødrenes fortellinger om hverdagslivet, både i uka med og uten barna – en inndeling som gjør mødrenes liv preget av kontrasterende hverdager og fokus. Ukene med og uten barn er for de fleste av mødrene fulle av kontraster – uka med barn fokuseres fullt og helt på tilrettelegging for livet med barna. Uken uten barn brukes på å utføre øvrige oppgaver som f.eks. overtidsarbeid, trening, venner og egentid. Ved å fokusere på både samværsuka og uka uten samvær synliggjøres kompleksiteten i moderskap i en delt omsorg-setting, både på det praktiske – hvordan de gjør moderskapet, men også på følelsesmessige plan. Jeg starter kapitlet med å presentere mødrenes opplevelser av uka med samvær, og deretter uka uten samvær, før jeg utforsker hvordan samværsordningen påvirker mødrenes opplevelse av egen morsrolle. Ved å presentere mødrenes fortellinger knyttet til å leve med delt omsorg tydeliggjøres utfordringer mødrene opplever i konstruksjonen og legitimeringen av egen moderskapspraksis. Utfordrer den tidsmessige oppdelingen av omsorgen deres forståelse av eget moderskap?

7.1 Samværsuka

7.1.1 Strukturering

Uka hvor barna bor hos mor beskrives som innholdsrik og hektisk av informantene. Dagene går med til blant annet å tilrettelegge for skolen, måltider, lek med venner, tv-titting samt organiserte aktiviteter, som fotball, svømming og musikk. Felles for mødrene er at de i denne uka legger vekk det meste av aktiviteter og oppgaver som ikke er familieorienterte, så de på den måten kan rette all fokus på barna i uka de er hos mor;

”Alle sosiale ting med venner og sånn gjør jeg stort sett den uka jeg ikke har dem. Så jeg skjerner på en måte mitt samvær med dem.” (Beate)

”Og da er jeg jo hjemme hele tiden. Så da er jeg aldri noe sted liksom, med mindre det er noe helt viktig, at jeg må på et møte eller sånne ting, men som regel er det veldig sjeldent.” (Hilde)

Både Beate og Hilde deler hverdagslivet sitt i to – i samværsuken brukes tiden på barna, mens mødrenes individuelle liv tas opp igjen i de ukene hvor barna ikke er hos dem. Hilde forsøker å legge til siden alle aktiviteter som ikke inkluderer barna i uka hvor barna bor hos henne. Hun opplever at tiden hun har med barna er svært dyrebar, og hun tar ikke lenger samværet med dem for gitt;

”Jeg føler det som at det noen ganger blir litt sånn, i alle fall jeg føler at hvis de skal være med noen hjem, eller... mister jeg liksom, de mister tiden med meg, og den kjenner jeg absolutt på. Det er det ingen tvil om.”

Tiden med barna er ikke lenger en selvfølgelighet, den tidsmessige oppstykketheten av omsorgen for barna gjør at denne tiden blir dyrebar. Fordi Hilde setter av all tid til barna i uka de bor hos henne, oppleves det sårt hvis barna prioriterer annerledes – hvis de velger å bruke tid på venner, betyr det at hun mister samværstid med dem, tid hun ikke har råd til å gå glipp av fordi denne tiden allerede er begrenset. Barnet som emosjonell ressurs i det senmoderne vektlegges blant annet av Giddens (1992) og Beck og Beck-Gernsheim (1995). I takt med individualisering og effektivisering samfunnet, samtidig som det skjer en forvitring av tradisjonelle institusjoner som familie og religion, framstår barnet som en viktig kilde til intimitet. I forlengelsen av Giddens (1992) og Beck og Beck-Gernsheim (1995) sine teser, så kan foreldres kamp om samværsrett for sine barn etter samlivsbrudd på denne måten knyttes til tendenser som kjennetegner det senmoderne samfunn. Barnet blir endel av foreldrenes emosjonelle prosjekt, og en viktig kilde til intimitet.

Flere av mødrene forteller at de til tider kan føle at samværsuka med barnet eller barna blir veldig intensive, og at de på mange måter føler at det er mye som skal tas igjen eller kompenseres for i uka hvor de ikke har hatt samværet. Vibeke forklarer det på denne måten:

”Jeg prøver å ikke gjøre [...], det vanskelige med å bare ha en uke om gangen, og det er sikkert like vanskelig for pappa, er at man får lyst til å gjøre så innmari mye når man er sammen med barna sine, samtidig som man prøver å gi dem den hverdagen som de også ville hatt hvis de var hos oss kontinuerlig tenker jeg.”

Det er et problem å balansere barnas hverdag, og å holde på normaliteten i et oppstykket foreldreskap. Viktigheten av dette ligger i at ikke foreldrenes behov skal komme først – nemlig å gjøre stas på tiden sammen med barnet – men heller opprettholde fokuset på barnets behov for en stabil hverdag og en normalitet i samværet med begge foreldre.

7.1.2 Viktigheten av hverdag

Flere av mødrene gir uttrykk for at det er mye aktivitet og fokus på hygge i uka barna er hos dem. Dette mener de handler om å kompensere for tiden de ikke har vært sammen med barna, og for å gjøre samværstiden så god som mulig. Samtidig legger flere også vekt på å forsøke å begrense fokuset på aktivitet og hygge, fordi de mener at barna trenger kontinuitet og stabilitet – og vanlig hverdag:

”Men det er litt vanskelig også å begrense det, det at man da bare lager kosedager ikke sant, når man er sammen, sånn at man da ikke ender opp med å ha barn som er fullt opp av aktiviteter og gathers og ting og tang på hver side.” (Vibeke)

Vibeke er redd for at behovet for å fokusere 100 prosent på sønnen i tiden de har sammen lett kan føre til det hun karakteriserer som ”overstimulerte” barn, fylt med ulike aktiviteter på begge sider. Hun forklarer også at det lett blir veldig mange ”kosedager” med sønnen fordi hun føler behov for å gjøre stas på tiden de har sammen. Anette forklarer at hun ofte får et ønske om å gjøre ”alt” i samværsuka med sønnen, for å kompensere for uka han har vært hos faren; *”Det blir veldig mye at man skal gjøre alt på den uka da, for å kompensere litt.”*. Flere av mine informanter gir uttrykk for det samme som Vibeke og Anette setter ord på, nettopp det at det lett blir mye aktivitet og overstimulering i uka hvor barna er hos dem.

Mødrene er imidlertid klare på at ønsket om å gjøre stas på barna må vike for barnas behov for en normal hverdag. Det er langt viktigere å gi barna hverdagen sammen, enn at det skal være fest hver dag. De poengterer at barna må ha den hverdagen som mest mulig ligner den hverdagen som de ville ha hatt sammen dersom de hadde bodd med dem permanent. Som Sunniva forklarer; *”Vi prøver å få til en normal familiesituasjon, samtidig som den er spesiell – det er en utfordring”*. Flere av informantene påpeker at det derfor blir viktig med rutiner og faste rammer som strukturerer samværet. Som nevnt innledningsvis i dette kapittelet preges beskrivelsene av dagliglivet til barna i samværsuka med mor av mange faste aktiviteter, som

for eksempel organisert idrett og musikk. Dette er aktiviteter som barna som oftest deltar i på ukentlig basis, og som er fast og uavhengig av hvilket hjem barna bor i.

I mødrenes fortellinger om hverdagslivet vektlegges behovet for å skape hverdag og rutiner. Oftung (2009) fant i sin undersøkelse om mestring og omsorgspraksis blant deltidsfedre, at fokus på faste rutiner og et normalt hverdagsliv var en viktig mestringsstrategi for fedrene. Jeg knytter på samme måte mødrene fokus på hverdag og rutiner som en form mestring – og normaliseringsprosjekt, hvor de forsøker å gjøre en spesiell situasjon mest mulig normal.

7.2 Uka av – den barnefrie tiden

Mens mødrenes samværsuke er preget av en slags skjermet tilværelse, både i forhold til mødrenes sosiale liv og andre aktiviteter, handler uka uten samvær ofte om å ta igjen det man ikke fikk gjort i samværsuka. Det gjelder sosialt samvær med venner og plikter som er utsatt, samt at det da blir tid for dyrking av egne interesser.

7.2.1 Mer jobbing

I den grad det er mulig forsøker flere av mødrene å jobbe mer i uka hvor barna er hos far. Dette gjør de hovedsakelig for å få utnyttet uka med barna best mulig, men det fungerer i noen tilfeller også som en kompensasjon for savnet av barna. Beate jobber som rådgiver, og har mulighet til å være fleksibel i forhold til hvor lange dager hun jobber. Hun velger derfor å jobbe korte dager den uka hun har samvær med barna. Til gjengjeld blir det ofte lange dager på jobb i uka hvor barna er hos far. Sunniva har også fleksitid, som vil si at hun har mulighet til å jobbe kortere dager i uka hvor barna er hos henne. Dette fører til at hun ofte må ”*hente seg inn*” på jobben i uka etter at barna har bodd hos henne, noe som kan bety lange dager. Dette er en løsning Sunniva ikke føler fungerer optimalt fordi hun har behov for å hente seg inn i uka uten barn, noe som er vanskelig å forene med lange dager på jobb. Hilde forteller også at hun velger å jobbe lengre dager i uka hvor barna ikke bor hos henne. Dette gjør hun for å kunne jobbe kortere dager i samværsuka, men også fordi hun opplever det som godt å ha noe annet å fokusere på i tiden uten barna. Hvis ikke blir dagene fort lange, og da er det lett å sitte hjemme og savne barna, sier hun. For Trine og Anette som studerer betyr uka uten samvær tid

til å konsentrere seg om studier, samt å ta flere vakter på deltidsjobbene de har, noe som ikke er like lett å få til når sønnene er hos dem.

Haaland (1988) og Skjørten m.fl. (2007) finner også i sine undersøkelser at jobbingen blant foreldre som praktiserer delt omsorg intensiveres i uka uten samvær. De legger vekt på at fleksibilitet i arbeidslivet er en viktig forutsetning for den som praktiserer delt omsorg. Dette kommer også til uttrykk blant flere av mødrene i min undersøkelse; fleksibiliteten som de har i arbeidslivet har vært avgjørende for å få til en godt fungerende samværsordning.

7.2.2 Oppstykket tilværelse

Mødrene gir alle uttrykk for at å praktisere delt omsorg medfører en oppstykket tilværelse med store kontraster. Kontrasten mellom samværsuka og uka uten barn beskrives som stor. Sunniva har nå barn boende hjemme til enhver tid i og med at hennes samboer også praktiserer delt omsorg. Samboeren har samvær den uka da Sunnivas barn er hos faren. Sunniva reflekterer om da hun kun hadde barnsamvær annenhver uke:

”I begynnelsen så var jeg veldig opptatt av å klare alt og alt skal fungere og jeg skal sørge for at alt flyter og det er bra for ungene og, men jeg ser nok i etterkant, etter hvert har det nok blitt litt klart for meg at det har vært en litt oppstykket tilværelse på mange måter, litt av og på [...] en uke så var jeg supermamma og neste uke var jeg ikke mamma i det hele tatt, det ble veldig oppstykket”.

Denne oppstykkede og kontrasterende tilværelsen er noe mange av mødrene setter ord på, og de bruker betegnelser som ”av og på-mor” og ”deltidsmor”, begrep de setter i kontrast til deres tidligere status som kontinuerlig mor. Sunniva ønsket å få til en løsning der den nye samboerens barn fra tidligere forhold skulle bo hos dem i uka hvor barna hennes var hos faren, for større grad å slippe denne “av og på”-tilværelsen, som hun opplevde som vanskelig. Det å ha samboerens barn boende hos seg i uka hvor hennes egne barn er hos far, uttrykker Sunniva som positivt og som dempende på følelsen av å være ”mor på halvtid”, som hun uttrykker det.

Overgangene mellom samværsuke og barnefri uke kan være vanskelig å håndtere. Mødrene uttrykker at det oppleves som utfordrende å gå fra å ha omsorg og tilsyn med barna hver dag, til å skulle gi slipp på dem en hel uke. Spesielt kan de første dagene etter at barna har flyttet til far være tøffe. Anette forklarer:

”Særlig de første dagene etter at han har vært hos meg en uke og så drar til pappaen sin, så føler jeg sånn at jeg ikke har noen kontroll da, synes det er rart de første dagene, da ringer jeg alltid og sånn ikke sant, hører hvordan det går og sånn, for da har jeg hatt han en helt uke og så er han plutselig borte, og da har jeg ikke noen kontroll over hva han driver med. Tap av kontroll er kanskje det jeg kjenner mest på.”

Som sitatet over viser så opplever Anette det som vanskelig å plutselig måtte gi slipp på kontrollen over hva sønnen gjør og hvordan han har det, i motsetning til det hun føler når han bor hos henne. Hun synes det er vanskelig å gå fra å være sammen med og ta ansvar for sønnen i en hel uke, til å plutselig være borte fra han og ikke vite noe særlig om hverdagene hans lenger. Dette gjør at hun ofte de første dagene etter overføringen har behov for å ringe over til eks-samboeren for å høre hvordan det går med sønnen.

Sunniva gir uttrykk for en tilsvarende følelse av tap av kontroll når barna overføres til far. Hun forteller at hun er ekspert i å engste seg, og at denne engstelsen er sterkest de første dagene etter overføringen. De første årene etter at de gikk i gang med delt omsorg forsøkte hun å la være å ringe mer enn nødvendig for å ikke trigge barnas savn og behov for henne når de var hos faren, men nå synes hun det er greit å ringe over for å høre hvordan det har gått med prøver på skolen, og andre viktige hendelser i barnas hverdag. Mens heltidsforeldre tidsmessig har mulighet til å kontinuerlig være tilstede i barnas liv, opplever delt omsorgsmødrene i større grad at det oppstår et «hull» i oversikten over barna i uka hvor de er hos far. Dette fører til at mødrene kan føle at de mister kontroll og oversikt over barnas liv i perioder. Anette sier: *”Men jeg vet jo ikke hva han har hos pappaen sin, det er jo litt rart. Det er kanskje sånn, jeg vet liksom ikke den dynamikken de har egentlig, så det er sprøtt.”* Hanne anerkjenner også at man i situasjonen som deltidsmor kan føle at man mister kontroll, men hun er opptatt av at man må akseptere det som en konsekvens av samværordningen man har valgt. Hun sier følgende: *”Og jeg vet at mange kvinner har litt sånn behov for å ha full kontroll, sånn at hvis barna er hos pappaen så man på en måte- har du husket på det, og pass på det og... [...]Men jeg tenker; la det være litt forskjellig.”*

Som sitatene viser, så er den oppstykkede tilværelsen delt omsorg medfører utfordrende for mødrene, og stillheten som fyller hjemmet etter at barna har flyttet kan føles tung, spesielt de første dagene. Samtidig er det et viktig poeng i mødrenes fortellinger at det sentrale ikke er deres egne utfordringer knyttet til ordningen. I stedet vektlegger de barnas trivsel og de positive opplevelsene. Det at mødrene selv opplever tilværelsen som oppstykket er

underordnet – det er barnas hensyn som er viktig. Jeg opplever at Vibeke setter ord på denne avveining på en illustrerende måte:

”For det som kanskje jeg synes er vanskeligst er i forhold til det å skulle være, hvordan skal jeg si det, altså den byttingen da mellom det å være kontinuerlig mamma fordi at hun da har et helt annet liv, de to tungene, å ha fullstendig oversikt over det, det må man jo bare slippe og jeg synes jo selvfølgelig det er vanskelig å vite at jeg kontinuerlig ikke klarer å ha kontakt med han på samme måte som jeg ville hatt hvis han var hos meg hele veien.[...] Men det er på en måte resultatet av valget vi har tatt.”

En konsekvens knyttet til praktiseringen av delt omsorg er for Vibeke at hun mister kontroll, oversikt og innsikt i barnas liv, og hvor det å være mamma er en rolle hun hele tiden må tre inn og ut av. Samtidig kommer det klart fram at delt omsorg er et valg som er gjort for barnets beste, og at hennes problemer knyttet til omsorgsfordelingen derfor ikke kan få fortrinn.

7.2.3 Den tunge uka

Mødrenes skildringer av uka uten samvær er preget av savn, ensomhet og en følelse av mangel på kontroll og oversikt over barnas liv. Som jeg har vist til i avsnittet over, gir informantene uttrykk for at det ofte er vanskelig å gi slipp på barna etter å ha hatt dem en uke hos seg. For Trine, som ikke har hatt delt omsorg for sønnen lenge, har savnet etter sønnen når han ikke bor med henne i perioder vært vanskelig og hun beskriver denne tilværelsen slik: *”De dagene, sånn i hvert fall tidligere, så var det utrolig dårlige dager, jeg ble utrolig deprimert når vi gikk over til den ordningen, så da kunne jeg komme hjem fra skolen og bare legge meg.”* Som sitatet viser har det vært veldig vanskelig for Trine å gå fra å ha hovedomsorgen for sønnen til å dele samværet likt med sønnens far, og hun beskriver de største problemene i det å praktisere delt omsorg. Selv om hun sier at det har blitt lettere å håndtere den nye situasjonen ettersom hun har vendt seg til å dele samværet, så opplever hun samværsordningen som vanskelig. Fra eget perspektiv trives hun ikke med å praktisere delt omsorg, da uka uten samvær ikke representerer frihet, men tap av samvær. Samtidig er delt omsorg et valg hun har vært aktiv med på å fatte, og hvor hensynet til sønnen og hans forhold til faren var sentralt. Selv om ordningen med delt omsorg for Trine oppleves som tung og vanskelig, ønsker hun ikke å revurdere ordningen, da den likevel fremstår som både legitim og viktig.

Hilde forteller også at det var tungt å gå i gang med delt omsorg, og at hun i begynnelsen var mye trist og ensom i uka hvor barna var hos faren. Etter hvert fant hun ut at hun hadde to valg, det ene innebar å sitte hjemme og synes at alt var trist og leit, eller hun kunne velge å gjøre ting hun ellers ikke fikk gjort og gjøre noe produktivt ut av all tiden hun hadde for seg selv. Hun valgte å håndtere savnet gjennom å aktivisere seg selv, og på den måten få tiden til å gå fortere når barna ikke er hos henne:

”Det var jo veldig trist i starten, den er jo veldig lang den uka på en måte, men sånn er det jo. Men så fant jeg ut at jeg hadde to valg, og det var å sitte og synes at det var veldig trist og leit – og det syntes jeg det var allikevel – og bare sitte å grave meg sjøl ned, eller jeg kunne faktisk velge å gjøre noe som jeg ellers ikke fikk gjort, fordi jeg hadde litt mer tid alene.”

Hilde opplever å mestre hverdagen bedre ved å fokusere på de mulighetene som uka uten samvær representerer, fremfor å tenke på de begrensningene som hun ikke kan gjøre noe med. Men Hilde er også tydelig på at det å være mor på deltid er noe som må mestres, og at man aktivt må møte tilværelsen som deltidsmor med strategier for å overkomme tomrommet når barna er hos far.

7.2.4 Å kunne strukturere dagene som man vil

Samtidig som uka uten samvær for flere av informantene – og tidvis alle – handler om vonde følelser knyttet til savn, en oppstykket tilværelse og tap av kontroll, innebærer denne uke også muligheter som mødrene i varierende grad benytter seg av, ved at den tilrettelegger for mødrenes individuelle liv, noe som det foregående sitatet til Hilde poengterer. Vibeke legger vekt på at de kontrasterende ukene legger til rette for å kunne spille ut ulike roller:

”Ja, når han ikke er hos oss så er det ganske annerledes, så vi lever definitivt to ganske forskjellige liv, spesielt nå opptil, nå som vi har fått en liten sønn så blir jo det å være småbarnsforeldre igjen, men opp til da så var vi virkelig helt typisk sånn bare kjæresten den uka, og så var vi foreldre den andre uka. Men det er stor forskjell på de tingene, men det er egentlig ganske godt å ha begge de to.”

Uka uten samvær beskrives blant flere av informantene som både befriende og gode. Denne uka gjør det mulig for mødrene å prioritere seg selv og bruke tid på egne behov, som de mener et «vanlig» familieliv ellers ikke ville gitt rom for. Anette sier følgende: *”Jeg tenker*

alltid at jeg skal få gjort veldig mye mer når han ikke er hos meg, men det blir aldri egentlig sånn. Men det er jo annerledes for jeg kan på en måte gjøre hva jeg vil da, strukturere hvordan jeg vil, jeg er ikke tvunget til å være hjemme på kvelden og sånn.” Hun opplever også at det å være deltidsmamma åpner for at hun kan spille ut andre roller enn kun den hun knytter til det å være mor:

”Jeg føler liksom at den der rollen som mor, den blir liksom på deltid den og, og det har ganske mye å si tror jeg. Jeg tror ikke at jeg definerer meg selv først og fremst som mor for eksempel, ikke sant. [...] Det er en stor del av meg selvfølgelig, men ja, det griper liksom ikke inn på alle områder heller som det kanskje gjør ellers, og så får jeg tid til å være meg selv mye mer. Så på en måte så føler jeg, det er sånn, jeg er mamma på deltid liksom, det er veldig rart.”

For Anette er en positiv konsekvens av å praktisere delt omsorg at hun får mer tid til å dyrke sine egne interesser og andre områder av livet sitt. Dette gjør at hun ikke først og fremst definerer seg selv som *mor*, hun er også *Anette*. Når jeg spør Hanne om hvordan uka uten samvær forløper, legger hun også vekt på det hun oppfatter som positivt, og hun sier: *”jeg synes det er deilig å kunne gjøre ting for meg sjøl”*. Hun beskriver videre at hun synes at hun får nok tid med barna og hun setter pris på mulighetene de kontrasterende ukene gir: *”Når jeg ikke har sett dem på to eller tre dager så er det alltid godt å se dem igjen, og da er det fokus. Og så vet jeg at om noen få dager igjen så kan jeg gjøre det som jeg har lyst til.”*

Som sitatene viser så uttrykker flere av mødrene at de setter pris på mulighetene uka uten samvær legger til rette for – å kunne gjøre det de har lyst til. Hannes utsagn tegner et bilde av en mor som omfavner friheten den barnefrie uka gir. Samtidig opplever jeg at det også er et element av ambivalens knyttet til det å sette ord på at tiden uten barna også representerer glede. Når Anette sier: *”helt egoistisk så synes jeg det er veldig deilig”*, så tolker jeg det som et uttrykk for at det ikke er legitimt som mor å uttrykke positive følelser knyttet til det å være adskilt fra sine barn. Haaland (1988) fant i sin undersøkelse en lignende tendens, nemlig at mange av mødrene satte pris på egentiden delt omsorg innebar, men at det var forbundet med skam å innrømme dette.

Lindsey og Christy (1990) setter spørsmålsteget ved hvorvidt kvinner kan ha det godt med seg selv hvis de søker andre roller enn morsrollen. I følge forfatterne er kvinner sosialisert til å forholde seg til et *”motherhood mandate”* som foreskriver morsrollen som den viktigste. På

denne måten vil kvinner som orienterer seg utenfor hjemmet og familien oppleve skyldfølelse og skam. En slik forståelse står i kontrast til blant annet Giddens (1992), Beck (2004) og Beck og Beck-Gernsheim (1995) sine teser om individets muligheter i det senmoderne. I følge dem har individualiseringen og kjønnsrevolusjonen som preger det moderne, vært med på å frigjøre kvinner fra tradisjonelle normative krav. Morsrollen, som tradisjonelt har vært forbundet med en emosjonell støttefunksjon for andre, har i følge Beck (2004) begynt å orientere seg utenfor kjernefamiliens grenser. I mitt materiale er det mulig å identifisere tendenser som støtter denne tesen. Flere av mødrene gir uttrykk for å sette pris på og omfavne friheten uka uten samvær gir, og kunne være mer enn *mamma*. Samtidig er ikke dette nødvendigvis et uttrykk for individualisering og endrede rammer for moderskapet i retning av det Giddens (1992), Beck (2004) og Beck og Beck-Gernsheim (1995) argumenter for. Det at mine informanter ikke uttrykker morsrollen som like viktig og at de føler glede over frihet uten samvær, kan tolkes som uttrykk for en mestringsstrategi i en situasjon hvor de tidsmessige rammene for moderskapet er utfordret og der vanskelige følelser knytter seg til barnas fravær. Mødrene forholder seg slik jeg forstår det på mange måter til det Lindsey og Christy (1990) karakteriserer som ”the mothershood mandate”, hvor det å innrømme at det føles godt å være uten samvær halve tiden er forbundet med en slags skam.

7.2.5 Overskudd og refleksjon

Uka uten samvær gir også tid og rom for planlegging av samværet med barna, samt refleksjon og perspektiv på egen morspraksis. Flere av mødrene forteller at de bruker den barnefrie uka til å evaluere samværsuka som har gått, og at det gir en unik mulighet til få avstand til og oversikt over dynamikken i samværet;

”Det innebærer at jeg på en god måte disponerer tiden og sånn sett blir mer bevisst på mange måter i forhold til det å være mamma, enn hva jeg ellers ville ha blitt hvis vi fortsatt bodde sammen da.” (Sunniva)

”[...]jeg kjenner i alle fall selv at hvis jeg har hatt en vanskelig uke med Jon-Kristian, eller det kan jo være meg som er vanskelig, men i alle fall hvis dynamikken har vært litt vanskelig så får jeg en sånn friuke hvor jeg får tenkt over ting, kanskje jeg skal gjøre det på en annen måte og kanskje jeg skal... Det synes jeg er veldig deilig. Jeg skjønner nesten ikke hvordan det går an å ikke ha det da, for man blir veldig låst i sånne mønstre med hvordan man samhandler med barna sine, og når man plutselig

har mange dager borte så ser man det på en helt ny måte. Så det ha jeg ofte tenkt, det er liksom sånn ypperlig, det er nesten så det er bedre da.” (Anette)

Anette opplever at uka uten samvær med sønnen gjør henne i stand til å få overblikk over dynamikken hun og sønnen har. Dette gjør at hun får et mer bevisst forhold til rollen som mor, hun mener det bidrar til å gjøre henne til en bedre mamma. Samtidig påpeker hun at det også er lett å fordype seg i tanker om hvordan samværet har vært og hvorvidt hun har gjort ting på en god måte, noe som ofte fører til dårlig samvittighet; ”og så når jeg får tenkt på alt når han ikke er der, så tenker jeg på alt som jeg føler at jeg har gjort feil, ikke sant. Så det blir ganske lett å få mye dårlig samvittighet”. Samtidig som uka uten samvær gir rom for refleksjon og tid til å hente seg inn, skaper oppdelingen av samværet også en distanse og kritisk blikk til egen morspraksis.

7.3 Dårlig samvittighet – en rød tråd

I mødrenes fortellinger om sitt moderskap, opplever jeg at dårlig samvittighet og bekymring går som en rød tråd. Det betyr ikke at disse følelsene kjennetegner alt som har med samværet å gjøre, men heller at det er en dimensjon som blir trukket på i mange sammenhenger. Mødrene uttrykker selvsikkerhet og ideologisk befestning i argumentasjonen for samværsordningen de praktiserer, og likedeling av omsorg og ansvar mellom mor og far er viktige dimensjoner i deres fortellinger. Samtidig får jeg inntrykk av at de tar mye emosjonelt ansvar for barna, og de setter ofte ord på dårlig samvittighet, som til tider plager dem. Vibeke knytter dette til å være typisk kvinnelig;

”Jeg går selvfølgelig rundt som en kvinne og har konstant dårlig samvittighet for en masse ting, det er typisk kvinnelig, det er nok det, men jeg kan ikke se noen annen [løsning], jeg er veldig overbevist om at ordningen skal være rettferdig og riktig.”

Valget om delt omsorg fremstilles på den ene siden som enkelt og selvsagt. Samtidig tyder tendenser i mødrenes fortellinger på at delt omsorg tidvis utfordrer mødrenes forståelse av seg selv som gode mødre. Vibeke setter i utsagnet overfor ord på kompleksiteten hun opplever som mor med delt omsorg. Hun er overbevist om at hun har gjort det riktige valget ut fra rammene hun opererer innenfor, samtidig som dette ikke hindrer henne i å ha dårlig samvittighet for manglende tid og oppfølging av barna. Jeg opplever dette paradokset som gjennomgående blant mødrene, og det kan virke som at det ikke alltid er samsvar mellom på

den ene siden idealene de uttrykker i forhold likedelingen av omsorgsansvaret, og på den andre siden normene for godt moderskap som de relaterer seg til. Lilleaas (2003) henter inspirasjon fra Bourdieu og hans bruk av habitus som analysebegrep for å undersøke sammenhengen mellom individ og struktur, i sin studie av kvinner med kroniske lidelser. I studien kommer hun fram til begrepet «kroppslig beredskap», som bygger på forståelsen av at kvinnekroppen i det moderne fungerer som en kropp for andre. Kroppslig beredskap setter ord på den ansvars- og pliktfølelsen Lilleaas (2003) opplever som mer innarbeidet i den kvinnelige habitusen enn den mannlige. En velutviklet kroppslig beredskap medfører at man involverer seg i andre mennesker, og tar ansvar for deres praktiske og følelsesmessige trivsel. Ved å ta utgangspunkt i kropp og følelser synliggjøres den vanemessige tenkning som tilegnes kvinner gjennom kjønnet praksis, og kvinners praksis kan på denne måten være uttrykk for kvinners opplevelse av normer innen kjønnsfeltet. Jeg mener at «kroppslig beredskap» kjennetegner mødrene i denne undersøkelsen, og at den dårlige samvittigheten må forstås som kroppsliggjøring av normene som er knyttet til moderskap og kjønn i dag. Selv om idealene kvinnene strekker seg etter er knyttet til likedeling av omsorgsansvaret, så er vanene - deres tilgjengelighet for andre, forankret på et dypere nivå. Vanene – og den kroppslige beredskapen er som Lilleaas (2003) poengterer forankret i den kvinnelige habitus, og er på denne måten vanskelig å endre. Jeg vil i det avsluttende diskusjonskapittelet gå nærmere inn på hvorvidt undersøkelsen min peker i retning endring.

7.4 Hva betyr delt omsorgs-praksis for mødrenes forståelse av eget moderskap?

Når jeg spør mine informanter om samværsordningen de praktiserer har endret eller utfordret måten de ser på seg selv som mødre, svarer de både bekræftende og avkreftende. Sentralt i mødrenes fortellinger om hva valget de har tatt handler om, er som jeg viste i kapittel 5, knyttet til forståelsen av barnets beste. Vektleggingen av barnets beste blir på denne måten bærende for hvordan informantene opplever seg selv som mødre. Flere av mødrene trekker på argumenter om at de ved å velge en slik løsning har tatt en veldig lite egoistisk avgjørelse. Hanne sier:

”For jeg tror jeg har gjort et veldig lite egoistisk valg, jeg tror jeg har gjort et godt valg. Jeg tror jeg kan svelge noen kameler om uenighet fordi det er viktig for barna,

og jeg får veldig mye igjen for det, så jeg tenker at det er en klok avgjørelse, og en riktig avgjørelse.”

Vibeke svarer følgende på spørsmålet om samværsordning har endret hvordan hun ser på seg selv som mor:

”Ja, helt klart.[...] Fordi det var jeg som kjente at det grodde en sånn utrygghet rundt det at denne familiekonstellasjonen, den kan ikke vare for evig, hvordan skal jeg angripe dette her, ikke sant. Og redselen for å ødelegge noen ting, og all den dårlige samvittigheten rundt den biten har gnagd meg veldig, så for meg har det vært viktig da å kjenne på at de avgjørelsene som er tatt har på en måte lagt seg, og de fungerer og at det ser ut som at det forholdsvis, at vi kan på en måte leve greit med det uten at det er for mye uro. Og når jeg har fått til det så føler jeg meg ganske stolt over denne ordningen vi har fått til.[...]Altså mange ganger har jeg tenkt at man sikkert er en dårlig mor, men jeg føler ihvertfall at jeg er med og bidrar og at jeg er med og gjør det jeg kan ut fra den ramma jeg kan være mamma i.”

Vibeke gir uttrykk for at hun har bekymret seg mye for hvorvidt samlivsbruddet har vært ødeleggende for sønnen, og at hun har følt mye skyld på grunn av situasjonen han har blitt satt i. Samtidig forteller hun at etterhvert som ting har satt seg og uroen rundt bruddet har roet seg, så har samværsordningen vist seg å fungere godt. I lys av situasjonen samlivsbruddet medfører, opplever Vibeke at hun har gjort det hun har kunnet for å gjøre den påfølgende situasjonen best mulig for sønnen. Skyldfølelsen knyttet til samlivsbruddet har med tid blitt erstattet av stolthet over å ha fått til en godt fungerende samværsordning. Vibekes opplevelse av å være en dårlig mor har på denne måten blitt dempet og erstattet av anerkjennelse om at hun ut i fra de rammene hun som mor står overfor har gjort så godt hun kan.

7.5 Den gode mor?

Til tross at mødrene gir uttrykk for at samlivsbruddet har vært vanskelig for barna, så har de i likhet med Vibeke gitt uttrykk for at valget av delt omsorg har vært med på å redusere de negative konsekvensene skilsmisse kan ha for barn. Når Anette sier; *”han er jo ikke skilsmissebarn akkurat, eller han er jo det på en måte”*, så forstår jeg det som at hun opplever at det å være barn i en delt omsorg-setting ikke er forbundet med like negativt fortegn, som det å være «tradisjonelt» skilsmissebarn, som hun knytter til det å bo fast hos en av

foreldrene, er. Ved å tilrettelegge for farskapet, og å sette barnas hensyn foran egne opplever mødrene at de opptrer uselvsk og oppofrende. Tuft og Vibe (1987) skriver at forestillingen om den gode mor henter idealer fra stabile myter, bilder og symboler som er dypt forankret i vår forestillingsverden. Den gode mor er kjærlig og uselvsk, og hun er lykkelig over å ofre seg for oppgaven det er å ta var på et barn (Tuft og Vibe 1987:21). Myten om den dårlige mor knytter seg på den andre siden til forestillingen om moren som ikke setter sitt barns behov over sine egne, og kvinnen som ikke finner glede i å være sammen med barnet sitt kontinuerlig. Mødrene i min undersøkelse utfordrer ved å praktisere delt omsorg den tidsmessige forståelsen av hva godt moderskap handler om. Mødrene har på grunn sitt valg ikke anledning til å være kontinuerlig sammen med sine barn, men de fortsetter å forholde seg til det verdimeslige grunnlaget for godt moderskap, nemlig uselvskhet. Mødrene praktiserer delt omsorg fordi de ønsker å sette barnas beste i sentrum. Den dårlige moren, som mødrene posisjonerer seg mot, er hun som tar faren vekk fra barnet, og som av egoistiske grunner ønsker å ha hovedomsorgen. På denne måten viderefører mine informanter idealene for godt moderskap som handler om uselvskhet og oppofrelse, selv om rammene for den tidsmessige utformingen er endret.

8 Avslutning

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan moderskapet utformes i en delt omsorgssetting. Hva handler valget av delt omsorg om? Hvordan utformes delt omsorg? Utfordrer ordningen mødrenes opplevelse av eget moderskap? Hva kan undersøkelsen min si om kulturelle forventinger knyttet til moderskap, og er de preget av stabilitet? I dette kapittelet vil jeg diskutere de problemstillingene jeg tok utgangspunkt i for oppgaven, i lys av mine funn. Jeg vil begynne med å se på betydningen av en mer nærværende farsfigur, og rekontekstualisere hva framveksten av delt omsorg handler om. Deretter vil jeg diskutere de institusjonelle og juridiske rammebetingelsene valget tas innenfor, og fortsetter med en oppsummering og drøfting av de forskjellige argumentene som mine informanter oppga som grunnlag for valg av delt omsorg. Deretter vil jeg, i lys av blant annet Bourdieus begrep om ”kritisk refleksivitet” og modernitetsteoriene til Beck og Giddens, diskutere hva funnene mine kan si om morsrollen i dag – hvordan man kan forstå mine informanters moderskapspraksiser som eksisterende i en spenning mellom stabilitet og endring. Til slutt vil jeg komme med noen avsluttende kommentarer, og forslag til videre forskning.

8.1 Diskusjon

8.1.1 Delt omsorg – svar på framveksten av nye farspraksiser

Delt omsorg en forholdsvis ny og lite utbredt måte å organisere samværet på for barn etter samlivsbrudd. I Norge praktiseres delt omsorg av omkring ti prosent av alle foreldre som går fra hverandre, men ordningen er i vekst, og mye tyder på at den er i ferd med å bli en vanlig måte å organisere omsorg for barn etter samlivsbrudd (Skjørten m.fl. 2007). Delt omsorg må ses i sammenheng med familiepolitikken som har blitt ført i Norge i de senere år – og i utstrekning av menns endrede farspraksis. Statlige initiativ som blant annet fedrekvoten har vært med på å styrke fedres posisjon i forhold til barneomsorgen, og undersøkelser viser at fedre i dag tar større del av det praktiske og emosjonelle dagliglivet rundt barna (Brandt og Kvande 2003; Moxnes 1999; Oftung 2009). Aarseth (2008) knytter fedrenes overgang fra en forsørgende rolle til en mer omsørgende rolle, til endrede betingelsene for intimitet og tilhørighet i det senmoderne samfunn. Kvinners økonomiske selvstendighet og hyppigheten av samlivsbrudd gjør at menn ikke lenger gjennom familien er sikret intimiteten i samme grad

som tidligere (2008:8). På samme måte hevder Beck og Beck-Gernsheim (1995) at moderne parforhold er preget av likestilling og større grad av lidenskap enn av avhengighet. I det senmoderne samfunn, hvor intimiteten er truet på bakgrunn av hyppige samlivsbrudd og barn i høyere grad enn tidligere er et resultat av foreldres emosjonelle behov for barn, får barnet en unik stilling (Beck og Beck-Gernsheim 1995; Giddens 1992; Hallden i Dencik & Schultz Jørgensen 1999). Foreldre kjemper om rettigheten til samvær for sine barn, og barna blir viktige i foreldrenes emosjonelle prosjekt. Delt omsorg kan på denne måten forstås som et svar på framveksten av en mer nærværende farsfigur. Mange fedre bruker i dag mer tid på omsorgsarbeid for sine barn i samlivet, og ønsker derfor også en sentral rolle i forhold til barna hvis samlivet brytes.

8.1.2 Juridiske og institusjonelle rammebetingelser for delt omsorg

Valget om delt omsorg tas i en sammenheng der mor både institusjonelt og juridisk fremgår som viktigste omsorgsperson. Selv om mine informanter fremhever valget som naturlig og selvfølgelig, kommer det frem at begge parter i samlivsbruddet opplever at mor har sterkere rettigheter til barnet. Å komme fram til en ordning om delt omsorg forutsetter vanligvis enighet mellom foreldre, selv om domstolene i 2010 også ellers fikk adgang til å idømme delt omsorg dersom det ”foreligger særlige grunner”. Mine informanter opplever at de institusjonelle og økonomiske rammevilkårene for barnefamilier i liten grad legger til rette for at foreldre skal utøve delt omsorg etter samlivsbrudd, og foreldrene opplever de økonomisk blir straffet ved å velge delt omsorg.

8.1.3 Valget av delt omsorg – hva handler det om?

Selv om klasseaspektet ikke har vært et sentralt tema i oppgaven min er det likevel verdt å reflektere over implikasjonene av sammenhengen mellom sosial klasse og valg av delt omsorg. En rekke undersøkelser peker på betydningen klassetilhørighet har for omsorgspraksis (blant annet Stefansen & Farstad 2008). I samsvar med tidligere forskning (Haaland 1988; Thuen 2004; Skjørten m.fl. 2007) har likedeling av omsorgsarbeidet og gode samarbeidsforhold forut for samlivsbruddet hatt en sentral rolle blant mine informanter i forhold til valget av delt omsorg. Likeverdigheten mellom mor og far som omsorgspersoner er en sentral dimensjon i mødrenes fortellinger, noe jeg knytter til forståelsen av at mor og far har like forutsetninger for omsorg. Ved at mor og far har hatt likeverdige omsorgsroller i

familien opplever likedeling av samværet etter bruddet som naturlig. Den høyere representasjonen av middelklasseforeldre blant foreldre som praktiserer delt omsorg kan knyttes til at mødrene forholder seg til en forståelse om at barnet har behov for en selvstendig relasjon til både mor og far, noe som også støttes av Stefansen og Farstad (2008). Informantene mine følger dermed det som betegnes som *likestillingssporet*, hvor ideologien er knyttet til arbeidsdelingen velferdsstaten legger opp til, og som har som mål å jevne ut forskjeller mellom kjønnene når det gjelder barneomsorg (2008).

Selv om denne forståelsen er den mest framtrædende blant mine informanter, trekkes det også på andre forståelser. Valget av delt omsorg blir trukket frem som et naturlig og selvsagt valg, men det betyr ikke at det var en enkel avgjørelse, heller at det er en tung avgjørelse som tar hensyn til alle de involverte i samlivsbruddet – mor, far og barn. At mødrene opplever at det er en avgjørelse som i siste instans er deres, er muligens med på å forsterke fokuset på valget i deres fortellinger. Trine forteller at prosessen fram til avgjørelsen om å praktisere delt omsorg var vanskelig og at hun lenge ikke ønsket å dele samværet. I hennes begrunnelser trakk hun på forståelse av mor som barns viktigste omsorgsperson, særlig i de første årene av barnets liv, og knyttet dette til biologisk fortrinn. En slik forståelse kan knyttes til Rotkirch (2003), som legger til grunn et evolusjonistisk perspektiv på moderskapet. Hun oppfatter den biologiske dimensjonen som relevant for evnen til omsorg, og mener at kvinners nedarvede biologiske egenskaper ikke må neglisjeres.

Sentralt i mødrenes argumentasjon er deres forståelse av mødres maktposisjon innenfor omsorgsfeltet. Hensynet til fars følelser, som Skretting Lunde (1999) refererer til som ”pappas påtrykk”, er også tilstede i noen av mødrenes argumentasjon. For flere av mødrene har dette blitt spesielt blitt tydelig gjennom å være vitne til at menn de kjenner har kjempet for retten til delt omsorg, uten å lykkes. Mødrene opplever at lovverket favoriserer mødre, og at det ikke legges tilrette for at mor og far kan dele samværet like mellom seg etter samlivsbrudd.

Barnets rett til to foreldre er viktig i mødrenes fortellinger, og barnets rett og behov for sin far er et av de viktigste argumentene for valg av delt omsorg. I følge Bjørnholt (2005/2008) inngår tilrettelegging for farskapet som en viktig del av gode moderskap. Mine informanter har tatt ansvar for storfamilien, og er opptatt av å ivareta barnas relasjoner til far. Dette stemmer også med Lareaus (2000) og Bjørnholts (2005/2008) funn, nemlig at kvinner

tilrettelegger for faderskapet. I tillegg har flere av dem også tatt ansvar for at storfamilien skal fungere, i Vibekes tilfelle føler hun et ansvar for situasjonen som er oppstått, og dermed også for svigerfamiliens ve og vel. Delt omsorg handler også om komplementær omsorgspraksis. Selv om vektleggelsen av foreldrenes likeverdighet er sentral i mødrenes narrativer, hersker det også en forståelse og beskrivelse av at far og mor har ulike roller og ulike bidrag til barneoppdragelsen. Informantene gir uttrykk for at mens far er lekekamerat, fungerer de i større grad som trøster og samtalepartner. En slik komplementær forståelse fant også Brandth og Kvande (2003) i sin undersøkelse av foreldres omsorgspraksis, der mødres relasjon til sine barn var preget av ansikt-til-ansikt-kommunikasjon som handler om samtale og intimitet, mens fedres samvær med sine barn handlet om side-ved-side-aktivitet, som knytter seg til lek og sport. Hos mine informanter er forestillingen om barnets beste nært knyttet til forståelsen av foreldres komplementære omsorgspraksis, hvor barnet trenger tilgang på begge typer omsorg, og der mor og far har hver sitt tydelige bidrag og rolle. I kontrast til det sterke likestilte sporet om delt omsorg, er forståelsen av ulike foreldreroller til dels biologisk betinget, hvor mor og far utøver ulikt kjønnede roller overfor sine barn. Ukene hos mor og ukene hos far blir dermed ulike i omsorgsutformingene, men den ulike omsorgen har lik verdi.

8.1.4 Kontrasterende uker - individuelle liv

Den tidsmessige oppdelingen av samværet skaper kontrasterende uker for mødrene. Hvordan trives de med ordningen? Fem av mødrene forteller at de er godt fornøyde med å praktisere delt omsorg, og at de opplever at ordningen fungerer bra for dem. Hilde og Trine uttrykker i større grad at det har vært vanskelig å gå i gang med en slik ordning. For dem har dette hovedsakelig vært knyttet til opplevelser av savn og tristhet, og ukene uten samvær har periodevis vært tunge. For dem er det allikevel vesentlig å poengtere at samværsordning ikke handler om dem, og deres triste opplevelser blir slik ikke relevante i deres evaluering av delt omsorg.

Uka med samvær preges i følge mødrene av hverdag og vanlig aktiviteter. Flere av mødrene gir imidlertid uttrykk for at det lett kan bli et stort fokus på hygge og kos, som handler om et ønske om å kompensere for den tiden med barna som de har gått glipp av. Samtidig er mødrene opptatt av at barna trenger vanlig hverdag preget av rutiner og stabilitet.

Uka uten barne-samvær tilrettelegger for mødrenes individuelle liv og muliggjør at mødrene kan fokusere på seg selv og egne prosjekter. Som jeg har vist i analysen, uttrykker flere av

informantene at de setter pris på denne uka, som gir tid og rom for å fokusere på egne behov og interesser. Beck og Beck-Gernsheim (1995) og Giddens (1992) argumenterer for at mulighetsrommet for kvinner i det senmoderne samfunnet er åpent, og at morsrollen ikke lenger er det eneste alternativet. Beck og Beck-Gernsheim (1995) karakteriserer handlingsrommet for kvinner som en overgang fra plikten til "being there for others" til muligheten for "living one's own life". For mine informanter utelukker ikke det ene nødvendigvis det andre, og ved å ha uker med og uten samvær lever de ut sine hverdagsliv i begge typer handlingsrom.

Samtidig er ikke denne individualiseringen så lett som det kan virke som – kvinnene gir ofte uttrykk for at de føler seg som en dårlig mor, og gjennomgående er fortellinger om følelser knyttet til bekymring overfor barna. En dimensjon som står sentralt i mødrenes fortellinger, er dårlig samvittighet. Dårlig samvittighet kan i tråd med Lilleaas begrep forstås som er en del av den kvinnelige habitus, som er dypt forankret i mødrenes habitus og selv om mødrene er med på å skape ny praksis (og utvider handlingsrommet for moderskap), så sitter den kroppslige beredskapet dypt i. Jeg tolker den dårlige samvittigheten mødrene gir uttrykk for, som en kroppsliggjøring og videreføring av kjønnede, kulturelle normer for barneomsorg.

Moi (1998) tar utgangspunkt i begrepet "levd erfaring" for å forstå kjønnet atferd. Ved å ta utgangspunkt i subjektet som situert og kroppsliggjort, men samtidig også i besittelse av en dimensjon av frihet eller "agency", legger hun til grunn et godt egnet perspektiv for å undersøke hvordan kjønnede aktører møter, internaliserer eller forkaster sosiale normer. I min undersøkelse forstår jeg på samme måte mine informanter som kjønnede aktører - de er kvinner med de biologiske aspektene det medfører, de forholder seg til den sosiale verdenen og med det de kulturelle normer som legges til grunn for godt moderskap, samtidig som de har en dimensjon av agency – frihet til å endre de sosiale rammene de står overfor. Levd erfaring har på denne måten gjort det mulig å undersøke hvordan kvinnene i min undersøkelse har møtt, og enten internalisert eller forkastet kjønnsnormer de opplever i forbindelse med sin moderskapspraksis.

Til tross for at ideer om likestilling av foreldreskapet er sentralt i mødrenes fortellinger, er det mulig å identifisere sterke normative forventninger til morsrollen hos mine informanter. De gir uttrykk for å ta større følelsesmessig ansvar enn det de føler at fedrene gjør. Lindseys (1990) begrep, "Motherhood mandate", setter ord på det hun ser på som kvinners sosialisert til å "ofre seg selv" og at skyldfølelse aktiveres når handlingen deres ikke samsvarer med

dette mandatet. Jeg ser klare paralleller til dette mandatet hos mine informanter. Et annet nyttig begrep er ”Intensive mothering” (Hay 1996), som kan beskrives som en hegemonisk kulturell modell for moderskap i dag. Til tross for individualiseringstendensen i samfunnet gjør at få makter å leve opp til denne modellen, forsøker mødre i dag å følge dette idealet, og dette er også noe jeg ser i mitt eget materiale.

I min undersøkelse blir forståelsen av moderskapet både tradisjonell og overskridende. Mødrene forholder seg til tradisjonelle forestillinger om moderskap, samtidig som de individuelt må tilpasse dette til sin egen situasjon. Fordi mødre ikke har mulighet til å oppfylle kravet om tilstedeværelse og tilgjengelighet som tradisjonelt moderskap foreskriver, må de tilpasse seg dette. I mitt materiale har jeg identifisert at mødre strekker seg etter, eller har som ideal – det likestilte foreldreskapet. Ved et samlivsbrudd, innebærer dette idealet delt omsorg for barnet, noe som står i veien for utøvelse av et tradisjonelt moderskap. Samtidig forholder mødre seg til disse normative, kulturelle forestillingene, som de opplever at samfunnet rundt legger til grunn for god barneomsorg, hvor en sentral forestilling knytter seg til forventningen om at mor er barnets viktigste omsorgsperson. Delt omsorg blir på denne måten uforenlig med utøvelsen av det tradisjonelle moderskapet, og mødre er nødt til å knytte sitt moderskap til andre legitimeringsstrategier, som jeg i mitt materiale finner å være forestillingen om *barnets beste*. *Barnets beste* er en oppskrift som mødre i mitt utvalg lager – den representerer en løsning på en situasjon uten oppskrift – hvordan videreføre det likestilte omsorgsprosjektet for barna etter et samlivsbrudd? De setter sammen et script hvor de opplever det som sentralt at de flytter fokuset fra sine egne behov til det de oppfatter som barnas behov – å ha tilgang på omsorg fra begge foreldrene.

8.1.5 Refleksive moderskap

Flere av mødre i min undersøkelse gir uttrykk for at de etter samlivsbrudd var usikker på hvordan de skulle gå fram i forhold til å organisere samværet for barna. Mødrene opplever en sårbarhet knyttet til ansvaret for sine barns ve og vel etter skilsmissen, og de mangler råd og føringer for hvordan de skal utforme ansvarsdeling og foreldreskap. De er nødt til å være kritisk refleksive i sin utforming av moderskapet, fordi den rollen de innehar mangler sosiale og normative føringer. Samtidig trekker de på tradisjonelle normer for godt moderskap – uselvishet og oppofrelse – som grunnleggende verdier for det moderskapet de praktiserer.

”The principle of responsibility” setter ord på ansvaret foreldre i det senmoderne samfunnet

står overfor i forhold til å sikre at barnet utvikler seg til sitt fulle potensial (Beck og Beck-Gernsheim 1995). Back-Wiklund (1999) bruker karakteristikken ”refleksiv usikker morsrolle” om denne type moderskap, og argumenterer for at de ambivalente mødre speiler det postmodernistiske samfunns mangfoldighet og refleksivitet, ved stadig å stille spørsmålstegn ved moderskapet og søke etter nye løsninger for utforming av rollen. ”Contradictory advice” handler nettopp om en refleksiv tilnærming til kunnskap og ekspertise som mødre refleksivt må forholde seg til. Som Vibeke sier ”*svaret får vi ikke før om 20 år*”. Mødrene operer i en sosial verden hvor de opplever å ikke ha noen entydige retningslinjer for hvordan de skal utforme sitt moderskap. Mødrene legger vekt på at samværsordningen de praktiserer nå ikke nødvendigvis trenger å være permanent, men at den kanskje må tilpasses barnas behov etterhvert som de blir eldre.

Jeg opplever mødrenes fortellinger om tvil og rundt samværsordningen de praktiserer som et uttrykk for nettopp en refleksiv usikker morsrolle. Samtidig som mødrenes fortellinger er markert av denne refleksive usikkerheten, viser de også en stor selvsikkerhet i valgene de har gjort, og måten de løser utfordringer på, når de hele tiden vender tilbake til *barnets beste* som legitimering for valg av omsorgsform. At mødre prioriterer *barnets beste*, fungerer som legitimerende i forhold til at mødre avviker fra den tidsmessige rammen for det tradisjonelle synet på godt moderskap. Dette illustreres blant annet ved at mødre posisjonerer seg som en motsetning til mødre som insisterer på å ha hovedansvaret for barna, og at de beskriver denne typen moderskap som egoistisk. Ved å sette barnets beste i fokus opprettholder de identiteten som den gode mor, siden det viktigste for barnet er å ha få omsorg fra begge sine foreldre. Mødrene aksepterer tristhet, savn og vonde følelser fordi det er en konsekvens av valget de har gjort – fordi det er barnets beste som står i sentrum.

8.1.6 Morsrollen – stabilitet eller endring?

Et underliggende spørsmål i denne undersøkelsen er knyttet til hvorvidt mine informanternes fortellinger kan si noe om endring i forhold til kulturelle forventninger knyttet til moderskapet. Giddens (1992), Beck (2004) og Beck & Beck-Gernsheim (1995) argumenter som tidligere diskutert for aktørers frisetning i det senmoderne. I følge dem er sosiale strukturer svekket, og individer har i større utstrekning mulighet til å forstå de sosiale forholdene de lever under, og på den måten endre dem. Individualisering har vært med på å frigjøre kvinner og menn fra kjønnsrollemønsteret som kjernefamilien representerte, og disse tendensene har i følge

Giddens, Beck og Beck-Gernsheim lagt til rette for utviklingen av nye mors- og farsroller, hvor normative føringer i stor grad ikke lenger er relevante. I lys av deres forståelse, kan man forvente at kvinner i dag i svekket grad forholder seg til tradisjonelle forventninger til moderskap. Mange har imidlertid stilt seg kritiske til en slik tolkning. Blant dem er McNay (2004), som kritiserer blant annet Giddens for å ha et forenklet syn på selvtransformasjon, og å plassere aktøren utenfor den sosiale verdenen. McNay vender seg i denne sammenheng til Bourdieu, og argumenterer i likhet med han for at den kjønne dimensjonen hos aktører er en del av deres habitus, nedfelt på et dypere felt, som gjør det mindre tilgjengelig for refleksivitet og dermed også endring.

Hvordan kan så endring innen kjønnsfeltet forklares? Der Giddens, Beck og Beck-Gernsheim observerer at sen-moderniteten representerer endrede muligheter for aktørers handlekraft, hevder Alexandre (i Adkins 2004) at Bourdieus forståelse av sosial endring ikke er fullstendig utviklet og at han ikke evner å forklare kjønnet endring. I lys av Bourdieus forståelse av refleksivitet, mener Alexandre at "kritisk refleksivitet" er det som evner å fange opp endringsdimensjonen i det sosiale. Kritisk refleksivitet foregår i motsetning til før-refleksivitet på et bevisst nivå, og det er her nøkkelen til potensialet for endring ligger. Kritisk refleksivitet kommer til uttrykk i de tilfeller hvor det oppstår en mangel på samsvar mellom habitus og felt. De omfattende endringene som har foregått på kjønnsfeltet de senere årene, har i følge Alexandre (i Adkins 2004) ført til en forskyvning i symmetrien mellom habitus og felt, som på denne måten igjen har dannet grunnlaget kritisk refleksivitet over de regler og normer som preger det kjønne feltet.

Mødrene i min undersøkelse setter ord på nettopp en slik skjevhet i krysningen mellom idealer og virkelighet. De opplever de kulturelle forventningene knyttet til mors overordnende posisjon på omsorgsfeltet, som et kulturelt etterslep fra en annen tid. Lilleaas (2003) argumenterer også i lys av Bourdieu for at kvinner *kan* endre vaner, og på den måten redusere den kroppslige beredskap og den mangel på grenser hun opplever at kvinner i det moderne er preget av. På lik linje med *kritisk refleksjon*, handler potensialet for endring om å være bevisst forholdene man lever under, samt å reflektere over dem. Å endre vaner er i følge Lilleaas (2003) en smertefull prosess som også medfører ubehagelige følelser og tvil, men også irttesettelse fra omgivelsene. En forutsetning for å endre vaner er at man makter å utholde tvilen. Kvinnene i min studie kan på denne måten, gjennom å praktisere delt omsorg, forstås som aktører som ønsker å skape endring innen det kjønne omsorgsfeltet. Tvilen, den dårlige samvittighet og negative tilbakemeldinger fra omverdenen kan innenfor denne

logikken forstås som den smerte og tvil Lilleaas (2003) argumenterer for som en konsekvens av en slik endringsprosess. ”*Tvil gjør endring av vaner mulig og sjokkerer vår tro. Tro vil nesten alltid medføre behagelige følelser, mens tvil representerer de ubehagelige følelsene. En forutsetning for å endre vaner vil være å utvikle evne til å slippe fram og utholde tvil*” (Lilleaas 2005:196).

8.2 Avsluttende kommentar

Mødrene i mitt materiale trækker opp nye veier innen omsorgsfeltet. Å praktisere delt omsorg innebærer at de *gjør* omsorg på en annen måte enn det flertallet av mødre i dag gjør. I fortellingene til mine informanter trekkes det på ulike forståelser av morsrollen, men felles for dem er hensynet til og argumentasjonen for *barnets beste*. Samtidig som likestilling og rettferdighet er sentrale elementer i mødrenes argumentasjon for delt omsorg, så identifiserer jeg også at mødrene forholder seg til og posisjonerer seg ut ifra kulturelle, normative forståelser av hva som er godt moderskap. De uttrykker følelse av skyld og bekymring, og dårlig samvittighet knyttet til egen morspraksis går igjen hos flere. Deres vei ut av denne ambivalensen mener jeg å finne i argumentasjonen for *barnets beste*. Hensynet til barnets beste blir en måte å opprettholde identiteten som god mor. Ved å sette barnets hensyn høyest opprettholdes forestillingen om den omsorgsfulle og uselviske mor. En sentral del i forståelsen av barnets beste er å tilrettelegge for farskapet og barnets behov for fars omsorg, og ved å gjøre dette mener mødrene at de setter hensynet til barnets beste høyere enn deres eget behov for samvær med barna.

8.3 Forslag til videre forskning

Som jeg tidligere har vært inne på foreligger det ikke mye forskning på delt omsorg i en norsk kontekst. I takt med at denne ordningen ser ut til å bli mer vanlig, øker også behovet for mer kunnskap. Det er flere aspekter som kan være interessant å se nærmere på. Flere undersøkelser har understreket sammenhengen mellom klasse og omsorgspraksis, blant annet Lareau (2000) og Stefansen og Farstad (2008). Flere undersøkelser har også funnet at delt omsorg er mer utbredt blant middelklasseforeldre (blant annet Haaland 1988; Skjørten m.fl. 2007). For videre studier knyttet til delt omsorg kunne det være interessant å se nærmere på sammenhengen mellom klasseplassering, bruk av velferdsordninger og praktisering av delt omsorg. I mine informanters fortellinger synliggjøres sammenhengen mellom bruken av

statlige velferdsordninger som blant annet fedrepermisjon og fordelingen av omsorgsarbeidet for barna. Dette er igjen en viktig forutsetning for valget av delt omsorg. I videre studier kunne det vært interessant å se nærmere på hvilke forutsetninger som ligger til grunn for dette valget, spesielt med hensyn til bruken av statlige virkemidler.

Tett forbundet med klasseaspektet er også de økonomiske forutsetningene for valg av delt omsorg. Det kunne vært interessant å belyse i større grad hvilken betydning økonomiske forutsetninger har for foreldres vurdering av muligheten for å praktisere delt omsorg, og i sammenheng med det hvordan de forholder seg til det økonomiske rammeverket rundt delt omsorg.

Litteraturliste

Andersen, S. S. (2006). "Aktiv informantintervjuing". I *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift* 22 (3), 278-298.

Adkins, L. (2004). *Reflexivity: Freedom or habit of gender?* I L. Adkins, Lisa and B. Skeggs (2004), *Feminism after Bourdieu*. Oxford: Blackwell

Back-Wiklund, M. (1999). "Moderne moderskab". I L. Dencik & J. Schultz J. (red.), *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet [BLD]. (2008). *Med barnet i fokus-en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær*. NOU 2008:9. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet [BLD]. (2010). *Endringer i barnelova*. Hentet 16. august 2010, fra Regjeringen

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/foreldre_og_barn/barn_og_samlivsbrudd/bosted_samvar/barneloven.html?id=600075

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet [BLD]. (2011). Skattefordeler til enslig forsørger. Hentet 10. februar 2011, fra Regjeringen.no

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/familieokonomi/ensligeforsorgere/skattefordeler-til-enslig-forsorger.html?id=416259>

Barneloven. (1981). *Lov om barn og foreldre* m. v. av 8.april 1981.

Barnetrygdloven. (2003). *Lov om barnetrygd av 1. januar 2003*. Hentet 10. februar 2011, fra Lovdata <http://www.lovdato.no/all/nl-20020308-004.html>

Beck, U. (2004). *Globalisering og individualisering*. Oslo: Abstrakt Forlag

Beck,U. & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Bekkengen, L. (2002). *Man får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Liber: Malmö

Bjørnholt, M. (2005/2008). *Likestilt foreldreskap – fars rett, mors plikt?*. Upublisert manuskript. Hentet 16. april 2010, fra Margunn Bjørnholt

<http://www.margunnbjornholt.no/wp-content/uploads/2011/02/rett12.pdf>

Brandstrup, I. B. (2007). *Delt bosted etter samlivsbrudd, "...skulle jeg velge mellom foreldrene mine da?"*. En kvalitativ studie av unge voksnes opplevelser og erfaringer med å vokse opp med delt bosted. Hovedfagsoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.

Brandth, B. & Kvande, E. (1999). "Refleksive fedre". I A. Jensen, E. Backe-Hansen, H. Bache-Wiig & Kåre Heggen (red.), *Oppvekst i barnets århundre. Historier om tvetydighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Brandth, B. & Kvande, E. (2003). *Fleksible fedre. Maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.

Brandth, B. & Moxnes, K. (red.). (2004). *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. Oslo: Tano Aschehoug.

Brandth, B. & Øverli, B. (1998). *Omsorgspermisjon med «kjærlig tvang»*. En kartlegging av fedrekvoten. Rapport. Trondheim: Allforsk

Dencik, L. & Schultz J. (1999). *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.

Deutsch, F. M. (1999). *Halving it all: how equally shared parenting works*. Cambridge, Mass: Harvard University.

Ekeland, T. J. & Myklebust, V. (1997). *Foreldremekling: brukarperspektivet*. Forskningsrapport nr. 23. Høgskulen i Volda.

Ellingsæter, A. L. (2004). "Tidskrise i familien". I A. L. Ellingsæter & A. Leira (red.), *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Ellingsæter, A. L. & Leira, A. (2004). "Innledning: Velferdsstaten og familien". I A. L. Ellingsæter & A. Leira (red.), *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Folberg, J. (1991). *Joint custody and shared parenting*. New York: Guilford Publications
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: sexuality, love and eroticism*. Oxford: Polity Press.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: sexuality, love and eroticism*. Oxford: Polity Press.
- Halldén, G. (1999). "Forældreperspektiv og barneperspektiv på familieliv og den gode barndom". I L. Dencik & J. Schultz J. (red.), *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hays, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. London: Yale University Press.
- Holter, Ø. G. & Aarseth, H. (1993). *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Holstein, J. & Gubrium, J. (1995). *The active interview*. Thousand Oaks, Calif: Sage publications.
- Haaland, K. R. (1988). *Erfaringer med delt omsorgsordning*. Oslo:Cappelen
- Haavet, I. E. (1999). "Da det private ble politisk. Om etableringen av norsk familiepolitikk". I A. Jensen, E. Backe Hansen, H. Bache Wiig & K. Heggen (red), *Oppvekst i barnets århundre*. Oslo: AdNotam Gyldendal.
- Haavind, H. (2006). "Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap". *Tidskrift for Norsk Psykologforening*, 43(7), 683- 693.
- Jensen, A. M. (1999). "Fra faderkontroll til moderansvar". I A. M. Jensen, E. Backe Hansen, H. Bache-Wiig & K. Heggen (red.), *Oppvekst i barnets århundre*. Oslo: AdNotam Gyldendal.

- Jensen, A. M. (2004). "Harde fakta om myke menn". I A. L. Ellingsæter & A. Leira (red.), *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jensen, A. M. (2005). "Barn som bor med far bor også med mor". *Samfunnsspeilet*, 2 (19), 30-38.
- Jensen, A. & Clausen, S. (1997). *Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med*. Oslo: Norsk institutt for by-og regionsforskning, Notat 1997:103.
- Koch, K. & Walstad, E. (2005). *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Lareau, A. (2000). "My Wife Can Tell Me Who I Know: Methodological and Conceptual Problems in Studying Fathers". *Qualitative Sociology*, 23 (4), 407-433.
- Leira, A. (2005). "Familier og velferdsstat". I I. Frønes & L. Kjølsvold (red.) *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lilleaas, U. (2003). *Fra en kropp i ustand til kroppen i det moderne*. Universitetet i Oslo. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.
- Lilleaas, U. (2005). "Kroppslig beredskap som vane". I *Sosiologisk tidsskrift*, (13)2, 183-196.
- Lindsey, L. L. & Christy S. (1990). *Gender roles: a sociological perspective*. Englewood Cliffs: Prentice Hall
- McNay, L. (2004). "Agency and experience: gender as lived relation". I L. Adkins & B. Skeggs (red.), *Feminism after Bourdieu*. Oxford: Blackwell
- Meling, A. (2007). *Foreldres fordeling av omsorgsarbeid i barnets første leveår: en analyse av sammenhengene mellom diskurs, omsorgsarrangement, praksis og kompetanseutvikling*. Masteroppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.

- Moi, T. (1998). *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Oslo: Gyldendal
- Morgenbesser, M. & Nehls, N. (1981). *Joint custody: an alternative for divorcing*. Chicago: Nelson-Hall.
- Moxnes, K. (1990). *Kjernesprengning i familien? Famileforandringer ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv*. Oslo: Universitetsforlaget
- Moxnes, K. (1999a). "Foreldresamarbeid etter skilsmisse". I B. Brandth & K. Moxnes (red.), *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Moxnes, K. (1999b). "Samlivsbrudd". I B. Brandth & K. Moxnes (red.), *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Moxnes, K. (2003). *Skånsomme skilsmisser – med barnet i fokus*. Kristiansand: HøyskoleForlaget.
- Oftung, K. (2009). *Skilte fedre. Omsorg, mestring og livskvalitet*. Universitetet i Oslo, Oslo
- Richardson, D. (1993). *Woman, motherhood and childbearing*. Basingstoke: Macmillian
- Rotkirch, A. (2003). "Naturligtvis? Moderskap, essentialism och evolutionsteori. ". I *Kvinnoforskning*, 3/03, 33-47.
- Sandberg, K. (1990). *Barnets beste. Om barnefordeling, rettspraksis og rettferdighet*. Oslo: Ad Notam.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research*. London: Sage
- Skjørten, K., Barlindhaug R. & Lidén, H. (2007). *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skretting Lunde, E. (1999). *Skilte foreldre, felles barn: en kvalitativ studie av foreldres valg av delt omsorgsordning*. Masteroppgave, NTNU, Trondheim.

Skretting Lunde, E. (2001). "Hvem velger delt omsorg?". I K. Moxnes, I. Kvaran, H. Kaul & I. Levin (red.), *Skilsmisens mange ansikter. Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Kristiansand: HøyskoleForlaget.

Socialstyrelsen. (2004). *Växelvis boende - Att bo hos både pappa och mamma fast de inte bor tillsammans*. Hentet 10. juni 2010, fra Socialstyrelsen http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10343/2004-110-14_200411014.pdf

Stefansen, K. & Farstad G. R. (2008). "Småbarnsforeldres omsorgsprosjekter. Betydningen av klasse". I *Tidsskrift for samfunnsforskning*, (49)3, 343-374.

Statistisk Sentralbyrå [SSB]. (2010). *Barnestatistikk. Familier, husholdninger, barn*. Hentet 5. juli 2010, fra SSB <http://www.ssb.no/barn/tab-2010-04-29-01.html>

Statistisk Sentralbyrå [SSB]. (2011). *Befolkningsstatistikk. Ekteskap og skilsmisser*. Hentet 5. juli 2010, fra SSB <http://www.ssb.no/vis/emner/02/02/30/ekteskap/main.html>

Syltevik, L. J. & Wærness K. (2004). "Det rasler i lenker – forsørgernormer i endring?" I A. L. Ellingsæter & A. Leira (red.), *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Sætre, A. H. (2004). *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. Dokumentasjons- og tabellrapport*. Notater nr. 26. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Thuen, F. (2004). *Livet som deltidsforeldre*. Bergen: Fagbokforlaget

Tuft, G. og Vibe, A. (1987). *Myten om den dårlige mor*. Oslo: Cappelen Forlag

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Öberg, B. & Öberg G. (2004). *Skiljas – men inte från barnen*. Stockholm: Mareld.

Aarseth, H. (2008). "Samstemt selvskapning: Nye fedre i ny økonomi". *Tidskrift for kjønnsforskning*, (2), 4-21.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven: 39 573

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Mitt navn er Signe Tønseth og jeg er nå i gang med forberedelsene til min masteroppgave i sosiologi som jeg tar ved Universitetet i Oslo. Min veileder i dette arbeidet er professor Ulla-Britt Lilleaas som er ansatt ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Temaet for min oppgave er mødre som har delt omsorg for egne barn med far, det vil si når omsorgen deles likt mellom foreldrene. Det jeg er interessert i å undersøke er hvordan mødre opplever og utformer delt samvær. Noen av spørsmålene jeg ønsker svar på er: Hvordan opplever mødre delt samværsordning og hvordan utformer de dette samværet? Jeg vil også belyse prosessen som har ligget til grunn for valget av denne samværsordningen, for få et innblikk i hvordan samarbeid og forhandling har foregått mellom foreldrene. Formålet med arbeidet mitt vil være å kaste lys over en samværsordning som er i vekst og som jeg mener det er viktig å få mer kunnskap om. Mye av senere forskning på barnefordelingsfeltet har fokusert på fedre og deres opplevelse av delt samvær. Jeg mener det også er viktig å belyse hvordan mødre opplever denne situasjonen, nettopp fordi delt omsorg også medfører store omveltninger for mor.

Jeg ønsker derfor å komme i kontakt med mødre som deler samværet likt med far, og som vil være villige til å la seg intervju av meg. Jeg håper å få gjennomført intervjuene i løpet av høsten 2009. Jeg regner med at hvert av intervjuene vil ta mellom 40 – 60 minutter. Jeg ønsker å komme i kontakt med syv-åtte kvinner som deler følgende kvalifikasjoner:

- Mor for ett eller flere barn som de deler omsorgen for likt med far
- Ett eller flere av barna må fremdeles bo hjemme og være under 18 år

Som forsker i arbeidet med denne masteren er det viktig for meg å følge de retningslinjer som står sentralt i henhold til intervju, informasjonsbehandling og samarbeid med informanter. De som eventuelt velger å stille opp for intervju kan på hvilket som helst tidspunkt trekke seg fra prosjektet, og vil bli informert om sine rettigheter i form av et ”informert samtykke”- skriv som vil bli sendt i posten i forkant av intervju. Jeg forsikrer også at all informasjon vil bli behandlet konfidensielt og at det ikke vil være mulig for informantene å identifiseres i min oppgave. All innsamlet informasjon vil bli slettet når skriveprosessen er over.

Hvis du er interessert i å stille opp til intervju kan du kontakte med enten via e-post eller telefon som står oppgitt nedenfor, så vil jeg ta kontakt for å avtale sted og tidspunkt for intervju.

På forhånd takk!

Med vennlig hilsen

Signe Tønseth

E-post: signetonseth@gmail.com / Mobil: [REDACTED]

Vedlegg 2: Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Hensli Høfdegate 29
N-0407 Bølgren
Norway
Tel: +47 55 58 21 12
Fax: +47 55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Ulla-Britt Lilleaas
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo
Postboks 1096 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 29.09.2009

Vår ref: 22614 / 2 / AH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 16.09.2009. Meldingen gjelder prosjektet:

22614
Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig
Student

Morbr med delt omsorg for egne barn
Universitetet i Oslo, ved institusjonens overste leder
Ulla-Britt Lilleaas
Signe Tønseth

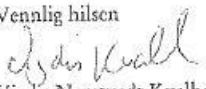
Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, vedlagte prosjektvurdering - kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 14.05.2010, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Åsne Halskau

Kontaktperson: Åsne Halskau tlf: 55 58 89 26
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Signe Tønseth, Fearnleys gate 10 A, 0353 OSLO

Ansvarspersoner / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47 22 85 52 11. nsd@nsd.uib.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7001 Trondheim. Tel: +47 73 59 39 07. kjpm@nsd.uib.no
BIRMINGHAM: NSD, SVI, Universitetet i Tromsø, 9103/ Tromsø. Tel: +47 77 64 63 26. nsd@svi.uib.no

Vedlegg 3: Informert samtykke

Informert samtykke

Du som informant kan i forkant, under og etter intervju til en hver tid trekke deg fra dette prosjektet. Jeg vil benytte meg av båndopptaker under intervjuet hvis dette er ok for deg. Jeg kan garantere at all informasjon som blir samlet inn vil bli behandlet konfidensielt og at det ikke vil være mulig for deg som informant å bli identifisert i min oppgave. All innsamlet informasjon vil bli slettet når skriveprosessen er over.

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet ”Mødre og delt omsorg” og er villig til å delta i studien.

Dato/Signatur

Vedlegg 4: Intervjuguide

Intervjuguide

Introduksjon om rettigheter samt informasjon om intervjuprosessen og bruk av båndopptaker.

Informert samtykke overleveres (med underskrift)

Bakgrunnsinformasjon

Alder

Yrkessituasjon

Utdannelse

Antall barn

Med samme far?

Har du på noe tidspunkt vært i et forhold til barnets far, og bodde du på noe tidspunkt sammen med han? (før eller etter barnet/a var født)

Sivilstatus nå

Hvordan bor du nå?

Bor du langt unna barnets far?

Samværsordning

Hva slags samværsordning har dere valg?

Hvordan fordeler dere omsorgstiden i mellom dere?

Hvor lenge har gjort det på denne måten?

Har dere tidligere gjort det på en annen måte? I så fall hvordan?

Kan du beskrive en typisk dag når barnet/a er hos deg?

Hvordan er dette annerledes fra de dagene barnet/a ikke er hos deg?

Kan du fortelle litt om hvordan du og faren til barna dine ble enige om denne løsningen?

Hvor lang tid tok det å komme fram til denne løsning?

Kom dere fram til løsningen i fellesskap?

Opplevde du det som konfliktfyllt å komme fra til denne løsningen?

Hvilke hensyn var viktigst i valget av denne ordningen?

Forslag:

Økonomi?

Hvordan opplever du at denne ordningen fungerer?

Hvordan fungerer den for deg?

Føler du at du har nok tid med barna? Skulle du ønske at du hadde mer omsorgstid?

Hvorfor/hvorfor ikke?

Vurderte dere å gjøre det på noen annen måte?

Hvordan tror du at alternative ordninger hadde fungert?

Hvordan ønsker du selv at det skulle vært?

Er det viktig for deg at barna/et tilbringer like mye tid hos far som hos mor?

Hvorfor/ hvorfor ikke?

Hvordan opplever du forholdet til dine/ditt barn nå?

I forhold til da du evt tidligere bodde sammen med far til barnet/barna

Føler du at måten dere har valgt å dele omsorgen på har gjort noe med hvordan du ser på deg selv som mor?

Hvordan tror du at dine barn opplever denne ordningen?

Hvordan ser de på det å måtte flyttet fram og tilbake?

Hvordan forholdet er til mor i forhold til far?

Hvordan opplever du at andre ser på den løsningen som dere har valgt?

(Familie/venner/kollegaer/skole/barnehage)

Kritikk?

Beundring?

Er det en vanlig ordning blant dine bekjenskaper?

Er du er medlem av Foreningen 2 Foreldre?

Eventuelt, hva gjorde at du valgte å melde deg inn i denne foreningen?

Og så vil jeg gjerne vite noen bakgrunnsopplysninger om barna/ets far.

Hvor gammel er han?

Jobber han, og i så fall med hva?

Har han noen utdanning og i så fall hva slags?

Har far til barna ny partner eller nye barn?

Hvordan bor han?

Hvordan opplever du samarbeidet med barnets/a far i dag?

Tror du at valget av samværsordning har vært viktig for forholdet deres i dag?

Er det noe du selv ønsker å trekke fram eller fortelle?

